

magazin istoric

ANUL XVI Nr. 7 (184) IULIE 1982

DIVO MATTHIE COM
VITIO. PRINCIPI INVI
CTISS. VNG. DOE. G. RE
GE PHILOSTRATI HER
DICA. ICONES. VITE S
OPHISTARVM. ET EPIS
TOLE. B. ANTONIO BON
FINE. TRA. VCTE. ET IN
COR. VIBLIOTHECA RE
GIA IMPENS. RELATE

magazin istoric

Revistă de cultură
istorică

Anul XVI
Nr. 7 (184)
iulie 1982

Redactor șef
CRISTIAN POPIȘTEANU

Redactor șef adjunct
NICOLAE MINEI

Colegiul redacției
DUMITRU ALMAȘ
CONSTANTIN ANTIP

VIRGIL CÂNDEA
NICOLAE COPOIU
LUDOVIC DEMÉNY
TITU GEORGESCU

DINU C. GIURESCU
ȘTEFAN PASCU
M. PETRESCU-DIMBOVIȚA
ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU

SUMAR

Temeliurile neplăcitoarei istorii:	2
Mircea Mușat	
Congresul socialist din 1910	6
Întilul Basarab pe tronul Mușatinilor — Petru Șchlopul:	9
Gheorghe David	
Vechi izvoare turcești despre români:	12
Mehmet Ali Ekrem	
Un dobrogean din secolul V:	14
Petru I. David	
"Punga sau viața":	15
Ion Popescu-Pufuri	
Istoria și pacea	18
Mesagerul domnului Bertrand:	23
Daniel Mayer	
În drum spre Nürnberg — Göring, Papen și Frank:	27
Joe Heidecker, Johannes Leeb	
Colecții străine despre trecutul românilor:	31
Virgil Căndea	
Deva — reședința unui vevod nesupus:	33
Vasile Ionaș	
O minclună e o' minclună, chiar pe latinește:	36
Nicolae Minei	
În București, acum 50 ani:	40
Cristian Popișteanu, Valeriu Buduru, Ioana Ursu, Ioan Lăcustă	
Două nume pentru două sute de insule	46
Codexuri din secolul XV:	49
Éva Eöry	
Din nou despre "Cazul Tilea" (III):	50
David Britton Funderburk	
Epoca Meiji — restaurație sau revoluție?:	53
Andrei Busuiocanu	
Din trecutul fotbalului:	58
Charles P. Korr	

• Cărți sosite la redacție... 22 • Concursul Magazin istoric 15 + 1: răspunsurile la întrebări... 49 • Poșta Magazin istoric... 62

COPERTELE NOASTRE

①④ Pe fluviul Sumidagava, care străbate capitala Japoniei. Stampă de epocă, aflată la Biblioteca Academiei R.S.R. (Epoca Meiji — restaurație sau revoluție?, p. 53)

② Dintre lucrările dedicate regelui Matei Corvin, face parte și Codex Philostrate, din care reproducem imaginea alăturată. În medalionul din stînga (centru), chipul suveranului (Codexuri din secolul XV, p. 49)

③ Miniatură dintr-o cronică consacrată sultanului Soliman Magnificul datînd din secolul XVI (Vechi izvoare turcești despre români, p. 12)

TEMEIURILE NEPIERITOAREI ISTORII

Conf. univ. dr. MIRCEA MUȘAT

Cel de-al II-lea Congres al educației politice și culturii socialiste, care și-a desfășurat lucrările în zilele de 24-25 iunie, sub egida Frontului Democrației și Unității Socialiste, s-a înscris ca un eveniment de importanță excepțională în cadrul marilor acțiuni politice, economice și social-culturale întreprinse în perioada de la Congresul XII al P.C.R., pentru transpunerea cu succes în viață a obiectivelor programului partidului de construire în țara noastră a societății noi, bazată pe o civilizație superioară, civilizația socialistă și comunistă.

De la tribuna acestui forum al spiritualității românești, vorbitorii au adus un fierbinte omagiu secretarului general al partidului, președintele Republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu, din a cărui strălucită inițiativă s-au organizat, pentru prima dată, cele mai largi și reprezentative forumuri democratice ale slujitorilor educației politice și culturii socialiste, parte integrantă a vastului proces înnoitor care a cuprins domeniile vieții economice și social-politice în perioada care a trecut de la Congresul IX al partidului.

Desfășurat la puțin timp după Plenara Comitetului Central al partidului din 1-2 iunie, congresul a constituit — așa cum se arată în cuvîntul de salut adresat de tovarăsa academician doctor inginer Elena Ceaușescu, din partea Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a Consiliului de Stat și a guvernului, precum și din partea secretarului general al partidului și președintelui Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu — o nouă și grăitoare expresie a profundului democratism al orînduirii noastre, a preocupării consecutive a partidului și statului de a asigura dezbateră largă cu oamenii muncii, cu întregul popor, a tuturor problemelor care privesc mersul înainte al patriei pe calea progresului economic și social.

Congresul a reprezentat o expresivă și edificatoare ilustrare la expunerea magistrală a tovarășului Nicolae Ceaușescu, devenită eveniment de însemnătate primordială pentru destinele poporului român, pentru înflorirea multilaterală a României socialiste. Va rămîne pentru totdeauna înscrisă în conștiința națiunii socialiste concepția programatică a tovarășului Nicolae Ceaușescu privind rolul conducător al partidului în de-

meniu activității educative, în ridicarea pe noi culmi a culturii noastre naționale și recordarea ei tot mai strînsă la marile cuceriri ale culturii universale, sublinierea rolului deosebit al factorului conștient în procesul construcției socialiste, în făurirea omului nou, cu înalte idealuri revoluționare, devotat patriei sale, partidului și poporului, cauzei socialismului și păcii în lume.

Așa cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu cultura unui popor nu poate fi înțeleasă și acceptată doar ca un simplu tezaur de creativitate, ci ca o sumă de valori în acțiune. Din această perspectivă, istoria nu-i cronică împietrită a vremurilor apuse, ci carte veșnic deschisă, din ale cărei pagini, cel ce le-a scris cu sudoare și sînge — poporul — își soare vrerea și nădejtile, drepturile și chemările, iubirea de pămînt și de oamenii lui, dorul de bine al zilei de mîine. Îndemnul adresat istoricilor, tuturor lucrătorilor din frontul culturii, este acela de a scrie istoria pentru popor, de a arăta contemporanilor pilde nenumărate ale iubirii de țară a înaintașilor, spiritul lor de abnegație.

Activitatea teoretică și practică pe care o desfășoară partidul nostru, secretarul său general, în vastul program al prezentului și viitorului patriei, încorporează și magistrala contribuție adusă la dezvoltarea științei istorice românești. Cu cutezanța gîndirii sale științifice, profund revoluționare, cu spiritul creator în pătrunderea celor mai complexe probleme ale devenirii noastre istorice, tovarășul Nicolae Ceaușescu a abordat, și de această dată, problemele majore ale istoriei noastre naționale, trîsînd noi direcții și dimensiuni activității de viitor.

După cum este cunoscut, istoria oferă omenirii concluzii despre marile procese ale dezvoltării societății, ale existenței popoarelor de-a lungul timpului, punînd în evidență atît ce a fost valoros, progresist și a servit mersul înainte al societății, dar și piedicile ridicate în calea evoluției sale și care au costat scump umanitatea, au întîrziat progresul unor națiuni. În acest spirit, istoria este chemată să sprijine, prin concluziile sale, perfecționarea organizării societății de azi, relațiile dintre state și națiuni, colaborarea pașnică dintre popoarele lumii. Iată de ce studiul istoriei — sublinia tovarășul

Nicolae Ceaușescu — constituie un mijloc de cea mai mare importanță pentru transformarea revoluționară a prezentului, pentru înțelegerea cerințelor viitorului, a căilor de progrese neîntrerupt al societății.

Fără îndoială, știința istorică poate avea acest rol numai dacă cercetarea trecutului și prezentului se bazează pe concepția materialist-dialectică, dacă fenomenele economico-sociale și politice sînt studiate în toată complexitatea lor. Așa cum a precizat secretarul general al partidului nostru, istoria trebuie să înfățișeze faptele, fenomenele, procesele, nu după criterii de conjunctură politică, după dorințele subiective ale oamenilor, după nevoi politice de moment, ci așa cum s-au petrecut ele, cu trăsăturile lor pozitive, progresiste, dar și cu părțile întinse, regresive. Dealtfel, judecățile de valoare emise în lucrări de istorie nu pot avea perenitate decît dacă exprimă adevărul obiectiv și sînt susținute de o bază documentară amplă, care nu omite în mod deliberat anumite aspecte sau laturi ale fenomenului analizat. Escamotarea adevărului obiectiv în istoria popoarelor, punerea în circulație a unor așa-zise adevăruri antestabilite cărora li se potrivesc fapte, documente pe măsură, nu servesc nici dezvoltării științei istorice în general, nici progresului cunoașterii, nici dezvoltării bunelor raporturi între popoare. Este adevărat că cercetarea istorică este chemată ca, prin confruntări de idei, prin schimburi de opinii, să înlăture din circuitul științific denaturările adevărului istoric, să contribuie la clarificarea problemelor controversate pe o solidă bază documentară; în același timp însă istoria trebuie să dea și o ripostă hotărîrită falsurilor și denaturărilor adevărului obiectiv. Cui și la ce servesc asemenea afirmații, potrivit cărora n-ar exista nici o legătură și continuitate între geto-daci, daco-romani și români, că poporul român ar fi emigrat în propria lui țară venind de undeva din sudul Dunării în secolele XII-XIV; afirmații potrivit cărora unirea din 1600 ar fi fost un act aventurist, de „cucerire” a unor teritorii străine; că unirea principatelor române în 1859 ar fi constituit un act de regres istoric, „înterupînd”, chipurile, dezvoltarea unitară a „națiunii” moldovenești; că marile imperii multinaționale ar fi avut un rol progresist și eliberator pentru națiile subjugate; afirmații potrivit cărora destrămarea acestor imperii și constituirea sau desăvîrșirea statelor independente unitare, naționale ar fi fost un act de regres istoric?

Acestor pseudoistorici le-a răspuns din nou poporul nostru prin glasul celui mai autorizat fiu al său, tovarășul Nicolae Ceaușescu, prin cuvîntul atîtor participanți la înaltul forum al spiritualității românești.

Ampla cuprindere a istoriei în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu, excepționalele sale analize asupra trecutului nostru ne-au călăuzit să ne căutăm istoria la noi acasă, pornind de la condițiile de fapt ale fiecărei epoci de evoluție a meleagurilor strămoșești, dîndu-ne astfel măsura clară și reprezentativă a vechimii acestei istorii. Este o istorie care își

are începuturile cu mii de ani în urmă, în civilizația traco-geto-dacilor, și care, de atunci și pînă astăzi, aparține unuia și aceluiași popor, ce a trăit în unul și același spațiu geografic carpato-danubiano-pontic, a unui popor cu ilustru prestigiu în lumea antichității, a cărui civilizație s-a aflat în raporturi de influențare reciprocă cu marile civilizații ale acelor vremuri — persană, greacă, romană și altele. În această viziune ne aparține Dromichete, expresia autentică a geto-dacului — așa cum îl înfățișau autorii antici —, în care omnia și domnia de pace se împleteau cu rațiunea și înțelepciunea, iar iscusința se îmbina cu istețimea în luptă. În frunte cu Dromichete, vitejii daci au înfruntat cu succes trupele lui Lisimah, urmașul lui Alexandru cel Mare, care căuta să-și întindă imperiul și asupra malului stîng al Dunării. Ne aparține Burebista, sub conducerea căruia s-a creat, în urmă cu 2 050 ani, statul dac centralizat și independent. Ne aparține Decebal, care — așa cum îl caracterizează tovarășul Nicolae Ceaușescu — reprezintă eroul legendar, intrat în conștiința poporului nostru ca simbol al neîmfricării și spiritului de jertfă în apărarea libertății și independenței.

Statornicia de viață, de luptă și creație pe pămîntul strămoșesc, continuitatea și ascendența operei făptuite de înaintașii noștri reflectă în gîndirea istorică a tovarășului Nicolae Ceaușescu sensurile lor reale, corespunzătoare datelor autentice. Cucerirea unei părți din Dacia de către armatele Romei nu a însemnat dispariția poporului dac, nici chiar pe teritoriul ocupat, care reprezenta doar o treime din vechea Dacie. Dealtfel, în perspectiva istorică, ocupația romană a fost efemeră și a constituit ținta unei continue împotriviri a strămoșilor față de asuprirea străină. Odată cu evacuarea provinciei de la nord de Dunăre de către administrația imperială, retrasă în Dacia aureliană de la sudul fluviului, dacii, împreună cu frații lor rămași liberi, și-au reunit forțele, făcînd față singuri vitregiilor pe care furtunile timpului le-au interpus în cale, „Victoria romanilor — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu — a deschis o perioadă lungă de conviețuire, în care s-a accentuat împletirea civilizației dace și romane. După cum atestă scrierile vremurilor respective, cercetările arheologice, datele științifice, în această perioadă s-a realizat simbioza daco-romană și a început formarea unui nou popor bazat pe cele mai înalte virtuți ale dacilor și romanilor. Așa s-a născut poporul român”.

Așa cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu, de la formarea de către Burebista, în secolul I înaintea erei noastre, a statului dac centralizat, de la epoca înfloritoarei societăți dacice a lui Decebal și apoi, de-a lungul a două milenii de existență, pînă în ziua de azi, poporul nostru a trebuit să ducă lupte grele pentru a-și apăra ființa proprie, entitatea națională și de stat.

Statornicia și continuitatea neabătută a poporului nostru își afirmă rolul istoric progresist, de factor stabilizator și înnoitor în această regiune a Europei; ele înseamnă tri-

umf de viață și făptuiri, dobândite din înțelegerea cu valorile populațiilor năvălitoare atrase de civilizații materiale și spirituale dezvoltate, de forme de viață politică și socială avansate. Un triumf care s-a buizit pe tăria și setea de libertate a unui popor de aceeași origine, de aceeași limbă și spiritualitate, de aceeași năzuințe. De aici a rezultat — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — caracterul concomitent al constituirii statelor feudale centralizate în interiorul arcului carpatic, la sud și la răsărit de Carpați, similitudinea organizării lor politice, forma de stat, concepția de politică externă, organizare administrativă și militară.

Cu o deosebită forță este reflectată ideea privind admirabila capacitate a poporului nostru de a se opune ferm și eficace năvălitorilor prădalmnici și cotoptitorilor, de a depăși momentele de vitregie și de cumpănă pe care istoria le-a iscat în această parte a Europei. Apărându-se pe sine, țările române au constituit, în același timp, pavăza înaintată a continentului în fața puihoiului otoman, salvăgărind astfel atât propria existență, cât și cuceririle civilizației europene grav amenințate.

Este de o uriașă valoare științifică, cu multiple resorturi lămuritoare pentru istoriografia contemporană, ideea subliniată de tovarășul Nicolae Ceaușescu, potrivit căreia țările românești nu au putut fi supuse prin forță, că ele și-au păstrat autonomia statală. Tratatelor de alianțe politice, legăturile economice și culturale stabilite cu statele vecine sau mai îndepărtate, cu imperiile otoman, habsburgic și țarist au reconfirmat de a lungul vremurilor puterea suverană a domnitorilor români, dreptul țărilor române de a se cămui după propriile lor legi și întocmiri. Aceasta a făcut ca țările române să poată duce cu succes lupta împotriva agresorilor și, în același timp, să ofere posibilitatea unor reprezentanți înaintați ai popoarelor vecine, subjugate de imperiile vecine, să se refugieze pe teritoriul românesc și să organizeze de aici lupta pentru eliberare, pentru afirmarea acestor popoare ca entități naționale, distincte. În strînsă corelare cu această situație se desemnează obiectivul statornicirii independenței absolute, promovat constant de poporul român, alături de acela al unității naționale, ca o necesitate imperioasă pe drumul propășirii patriei.

Puternice lumini se proiectează asupra cronicii continuității neștirbite a poporului român, a tradiției sale statale neîntrerupte și a fondului robust, sănătos, popular, al istoriei noastre de la ideea de excepțională însemnată reliefată de tovarășul Nicolae Ceaușescu privind rolul țărănimii în evoluția noastră pe treptele timpului. Într-o anume perioadă, după cum se cunoaște, masele țărănești au fost etichetate, și nu întîmplător, drept un element fără forță istorică, chiar retrograd. Se ținea, prin aceasta, să se pună în cauză însăși ființa poporului român, continuitatea sa de viață pe pămîntul străbun, conținutul și sensul istoriei românești, pe parcursul multor veacuri, să se rupă istoria noastră mode-

nă și contemporană de întreg contextul ei anterior, de rădăcinile sale adînci și perene. Tovarășul Nicolae Ceaușescu a restituit trecutului nostru substanța sa reală, relevînd că țărănimea a reprezentat, timp de secole, seva istoriei românești, necontenit ascendentă, istorie care s-a identificat cu însăși viața, cu luptele și aspirațiile poporului român. Prin țărănime se continua o viață străveche, a unui și aceluiași popor pe propria glie, care-și poartă cu strălucire numele de lume românească. Muncitorii ogorelor au reprezentat principala forță socială de împotrivire față de împilatorii din interior, brațul vajnic de apărare a țării în fața dominației străine, forță socială păstrătoare și purtătoare pe noi trepte de valoare a avuției materiale și spirituale a poporului. Țărănimea — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — a jucat rolul esențial, atât în luptele pentru dreptate națională și socială, pentru independență, în producerea bunurilor materiale ale societății, cât și în conservarea limbii și îmbogățirea continuă a culturii românești.

Crezul de viață și existență al poporului român s-a exprimat în muncă creatoare, gîndire originală și luptă eroică pentru propășirea sa, în împotrivirea cu toate forțele la asuprirea de orice fel. Aceste caracteristici de permanență, exprimate la un nivel continuu ascendent pe treptele vremurilor, au fost puse în relief și se degajă din întreaga gîndire istorică a tovarășului Nicolae Ceaușescu. Istoria poporului român — releva secretarul general al partidului — este istoria dezvoltării forțelor de producție, a relațiilor de producție și sociale, a luptelor de eliberare socială și națională, împotriva cotoptirii și dominației străine, pentru libertate și neafinare. De aici, trecutul nostru își configurează mari relieuri și, totodată, se tălmăcește pe temeiul adevărului. Desigur, în diverse momente de luptă revoluționară a prevalat manifestarea țelurilor sociale, în altele primordiale au fost aspirațiile naționale, dar totdeauna un obiectiv l-a anghrenat nemijlocit pe celălalt.

Această idee-forță exprimată de tovarășul Nicolae Ceaușescu pune la dispoziția istoricilor calea înțelegerii profunde, la adevăratele dimensiuni, a marilor momente ale luptei revoluționare a poporului român — de la răzcoalele țărănești din evul mediu, revoluțiile de la 1821 și 1848, Unirea de la 1859 și făurirea statului național modern român, cucerirea independenței de stat depline a României în 1877, făurirea unității naționale și statale în 1918 și pînă la revoluția victorioasă din August 1944 —, oferă înțelegerea adîncă a măreției idealurilor sociale și naționale ale poporului român și ale mișcării muncitorești și Partidului Comunist Român, promovate și încununate de nepieritoare izbîndă. Principiile dreptății sociale și libertății naționale glăsuiesc astfel în fundamentele istoricelor făuriri ale României socialiste, materializate în nivelul de viață și civilizație mereu mai ridicat al celor ce muncesc, în prestigiul țării libere și deplin independente.

Îndemnul tovarăşului Nicolae Ceauşescu, exemplul strălucit pe care-l oferă opera sa, de tratare unitară a istoriei României, de a concepe procesul istoric ca pe o rezultantă complexă, firească, a evoluţiei întregii societăţi româneşti, în ansamblul său, conferă adevăratele fundamente înţelegerii apariţiei clasei muncitoare, a partidului său, ca expresie obiectivă a realităţilor şi cerinţelor evoluţiei ascendente a poporului nostru. Forţă înnoitoare, avîndu-şi rădăcinile adînc ancorate în solul naţional, clasa muncitoare realizează în toate momentele esenţiale ale istoriei moderne şi contemporane a ţării partea cea mai vie, cea mai dinamică şi generatoare de sensuri a complexului realităţii româneşti. Istoria mişcării muncitoreşti şi a partidului comunist — relevă tovarăşul Nicolae Ceauşescu — este nemijlocit legată de stadiile dezvoltării economice, politice, ştiinţifice şi culturale a ţării, de progresul forţelor de producţie, de acţiunea legilor sociale obiective, desemnîndu-se ca parte intrinsecă a istoriei naţionale. Telerile de acţiune ale partidului revoluţionar sînt astfel marile feluri sociale şi naţionale ale întregului popor. Acesta este suportul teoretic trunic pe baza căruia putem aprecia în mod just drumul lung şi greu străbătut de forţele revoluţionare şi progresiste ale poporului, evoluţia clasei muncitoare de la naştere şi pînă la transformarea ei în clasa muncitoare a societăţii, în principala forţă a naţiunii socialiste.

Este ştiut că vechea istoriografie a exclus aproape total mişcarea muncitoare din istoria patriei, iar într-o anumită perioadă, din ferire depăşită, cercetările noastre istorice au privit unilateral cadrul de manifestare şi contribuţia celorlalte forţe sociale şi politice care s-au înscris pe linia progresului ţării, înfăţişîndu-se şi interpretîndu-se faptele din istoria naţională în afara contextului real, complex, al proceselor şi fenomenelor care le-au generat. Era o perioadă în care istoria mişcării muncitoreşti în ansamblul său şi istoria partidului clasei muncitoare erau privite separat de contextul istoriei naţionale, încercîndu-se smulgerea lor din sudura firească a istoriei patriei şi poporului şi legarea prin fire nevăzute de un centru născător şi diriguitor de istorii neadevurate. Analizarea multilaterală de către tovarăşul Nicolae Ceauşescu a ceea ce partidul clasei muncitoare a adus ca trăsături proprii, distincte, în peisajul societăţii româneşti — gîndirea teoretică înaintemergătoare şi activitatea revoluţionară consecventă în slujba intereselor vitale ale poporului — a condus şi conduce la o înţelegere cuprinzătoare a datelor mişcării muncitoreşti, în ansamblul procesului istoric al dezvoltării societăţii româneşti.

Contemporaneitatea unei naţiuni reprezintă sinteza majoră a trecutului său şi, în acelaşi timp, temelia de granit în care se împlîntă rădăcinile puternice ale viitorului.

De aici apare pregnant necesitatea cunoaşterii aprofundate a contemporaneităţii, care presupune — aşa cum relevă tovarăşul Nicolae Ceauşescu — explorare îndrăzneată a drumului nou pe care îl deschid omenirii socialismul şi comunismul, cutezanţă vizionară asupra zilei de mîine, pornind de la realităţile şi cerinţele arzătoare ale zilei de azi. De aceea, cercetarea istorică rămîne o permanenţă a spiritului uman. Ea porneşte de la contemporaneitate pentru a se întoarce în timp. Şi astfel, istoria — carte de cunoaştere a ceea ce a fost — rămîne parte componentă a prezentului şi fundament al opţiunilor de viitor.

Prin gîndirea social-politică şi prin întreaga sa operă revoluţionară, tovarăşul Nicolae Ceauşescu a adus o magistrală contribuţie la îmbogăţirea de către partidul nostru a tezaurului teoretic al socialismului ştiinţific cu experienţa revoluţiei şi construcţiei socialiste din România, la configurarea unei înalte viziuni istorice despre timpul nostru. Ideea de continuitate istorică ascendentă, de ancorare a contemporaneităţii româneşti într-o întreagă evoluţie anterioară a acestei ţări, de abordare a viitorului pe temeiul şi în lumina datelor şi cerinţelor proprii solului naţional, idealurilor poporului nostru îşi capătă multiplele ei valori, dimensionînd istoria de la adevăratele ei izvoare. În acest fel ne apare în întreaga sa dimensiune ideea că anii biruinţelor noastre socialiste sînt istorie pe culmile ei cele mai ridicate, anii celui mai înalt dinamism al devenirii istorice, pe care i-am statornicit valoarea de cunună a întregii existenţe româneşti.

Iată de ce nu se poate vorbi de educaţie patriotică, socialistă, fără cunoaşterea şi cinstirea trecutului, a muncii şi luptei înaintaşilor noştri. **Facem şi va trebui să facem mereu în viitor din cunoaşterea originii şi continuităţii poporului român, din lupta maselor populare pentru eliberare socială şi naţională, din trecutul eroic al clasei muncitoare şi al partidului său comunist, din întreaga istorie naţională, fundamentul tuturor activităţilor politico-educative.** Pe această bază, se înalţă sentimentul demnităţii naţionale al tuturor cetăţenilor, se întăreşte unitatea întregului popor în jurul partidului, al secretarului său general, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, se dezvoltă spiritul de prietenie şi frăţie între toţi oamenii muncii, fără deosebire de naţionalitate. În felul acesta stimulăm hotărîrea tuturor fiilor patriei de a face totul pentru înflorirea multilaterală a României socialiste. Dezvoltînd sentimentele răspunderii patriotice, va trebui să asigurăm ca în cadrul activităţii politice de masă să se adopte o poziţie clară, fermă, de respingere a oricăror încercări ale unor pseudoistorici de peste hotare de denaturare a adevărului istoric obiectiv, a trecutului glorios de luptă şi jertfă al poporului român, a dreptului său sacru de a trăi în vatra străbună, de a păstra şi dezvolta relaţii prieteneşti cu toate ţările şi popoarele planetei noastre.

1910 (31 ianuarie,
1 și 2 februarie)

CONGRESUL DE TRANSFORMARE A UNIUNII SOCIALISTE DIN ROMÂNIA ȘI CONGRESUL SINDICAL (Al X-lea) DELEGAȚI PARTICIPANȚI

La lucrările congresului au participat 94 delegați. Între care s-au aflat membrii Comitetului Central al Uniunii Socialiste din România (5), ai Comisiei Generale a Sindicatelor din România (C.G.S.R.) (3), ai Comisiei de Control a C.G.S.R. (1) și Consiliului de administrație al ziarului *România muncitoare* (1), precum și reprezentanții a 44 organizații politice și sindicale muncitorești din: București — 36 (Cercul socialist „România Muncitoare” — 5, Sindicatul tâmplarilor — 3, Sindicatul cizmarilor — 3, Sindicatul croitorilor — 2, Societatea sobarilor — 3, Uniunea chelnerilor — 4, Sindicatul călcătorilor — 1, Sindicatul funcționarilor comerciali — 3, Sindicatul tapițerilor — 2, Sindicatul tipografilor — 1, Sindicatul plăpumarilor — 1, Sindicatul curelarilor — 1, Sindicatul metalurgiștilor — 3, Sindicatul legătorilor — 1, Sindicatul năsturarilor — 2, Sindicatul țesătorilor — 1); Botoșani — 2 (Sindicatul mixt); Buzău — 1; Brăila — 4 (Sindicatul din port — 3, Sindicatul de la Fabrica de cuie — 1); Constanța — 1; Cîmpina — 1. (Sindicatul în fier și metal); Galați — 5 (Cercul socialist „România Muncitoare” — 1,

Cercul de studii sociale — 1, Sindicatul de la Fabrica de lemne și Sindicatul tâmplarilor — 1, Sindicatul cizmarilor — 1, Sindicatul de la Fabrica de cuie și Sindicatul de la Agenție — 1); Iași — 4 (Cercul socialist „România Muncitoare” — 1, Sindicatul tâmplarilor — 3); Ploiești — 11 (Cercul socialist „România Muncitoare” — 3, Sindicatul cizmarilor — 2, Sindicatul metalurgiștilor — 3, Sindicatul chelnerilor — 1, Sindicatul tâmplarilor — 2); Roman — 5 (Cercul de cultură — 1, Clubul „Unirea” — 4); Turnu Severin — 3 (Cercul socialist „România Muncitoare” — 1, Sindicatul croitorilor — 1, Sindicatul cizmarilor — 1); Tulcea — 2 (Sindicatul mixt); Emigrația basarabeană — 1; Grupul muncitorilor români de la Paris — 1. Au mai participat muncitori socialiști din Alexandria, Birlad, Giurgiu, Pașcani, Rm. Vilcea, Tecuci, com. Beldia (jud. Ilfov).

Pe baza stenogramei congresului au fost identificați toți participanții la lucrări:

Comitetul Central al Uniunii Socialiste din România: I.C. Frimu, D. Marinescu, M. Gh. Bujor, N.C. Georgescu, N.I. Ghețu.

Au fost identificate fotografiile următorilor 33 participanți la congres

I.C. Frimu	C. Dobrogeanu-Gherea	Ștefan Gheorghiu	D. Marinescu	Gh. Cristescu
				
Ecaterina Arbore	P. Istrati	N.C. Georgescu	Dr. Ottoi Călin	D. Pop
				
Al. Pătrușescu	Al. Dunăreanu	Nina Arbore	Șt. Grigoriu	M. Niculescu
				

Crearea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, în 1893, a deschis era organizării politice a clasei muncitoare la scară națională, a afirmat cu putere rolul clasei muncitoare ca forță socială cea mai progresistă în dezvoltarea națiunii noastre pe calea progresului și civilizației.

NICOLAE CEAUȘESCU

E DIN ROMÂNIA ÎN PARTIDUL SOCIAL-DEMOCRAT

a al mișcării muncitorești din România)

LA CONGRES

Comisia Generală a Sindicatelor din România: Gh. Cristescu, Apostol Niculescu, C. Vasilescu.

Comisia de Control a C.G.S.R.: I. Popescu. Consiliul de administrație al ziarului România Muncitoare: Th. Volnea.

BUCUREȘTI: N.D. Căcea, Al. Ionescu, Al. Constantinescu, I.G. Oprescu, dr. Ecaterina Arbore, D. Pop, I. Tănăsescu, G. Muștescu, I. Crețulescu, M. Mihăilescu, I. Zamfirescu, Chr. Angelescu, N. Mihăilescu, Em. Dănescu, Stoica Negoiță, C. Georgescu, M. Cristescu, S. Zaharia, C. Căleșescu, V. Constantinescu, M. Nicolescu, I. Sfirlează, G. Willys, M. Ludinescu, I. Zablovski, M. Ulmeanu, Fl. Basarabescu, I. Petrescu, N. Costescu, D. Macri, D. Josefsohn, N. Mirică, Niță Anghel, P. Constantinescu, Cifu, Dinescu.

BOTOȘANI: Janeta Maltus, Petre Sirbu. BUZĂU: N. Nicolescu.

BRĂILA: P. Istrati, Șt. Grigoriu, I. Mîlea, M. Topor.

CONSTANȚA: A. Protopopescu.

CÎMPINA: Șt. Gheorghiu.

GALAȚI: M. Ionescu, T. Stolanovici, C. Dumitrescu, N. Auneanu, S. Sandu.

IASI: Ottoi Călin, G. Albu, A. Lando, L. Horovitz.

PLOIEȘTI: M. Niculescu, C. Ionescu, C. Simlonescu, Al. Dunăreanu, N. Georgescu, N. Popescu, V. Costin, I. Mîlea, I. Marinescu, V. Marinov, P. Georgescu.

ROMAN: C. Iojan, G. Răpeanu, G. Teodorescu, Fr. Ostapovici, Gh. Vasiliu.

TURNU SEVERIN: I. Iliescu, Al. Pătrușescu, Șt. Sîrbulescu.

TULCEA: Sterian Grigoriu, L. Csanoski. Emigrația basarabeană: D. Arbore.

Grupul muncitorilor români de la Paris: Nina Arbore.

Alți participanți: A. Vasilescu (Alexandria), Th. Enache (Birlad), N. Pavelescu (Giurgiu), G. Moscu (Pașcani), Gh. N. Enăchescu (Rm. Vlcea), I. Georgescu (Tecuci), R. Șelaru (com. Beldia jud. Ilfov).

La unele ședințe ale congresului au fost prezenți C. Dobrogeanu-Gherea și I.T. Băghereanu.

Ordinea de zi a congresului

(Mișcarea socialistă)

1. Darea de seamă materială și morală a Uniunii Socialiste [din România] — raportor: **N.C. Georgescu**.

2. Transformarea Uniunii Socialiste în partid. Votarea programului și statutelor Partidului [Social-Democrat din România]:

a. Partea principală — raportor: **M. Gh. Bujor**;

b. Programul politic — raportor: **N.D. Cocea**;

c. Programul de reforme economice — raportor: **Al. Constantinescu**;

d. Programul agrar — raportor: **M. Gh. Bujor**;

e. Statutele — raportor: **D. Marinescu**.

3. Alegerea Comitetului [Executiv al P.S.D. din România].

(Mișcarea sindicală)

4. Darea de seamă materială și morală a C.G.S.R. făcută de casier și secretar [**A. Niculescu** și, respectiv **Gh. Cristescu**].

5. Mișcarea sindicală: organizarea și propaganda — raportor: **Gh. Cristescu**.

6. Raportul mișcării sindicale cu mișcarea politică — raportor: **Misu Ionescu**.

7. Alegerea comitetelor [a Comisiei Generale a Sindicatelor din România și a Comisiei de Control].

Alte chestiuni

8. Presa și editura mișcării [muncitorești] — raportor: **D. Marinescu**.

9. Cooperativele și Casa poporului — raportor: **N.C. Georgescu**.

Conducerea lucrărilor congresului

Președinte: **I.C. Frimu**.

Secretari: **dr. Ottol Călin, P. Istrati, N.I. Ghețu, M. Niculescu**.

Organe de conducere

ale mișcării muncitorești

alese de congres

Comitetul executiv al P.S.D. din România: **I.C. Frimu, dr. Cr. Racovski, D. Marinescu, M. Gh. Bujor, N.C. Georgescu, Al. Constantinescu, C. Vasilescu**.

Comisia Generală a Sindicatelor din România: **Gh. Cristescu** (secretar), **A. Niculescu, I. G. Opreșcu, D. Pop, C. Popovici**; membri supleanți: **I. Ionescu, M. Cristescu, N. Mihăilescu**.

Comisia de Control a C.G.S.R.: **J. Popescu, A. Eremla, I. Cernescu**.

A mai fost ales Comitetul Cercului de Editură Socialistă: **N. D. Cocea, D. Marinescu, Al. Stănescu**.

Mihai Viteazul — domn și rege

Printre mărturiile despre larul ecou pe care l-a avut acest istoric al unirii de către **Mihai Viteazul** se află și două însemnări mai puțin cunoscute, în care marile volevod este numit „domn” și „crai [rege] al țărilor române. Prima dintre aceste însemnări se găsește pe un manuscris slavo-român, provenit din Transilvania, ce se păstrează în prezent la Biblioteca muzeului Patriarhiei străbuni din Belgrad.

Manuscrisul a fost donat unei biserici din satul Piroșia (astăzi satul Piroș, comuna Băbeni, județul Sălaj) de către un „Lazar Faur, care a zidit-o [biserica] cu mîinile sale”. Numele Faur, de origine latină, indică în mod cert originea română a donatorului.

Însemnarea în care ne referim a mai fost descrisă, în două rânduri, de fiecare dată însă, incomplet, de către Sava Petrovici și Emil Turdeanu, eliminându-se tocmai ceea ce este mai important și anume prețizarea că manuscrisul a fost copiat „în anul 7109 [1601], luna aprilie, 29, în zilele binecinstitorului domn Ion Mihail, volevodul Ardealului [s.m. — I.R.M.]”.

În aprilie 1601, principe al Ardealului redevenise Sigismund Bathory, Mihail aflându-se în acea vreme la Viena. Dar conținutul notei, păstrînd titlatura marelui volevod, reflectă răsănetul domniei lui Mihail. De asemenea, este semnificativ faptul că autorul însemnării îi atribuie marelui volevod calitatea de domn, așadar de stăpînitor pe drepturi depline al Transilvaniei.

O a doua însemnare se află pe un vechi Octolh care a aparținut mănăstirii Solca (județul Suceava); ea a fost făcută de un anume Roman Sozanitchi și sună astfel: „Roman Sozanitchi din Polonia a fost aici, în vechea mănăstire [probabil Solca], în anul 1600, în zilele regelui [Kral] Mihail [s.m. — I.R.M.]”. Însemnarea precează, deci, momentul în care **Mihai Viteazul** s-a aflat în Moldova, acordîndu-i titlul de „rege”. În privința aceasta se profilează două ipoteze: Mihail era considerat „rege” fie ca un efect al stăpînirii Transilvaniei (volevozi Transilvaniei revendicîndu-și, după transformarea Ungariei în pașalie, calitatea de moștenitori ai coroanei Sf. Ștefan), fie — potrivit concepției polonoze a vremii — ca „monarh” al celor trei principate românești.

Oricare ar fi explicația, revelator rămîne un element: în două localități deosebite, una în Transilvania, aproape de Zalău, și alta în Bucovina, **Mihai Viteazul** era considerat — de pînă la mijlocle a populației — „domn” și „rege”, nu un simplu „voievod” al împăratului de la Viena, cum ar fi dorit-o nobilii.

Prof. dr. Ion-Radu MIRCEA

Ascunziș pentru haiduci?

Între vestigiile arheologice ale Constanței, unul dintre cele mai puțin cunoscute, dar și mai interesante îl constituie așa-numitele catacombe — un tunel subteran ce se întinde pe o mare parte a vechiului oraș. Descoperit cu ocazia lucrărilor de modernizare a orașului și apoi în cursul cercetărilor făcute la Edificiul cu mozaic, tunelul a fost studiat pe o lungime de aproximativ 360 m. Se află la o adîncime de 25 m sub nivelul străzilor actuale și este înalt de cea 1,70 m. Din loc în loc, în pereții laterali, au fost săpate firide, unde se așezau, probabil, oșii pentru luminat. Acolo unde rezistența a fost slabă, pereții și bolțile au fost zidite; drept pardoseală s-au folosit cărămizi mari.

În legătură cu destinația acestui tunel au circulat diferite versiuni: loc de refugiu pentru vechii locuitori ai cetății antice, adăpost cu scopuri strategice, sau, cum s-a considerat în evul mediu, ascunziș pentru haiduci sau pirați.

Titus CERGĂU

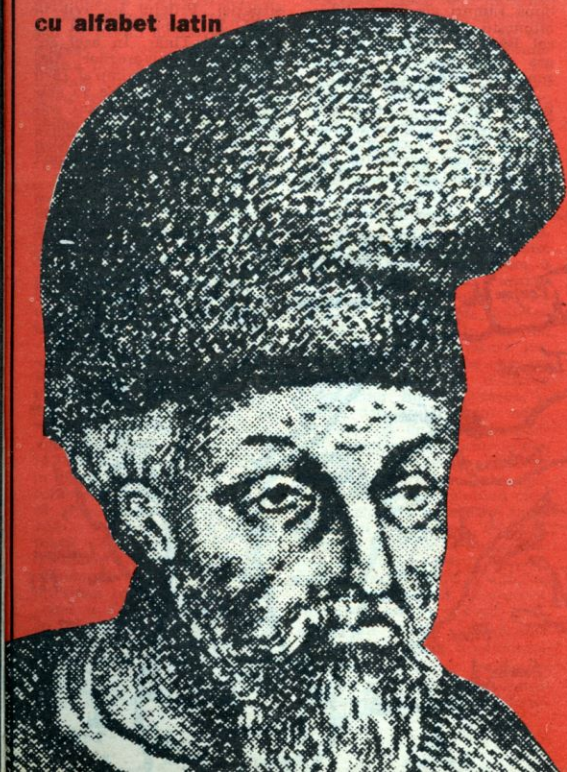
Un voievod nedreptățit?

ÎNȚIUL BASARAB PE TRONUL MUȘATINILOR

— PETRU ȘCHIOPUL

GHEORGHE DAVID

● Prima uniune dinastică ● Voievodul Țării Românești și cel al Moldovei în același tablou ● Cea mai veche statistică a Moldovei ● Primele acte autografe domnești în românește ● Texte românești cu alfabet latin

Despre Petru vodă Șchiopul, domn în două rinduri în Moldova (1574-1579 și 1582-1591), manualele de istorie vorbesc în puține cuvinte. Se amintește de politica sa fiscală excesivă, se menționează, eventual, câteva realizări culturale, pentru ca, în cele din urmă, să se conchidă: „o domnie stearsă”.

Imaginea este, în bună măsură, și un rod al literaturii, Petru Șchiopul numărându-se, direct sau indirect, printre personajele unor piese de teatru (Răzvan și Vidra) sau romane (Nicoară Potcoavă). Altfel în plesa lui Hasdeu, citit și în romanul lui Sadoveanu se insistă asupra unor trăsături negative ale domniei — trăsături care, de bună seamă, au existat fără a fi însă prevalatoare.

Scrierile contemporane domnitorului — cronicile, mărturiile ale călătorilor străini, alte documente de epocă — ne oferă însă o altă imagine a acestui domn: „Domnind Pătru vodă țara Moldovii ca un domn vrednic cum se cade, cu di toate podobaile câte trebuiesc unui domnu de cinste, că boierilor le era părinte, pre carii la cinste mare-l ținea și din statul lor nu leștia. Țării

era apărătoriu, spre săraci milostiv, cu vecinii de prinprie viețuia bine, de avea de la toți nume bun și dragoste, de nu era a zice cum nu iese vrednic de domnie" — scrie Grigore Ureche în Letopisețul Țării Moldovei.

Voievozi frați și țări surori

Multă vreme — în istoriografia veacului trecut și chiar a veacului nostru — s-a crezut că voievodul urcat în 1574 pe tronul Mușatinilor ar fi fost, el însuși, din spița acestora. O seamă de coincidențe de nume, precum și tradiția „osului domnesc” în succesiunea la tron făceau improbabilă o altă variantă, în pofida faptului că noul domn venise, evident, din Țara Românească. Mai mult s-a alcătuit și o ascendență genealogică, considerându-l pe Petru Șchiopul drept fiul lui Mircea vodă Ciobanul și al doamnei Chiajna, fiica lui Petru Rareș, legătura cu Mușatinii făcându-se deci pe linia matrimonială. Într-adevăr, Mircea Cio-

banul și doamna Chiajna avuseseră un fiu Petru, dar acela a fost — așa cum a dovedit-o cercetarea atentă a documentelor — Petru cel Tânăr, domn al Țării Românești între 1564 și 1568. La rîndul său Petru Șchiopul era fiul unui Mircea voievod, care era fiul lui Mihnea vodă cel Rău, domn al Țării Românești între 1508 și 1510 și fiu al lui Vlad Țepeș. Petru Șchiopul făcea, așadar, parte din ilustra familie a Basarabilor, întemeietorii ai Țării Românești, care dăduseră principatului de la sud de Carpați atîția voievozi destoinici. În 1510, Mihnea cel Rău a fost nevoit să se refugieze la Sibiu, în urma conflictului cu boierii Craiovești. La Sibiu, Mihnea a fost ucis de Dimitrie Iacșici, omul Craioveștilor, crimă care a generat în deceniile următoare multe evenimente sîngeroase între cele două ramuri ale Basarabilor: Mihneștii (urmașii lui Mihnea cel Rău) și Mirceștii (numiți așa după principalul reprezentant, Mircea Ciobanul).

La Sibiu, Mihnea cel Rău fusese însoțit de fiul său, Mircea, care, în două rînduri, 1511 și 1521, a încercat să recapete tronul părintelui său. A fost învins de fiecare dată,

fapt ce nu l-a împiedicat însă să-și spună în documentele vremii Mircea voievod. Descurajat de eșecul încercărilor sale, Mircea a căutat adăpost la Constantinopol, unde a trăit pînă la sfîrșitul zilelor sale, împreună cu soția sa, doamna Maria și cu copiii lor: Miloș, Alexandru și Petru. În speranța unei ocazii favorabile care, pentru el, nu s-a ivit niciodată.

Cei trei feciori ai săi au trăit, așadar, o vreme pe malurile Bosforului, fără a-și cunoaște țara de baștină. Deși sărăcită, familia a intrat în relații cu înalta societate constantinopolitană creștină, în-deosebi cu două familii influente: Salvarezii și Amiralii. Două căsătorii (Alexandru cu Ecaterina Salvarezi și Petru cu Maria Amirali) au dat noi speranțe urmașilor lui Mihnea cel Rău într-o răsturnare a situației. Prilejul s-a ivit în 1568, în urma mazilirii lui Petru cel Tânăr. În acel an, cu sprijinul Salvarezilor, Alexandru a devenit domn al Țării Românești, peste care va stăpîni vreme de nouă ani, rămînînd în istorie sub numele de Alexandru II Mircea. Petru a rămas la Constantinopol pînă în anul 1574.

Detaliu dintr-o hartă executată la Augsburg de Custos Dominic, în 1595, cuprinzînd numeroase așezări din țările române.

Atunci, cum se știe, Ion vodă cel Viteaz a inițiat energia sa încercare de desprindere de sub suzeranitatea otomană¹, intrerupând plata tributului. Atitudinea domnului a provocat riposta Porții, Ion vodă fiind mazilit și somat să se prezinte în fața sultanului. Refuzul lui Ion vodă de a se supune a dat semnalul înfruntării decisive. Otomanii au adunat o puternică armată, manifestându-și față de intenția de desființare a statului moldovean. În acest moment de cumpănă a fost găsită o soluție: candidatura la tron a lui Petru Șchiopul! Cu sprijinul fratelui său, Alexandru II Mircea, Petru Șchiopul a obținut asentimentul Porții pentru dobândirea tronului moldovean. Ca de altădată ori în zbuciumata lor istorie, românii găseau și în această împrejurare soluția potrivită pentru continuarea existenței statale.

Dar urcarea lui Petru Șchiopul pe tronul Moldovei a mai marcat un eveniment în premieră pentru țările române: domnia unui Basarab în Moldova realiza o uniune dinastică a celor două țări surori, ridicând astfel pe o nouă treaptă evoluția lor spre unitatea politică.

Inițiativa acestei uniuni dinastice pare să fi aparținut lui Alexandru II Mircea, domnul Țării Românești și fratele noului voievod al Moldovei. *Cronica murală* aflată între portretele lui Alexandru și Petru de la mănăstirea Bucovăț, primul monument care înfățișează — în tablou votiv — chipurile alăturate ale voievozilor Moldovei și Țării Românești consemnează: „Și după aceea, au trecut puțini ani [de la înscăunarea lui Alexandru II Mircea] și Domnul Dumnezeu a dăruit pe Io Petru voievod cu domnia în Țara Moldovei. Și cinstiți împărat l-a trimis în țară să domnească... Petru voievod... a ridicat oști și a luat toată Țara Moldovei”. Un document din 12 aprilie 1574 marchează trecerea domnului muntean prin Rîmnicu Sărat, „cînd a fost domnul nostru, Io Alexandru voievod plecat în Țara Moldovei să pună pe fratele domniei sale, Io Petru

voievod, domn în Țara Moldovei”, dîndu-ne, așadar, informații asupra ajutorului material și militar oferit de domnul de la București, ajutor confirmat și de cronică lui Grigore Ureche.

Alexandru II Mircea a mai domnit numai trei ani, pînă în 1577, cînd a murit. I-a urmat fiul său Mihnea, care a domnit în Țara Românească în două rînduri (1577-1583 și 1585-1591), pe tronul Moldovei continuînd să se afle — în cea mai mare parte a acestui interval — unchiul său, Petru Șchiopul. Uniunea dinastică a durat, așadar, în total, aproape doisprezece ani. Această perioadă în care cele două țări române au fost conduse de aceeași familie domnitoare a avut consecințe dintre cele mai importante în stringerea relațiilor Moldovei și Țării Românești.

Există indicii care ne îngăduie să presupunem că aspirațiile Mihneștilor vizau nu numai Moldova și Țara Românească, ci și Transilvania. Pe piatra de mormînt a lui Petru Șchiopul, aflată la Bolzano în Tirol (Austria) se poate citi: „Io Petru voievod, din familia regală Corvin a Valahiei”. Apelul la glorioasa familie a lui Iancu de Hunedoara avea la origine o pretinsă descendență a Mihneștilor din Vlad Tepeș și Elena, „sora” regelui Ungariei, Matei Corvin. Descendența, cum a dovedit Mihai Berza, era imaginară, dar attît Petru Șchiopul, cît și nepoții săi, Mihnea și fiul acestuia Radu Mihnea, au folosit-o în titulatura lor. Pe lîngă prestigiul pe care un asemenea titlu îl conferea posesorilor lui, adoptarea acestei titulaturi avea, nemidolnic, și un substrat politic, încercînd să afirme legitimitatea Mihneștilor de cîrmuitori asupra întregului spațiu românesc, înglobînd deci sub o singură autoritate toate cele trei țări surori. Dealtfel, această intenție a fost explicit exprimată de Mihnea care, la un moment dat, a solicitat sultanului tronul Transilvaniei (principat care, după 1541, avea un statut asemănător Moldovei și Țării Românești), al cărei moștenitor legitim se considera. Faptul are o semnificație aparte, demonstrîndu-

ne că în conștiința politică de la sfîrșitul veacului XVI, cele trei țări românești erau privite în strînsa lor legătură.

Domnia lui Petru Șchiopul a început sub auspicii nu tocmai favorabile, pe de o parte datorită situației materiale precare a țării (jaf otoman, haraci mărit etc.) și pe de altă datorită opoziției unor pretendenți la domnie. În pofida intenției noului voievod de a restabili pacea (Petru fiind — prin firea sa, ori din pricina beteșugului care i-a atras, și porecla — un om liniștit, deloc plecat spre războaie), prima sa domnie a avut parte de dese tulburări: în anul 1577 „un Ioan Potcoavă pe poreclă, pentru că au fostu rumpind potcoavele, iară unii i-au zis Crețul, ce s-au fost făcînd frate lui Ion vodă... ș-au scos nume de domnie” (Grigore Ureche). Cu ajutor cazăcesc, Ioan Potcoavă a pătruns în țară, pe la Soroca, a înfrînt, într-o bătălie fulgerătoare, oastea lui Petru și, la 23 noiembrie, a intrat în Iași. Refugiindu-se în Țara Românească, Petru Șchiopul s-a reîntors în decembrie pentru a-și relua tronul. Bătălia de la Docolina s-a încheiat însă, din nou, cu izbînda lui Ioan Potcoavă. Dar cum în ajutorul lui Petru Șchiopul venea și o oaste din Transilvania, Potcoavă s-a refugiat în Polonia, unde a fost arestat de hatmanul Braslavski și, sub motivul că a stricat pacea polono-otomană, a fost judecat și apoi executat la Liov².

Abia revenit în scaunul din Iași, la 9 februarie 1578, Petru Șchiopul a avut de înfruntat un alt pretendent: Alexandru, fratele lui Ioan Potcoavă, pe care Petru a reușit să-l înlăture abia după o lună. Grigore Ureche amintește în *Letopiseșul* său pe mulți alți „domnișori” care, cu ajutorul polon sau cazăcesc, au tulburat domnia lui Petru Șchiopul încercînd să-l înlăture din scaun: la 27 iulie 1578, 12 octombrie 1578, apoi 27 octombrie 1583; 7 august 1584, 8 ianuarie 1587.

Aceste repetate tentative de alungare a lui Petru se bizuiau într-o oarecare măsură pe suspiciunea cu care era

¹ Magazin istoric, nr. 11/1969, 7/1974; 11/1970.

RASPUNSURI LA INTREBARI

În afara argumentelor arheologice, lingvistice, etnografice, epigrafice, în afara textelor antice, și a altor mărturii despre care **MAGAZIN ISTORIC** s-a ocupat în repetate rânduri, ce alte dovezi mai există cu privire la vechimea și continuitatea poporului român pe aceste meleaguri?

VECHI IZVOARE TURCEȘTI DESPRE ROMÂNI

MEHMET ALI EKREM

La sfârșitul mileniului I și în primele secole ale mileniului II e.n., un nou val de popoare migratoare, pornite din stepele Asiei Centrale, își îndreptau turmele spre continentul european. Aceste popoare (oguzi, pecenegi, cumani, tătari) sînt cunoscute în istorie sub numele de vechii turci, spre a se deosebi astfel de turcii otomani, care au intrat în contact cu statele europene la sfârșitul sec. XIII și în primele decenii ale veacului XIV.

Case pe roți

Crescători de vite, obligați să-și urmeze imensele turme și cirezi în căutare de noi terenuri de pășune, vechii turci (în afară de uiguri, sedentarizați încă din această perioadă) duceau viața caracteristică nomazilor. Locuiau în corturi, denumite iurte, care în lunile de vară erau montate pe căruțe cu patru și, în cazul familiilor mai modeste, cu două roți. Călătorul italian Giovanni Pian del Carpin, care în anul 1246 a întreprins o călătorie ca sol al papei pe lângă curtea lui Batu-han, marele han al mongolilor, scrie despre aceste locuințe că erau împletite cu nuiele și aveau o formă conică; în vîrî erau prevăzute cu o deschizătură pentru lumină, care era folosită și drept horn. În interior, pereții erau căp-

Fragment din Oguzname, cu mențiunea despre români (text în limba turcă; cu alfabetul arab)

tușiți cu pîslă, pentru păstrarea căldurii.

Călătorul arab Ibn-Batuta¹, care în anul 1334 a întreprins o călătorie în Dești-Kipceak — țara cumanilor — (după ce, în 1330-1331 străbătuse și Dobrogea) descrie acest gen de locuințe mobile cunoscute sub numele de harabale. Erau „un fel de care, trase de patru cămile. Există și unele care trase de doi cai sau mai mulți, ori de vaci. Pe car se pune un fel de coviltir făcut din stîngii de lemn, legate laolaltă cu curele de piele. Acest cort este foarte ușor, fiind acoperit cu pîslă; sînt și ferestre cu zăbrele prin care cel dinăuntru vede pe ceilalți fără să fie văzut. [El] își poate schimba poziția după plac, dormi, mîncă... În timpul mersului”.

¹ Magazin istoric, nr. 12/1981.

Îmbrăcămintea și hrana vechilor turci erau adaptate și ele condițiilor de viață în stepă. Își confecționau veșminte din lână și piele și se hrăneau cu carne, lapte, brânză și iaurt. Prețuiau și obiectele de podoabă, așa cum rezultă din izvoarele orientale și cum atestă descoperirile arheologice, care au scos la iveală numeroase bijuterii oguze, pecenege, cumane etc.

Deși nomazi, vechii turci se ocupau în oarecare măsură și cu cultivarea cerealelor, în-deosebi mei, grâu și orz. Explicația este că nomadismul nu însemna, neapărat, o neconținută mișcare. Ajunse pe un teritoriu bogat în pășuni, triburile se opreau aici vreme mai îndelungată (uneori măsurată în ani), până la secătura teritoriului respectiv. În aceste condiții era posibilă apariția unei cultivări rudimentare a pământului. Cum precizează călătorul arab Ibn-Fadlan, ce a descris mediul de viață al turcilor din Sakalibe, regiune pe care a vizitat-o în anii 921-922, fiecare locuitor păstra recolta pe care o producea, hanul neavînd voie să se atingă de ea.

Informații interesante cu privire la obiceiurile vechilor turci oferă și cercetarea necropolelor acestora, inclusiv a celor descoperite pe pământul României. Alături de corpul celui decedat erau așezate arme, vase cu mîncăruri, crani de cal și de oaie, destinate, în credința oamenilor de atunci, să-i folosească celui înmormîntat în viața de apoi. Tot pentru trebuința acestora — în cazul bărbaților luptători — erau așezate în mormînt arme (arcuri, sulite, săbii), precum și piese de harnășament. În multe morminte au fost găsite și foarfeci pentru tunsul oilor, obiecte legate nemijlocit de activitatea păstorească.

Tara și apa valahului

Informații prețioase privind istoria politică a vechilor turci și relațiile lor cu diferite popoare cu care au venit în

contact oferă *Oguzname* (Epopoea hanului Oguz), cea mai veche cronică turcă cunoscută pînă în zilele noastre, supranumită „epopea nașterii poporului turc”.

Scrisă în sec. XI, în limba turcă „geagatai” (anterioară celei otomane), cronică oglindeste istoria popoarelor turce din Asia Centrală pe o perioadă îndelungată începînd cu sec. VII î.e.n. și sfîrșind cu sec. XI e.n., odată cu apariția turcilor selgiucizi, strămoșii direcți ai otomanilor. Ea cuprinde, în cea mai mare parte, informații care au circulat în lumea turcă pe cale orală, fiind transmise din generație în generație; unele relații sînt, evident, inspirate din surse documentare scrise, care, din păcate, nu au ajuns pînă în zilele noastre.

Evenimentele militare povestite se desfășoară pe un spațiu imens, din Orientul îndepărtat pînă în răsăritul Europei, consemnînd expedițiile militare conduse de diferiți hani împotriva chinezilor, indienilor, bizantinilor, slavilor, românilor, maghiarilor și a multor altor popoare din spațiul euro-asiatic. Dintre acestea, un interes deosebit pentru istoria românilor prezintă capitolul ce relatează deplasarea cumanilor din preajma lacului Balkaș (Asia Centrală) în regiunile nord-pontice, prilej cu care s-a produs și contactul cumanilor cu lumea valahă.

Cumanii, cunoscuți în lumea orientală sub numele Kipceak, după un legendar conducător al lor, ar fi pornit spre lumea europeană la sfîrșitul primului mileniu al erei noastre. „Cînd Kipceak — se arată în *Oguzname* — a crescut mare și a devenit voinic, țările Urus [a rușilor], Ulak [valahilor], Mațear [maghiarilor] și Bașkurt [bașchirilor] au devenit dușmane și n-au vrut să se supună. Atunci, [Oguz-han] a oferit lui Kipceak numeroși ostași și populație și i-a poruncit să meargă în părțile Ten [Donului] și Itil [Volgăi] și să le aducă

sub ascultare”. Din pasajul citat rezultă așadar că oastea cumană a ajuns în regiunile amintite într-un moment de încordare intervenit între statul vechilor turci și celelalte popoare, între care sînt amintiți și valahii. De aici, din regiunea cuprinsă între Volga și Don, cumanii au exercitat, multă vreme, o dominație cu caracter nominal asupra popoarelor învecinate, dominație ce se rezuma, în principal, la perceperea unei dări în natură, care consta în-deosebi în produse agricole. O parte a acestei dări era trimisă hanului în Asia Centrală, cealaltă era păstrată de cumani.

Între acest moment — trecut în sec. IX e.n. — și vremea în care cumanii au atins efectiv linia Dunării (în preajma anului 1064) au mai trecut aproape 200 ani. În părțile Moldovei, cumanii au ajuns și mai tîrziu — între anii 1067 și 1071 —, de unde s-au răspîndit în celelalte provincii locuite de români, precum și în alte zone din sud-estul Europei. De aceea, mențiunea valahilor din *Oguzname* este valoroasă, deoarece ne îngăduie să fixăm legăturile dintre cumani și valahii din nordul Dunării ca datînd încă din sec. IX.

Mai există o informație din *Oguzname* care merită atenție din partea istoricilor români. Indicînd limita vestică a stăpînirii cumanilor, cronică menționează o apă, „Uluk suwi”. Nu credem că greșim dacă presupunem că această denumire este forma coruptă de la „Ulak suwi” (adică Apa valahului).

Contextul în care sînt menționate primele contacte româno-cumane ne îngăduie, așadar, să presupunem că încă din sec. IX românii constituiau o forță militară și politică organizată și că ei s-au opus marii armate a cumanilor. Deși succinte, informațiile din *Oguzname* constituie mărturie prețioasă atît în ceea ce privește continuitatea românilor în vatra străbună, cît și vechimea organizării lor cu caracter statal.

Printre teologii veacurilor de început al creștinismului, Ioan Casian ocupă un loc de frunte. Denumit cînd „romanus” în sinaxarele (cărți ce cuprind viața unuia sau mai multor sfinți) apusene, cînd „scitul” în sinaxarele grecești și slave, el a fost, în realitate, de origine daco-romană, fiind născut aproximativ în anul 365 în Dobrogea, în Casimcea de astăzi, într-o familie provenită din autohtoni daci și coloni siriieni aduși de Traian în Dacia și statorniciți aici vreme de cîteva secole. A primit o educație aleasă în familie și a învățat să scrie și să citească în limbile latină și greacă. Devenind monah, a petrecut, cu învoirea episcopului Tomisului, Gherontie¹, o vreme la locurile sfinte din Asia Mică. În anul 381 se afla la Constantinopol, de unde, după 404 a plecat la Roma, și de aici în sudul Galiei, unde a organizat două obști monahale, una pentru bărbați și alta pentru femei.

Ioan Casian a fost și un distins cărturar, traducînd pentru teologia apuseană scrieri din opera părinților răsăriteni, împletind cultura Orientului cu cea a Occidentului. Vasta sa cultură i-a permis, totodată, să transpună în tipare latine scrierile lui Homer și ale istoricului Herodot, ale filozofului Platon, opere ale tragicilor greci, precum și tratatul de medicină a lui Hippocrate, contribuind intens la înțelegerea spiritualității răsăritene.

Ioan Casian nu și-a uitat locurile natale dobrogene. În scrierile sale s-a referit la frumusețea gliei străbune, la locuitorii patriei: „Mereu sînt cu gîndul la locurile... pline de farmec ale părinților mei — scria el într-una din Conferințele sale, redactate către anul 430... Văd mereu munși îngăduitori (Munși Măcin), pe care pasc turmele de oi și capre, iar păzitorii lor nu se mai închină duhurilor necunoscute, ci se închină în duh și adevăr. Ei și-au făcut locașurile pe unde au putut, ferindu-se de cei ce le răpesc avuții și viața... Ne-am simțit permanent îndemnați să ne reîntoarcem în țara de baștină, să ne vedem părinții... Atunci s-au perindat pe dinaintea ochilor locurile care formau glia moștenită de la strămoși, frumusețea surzătoare a peisajelor... Foarte multe întinderi pline de singurătate, pe cît de dulci tot pe atît de folositoare”.

Ioan Casian n-a apucat să-și revadă finutul natal. Cam prin anul 435, el s-a săvîrșit din viață, fiind, ulterior sanctificat. A lăsat o operă pilduitoare ce cuprinde, pe lîngă învățăturile de o mare valoare, o primă descriere a patriei sale, Dobrogea — izvor de prețioase informații privind evoluția socială și religioasă a daco-romanilor în secolele IV-V ale erei noastre. Era noastră — al cărei sistem de măsurare a anilor a fost creat de un alt teolog pornit de pe meleaguri geto-dacice: Dionisie cel Mic².

Petru I. DAVID

(Urmare din p. 11)

privit la început domnul de către o parte a marii boierimi care li reproșa originea sa basarabească. Astfel, încă cu prilejul înscăunării lui Petru (24 iulie 1574) unii boieri nu voiau să-l primească de domn sub motiv că nu era din familia domnitoare a Moldovei.

De remarcat că nici una din „imputările” aduse nu se referă la faptul că Petru nu era moldovean (asemenea mențiuni există numai într-o serie de rapoarte străine), ci doar la faptul că noul voievod nu era din familia Mușatinilor. În fața lui Petru Șchiopul se punea, așadar, problema înfrîngerii, în primul rînd a unei stări de spirit. El trebuia să-i convingă pe moldoveni că, urecat în scaunul de la Iași, s-a identificat întru totul cu țara căreia i-a devenit domn. Și-așa cum s-a remarcat într-o lucrare apărută cu cîteva ani în urmă — unul din principalele merite ale voievodului este tocmai acela de a fi știut să modifice această stare de spirit. În primul rînd, a cîștigat adieziunea marii boierimi, atît prin modalitatea obișnuită a vremii (acordarea de generoase dani), cît mai ales arătîndu-le multă prețuire: „la cînte mare-i țiea și din sfatul lor nu ieșia” — spune Grigore Ureche. Și față de masele populare Petru Șchiopul s-a străduit să adopte — firește, în limitele mentalității vremii — o atitudine protegitoare: „judecata cu blîndețe și fără fătărie o făcîia” — notează Grigore Ureche. Astfel, pînă la sfîrșitul domniei, Petru vodă a reușit să modifice sensibil părerea contemporanilor despre el, încît aceștia li aduceau elogii: „Petru voievod cel Bun, bărbat de neam bun și iubitor de bine, frumos, cu suflet luminat, milostiv în apucături, foarte darnic, urînd nedreptatea, bun față de săraci și judecător drept”, (Azarie). „Era domnu blindu, ca o matcă fără ac”, (Grigore Ureche).

(Continuare în nr. viitor)

¹ În sec. IV-V, existau mai multe episcopate, între care cel al Tomisului ce avea sub jurisdicția sa Dobrogea.

² Magazin istoric, nr. 2/1981.

„PUNGA SAU VIAȚA!”

ION POPESCU-PUȚURI

Istoria omenirii în ansamblul ei, ca și cea a popoarelor și țărilor luate în parte, istoria pe firul căreia s-au înșirat multe epoci, s-au schimbat formațiuni social-economice, s-au succedat culturi și civilizații, — această istorie a fost timp de multe milenii însoțită de raporturi de forță, de aceea „moașă” a ei, care a fost violența aplicată ca metodă de soluționare a relațiilor economice, a conflictelor sociale sau internaționale, un mijloc de depășire a antagonismelor, fie dintre clase, fie dintre națiuni și state. În această îndelungată istorie a umanității, evoluțiile interne din diferite țări rezultau în mare măsură din raporturi de forțe între clase antagoniste, iar evoluțiile internaționale stăteau în deosebite fie sub semnul folosirii de către cel mai puternic a forței brute pentru a încerca să-și impună voința celui mai slab (sau presupus a fi mai slab), fie sub semnul echilibrării forței celor puternici în lupta lor pentru dominarea celor mai slabi — dezechilibrele soldându-se cu răboaie menite să dea noi echilibre —, fie sub semnul necesității, pentru mulți, de a apela la forță pentru a-și apăra independența și ființa.

Dar tot atât de *implicit* acestei evoluții și *implicit* în inșiși raporturile de forță a fost în decursul istoriei și *compromisul*. Definiția care i se dă, de regulă, în dicționare, aceea de înțelegere bazată pe concesi reciprocă, este departe de a oglindi întreaga complexitate a compromisului în raporturile bazate pe forță. Fiindcă chiar „concesiile reciproce” pot fi — nu-i așa? — de natură diferită. Una este concesiia făcută de acela care, amenințat fiind, cedează ceva pentru a mai salva ceva și, eventual, a recștiga apoi și ceea ce a cedat, și alta este concesiia făcută de cel ce „îi mai lasă” primului ceva. Ne referim, se înțelege, la compromisul rezultat din silnicie, bazat pe ea — și tocmai acest fel de compromis a fost implicat în cea mai mare măsură în raporturile de forță. Cîndva Lenin a recurs la un exemplu plastic pentru a diferenția *compromisul silit de complicitatea interesată* (și, poate, nu toți cititorii noștri știu că exemplul i-a fost inspirat de o întimplare reală, cînd, în ianuarie 1919, în cartierul Sokolniki din Moscova, bandiți înarmați i-au luat lui Lenin portofelul și revolverul și au fugit cu o mașină, fiind mai târziu, depistați și arestați de miliție). „Închipuiți-vă — spunea Lenin — că automobilul în care vă aflați

este înconjurat de bandiți, care vă pun revolverul la timp! Închipuiți-vă că după aceasta dați bandiților arma și banii pe care-i aveți, lăsîndu-i să plece cu automobilul cu tot. Ce înseamnă aceasta? Ați dat bandiților arma și banii. Asta e fapt. Închipuiți-vă acum că un alt cetățean a dat bandiților o armă și bani ca să participe la aventurile acestor bandiți împotriva cetățenilor pașnici.

În ambele cazuri avem de-a face cu o înțelegere... Se poate concepe ca cineva să dea revolverul, să-și dea arma și banii fără să spună un cuvînt. Conținutul înțelegerii e clar. El spune bandiților: „Vă dau revolverul, vă dau arma și banii, iar voi să-mi îngăduiți să scap de plăcuta voastră companie; aici este, evident, o înțelegere. La fel este posibil ca o înțelegere tacită să fie încheiată de un om care dă bandiților arme și bani pentru a le da posibilitatea să jefuiască pe alții și care apoi primește o parte din pradă...”

Vă întreb: se poate găsi un om cu carte care să nu fie în stare să vadă deosebirea dintre cele două înțelegeri?”

Exemplul de mai sus a fost folosit de Lenin pentru a explica natura unei păci, anume a păcii de la Brest-Litovsk, relevînd că: „Am demascat acest tratat în fața întregii lumi ca fiind cel mai tîlhăresc și mai banditesc tratat, l-am înșierat și, la început, am refuzat chiar să-l semnăm, cîntînd pe sprijinul muncitorilor germani. Cînd însă agresorii ne-au pus revolverul la timp!, am spus: poftiți arma și banii, ne-am socotit noi pe urmă, prin alte mijloace.”

Iată, așadar, un exemplu istoric tipic de compromis bazat pe principiul-somație: *punga sau viața!*, așa cum de pe urma aceleiași somații, în același moment istoric și în același context internațional, a rezultat și pentru România vremelnica pace de la București cu Puterile Centrale.

Sigur, însă, nu în toate momentele istorice și nu toate compromisurile au avut la bază principiul-somație „punga sau viața!”, formulat sau exprimat în forma cea mai directă și brutală.

Istoria ne oferă un material bogat despre diferența dintre compromisuri și nuanțele lor. Ne-am putea referi la relațiile țărilor române cu Poarta otomană — cînd înbinarea dintre riposta armată și acceptarea unei suzeranități și a plății unui tribut a însemnat

și menținerea autonomiei și a capacității de a repune în discuție aceste relații ori de câte ori o permiteau împrejurările. Să amintim, de asemenea, compromisuri ca înțelegerea dintre marile puteri europene exprimată în „Sfânta Alianță”, menită să înăbușe revoluțiile sau tentativele de eliberare națională; compromisul de la sfârșitul secolului trecut dintre puterile europene pe tema împărțirii coloniilor, soldat, la mai puțin de două decenii de la încheierea lui, cu redeschiderea luptei armate pentru reîmpărțire; compromisul care și-a găsit expresia în tratatul de neagresiune sovieto-german din 1939; compromisul silit al României, izolată atunci pe plan internațional, în cursul nefericitei veri a anului 1940; compromisul legat de împărțirile de sfere de influență la sfârșitul celui de-al doilea război mondial.

Oricât de diferite ca natură sau nuanțe au fost compromisurile citate — și lista lor ar putea fi, firește, mult prelungită, dar nu acesta ne este scopul — ele au, toate, un punct comun, o trăsătură de unire, și aceasta este *apartenența lor la relații internaționale* bazate pe forță, pe amenințarea cu ea sau pe utilizarea ei.

Într-adevăr, timp de multe secole, în societatea divizată pe plan social în clase antagoniste și bazată pe exploatarea omului de către om, relațiile de forță au jucat un rol atât de predominant, încât într-un anumit sens, se poate spune că ele făceau din societate un teren pentru *bellum omnium contra omnes* (războiul tuturor contra tuturor).

Dacă într-o îndelungată desfășurare a istoriei, forța, reprezentând o negare a libertății prin dominația asupra oamenilor, a avut un rol preponderent în viața politică a societății în genere, cu atât mai mult acest lucru a fost valabil pentru relațiile internaționale, unde forța, cu manifestarea ei externă — războiul (iar războaie mari sau mici au fost nenumărate în ordinele sclavagistă, feudală și capitalistă), a reprezentat un instrument al politicii și o continuare a acesteia, o metodă specifică de soluționare a conflictelor internaționale.

Mai mult decât atât: se poate observa că amenințarea cu forța, utilizarea ei, impunerea de compromisuri pe baza somației „punga sau viața!” au persistat mult mai mult pe plan internațional decât intern. Firește, privită prin prisma metodei materialist-dialectice și istorice de analiză, caracterul politicii externe a unei țări este în strânsă legătură cu întreaga ei politică, cu regimul ei politic; a existat întotdeauna o anumită corelație între politica internă și cea externă. Dar, în întreaga epocă modernă, se poate remarca faptul că, într-o măsură mai mare sau mai mică, pătrunderea unui conținut și-spirit democratic în politica externă a statelor, în întregul domeniu al relațiilor internaționale a rămas în urma evoluțiilor democratice înregistrate în viața politică internă. Printre altele, fenomenul menționat se explică și prin faptul că acest domeniu a rămas relativ mai ferit de influența maselor populare, a alegătorilor, chiar și acolo unde pe plan

intern funcționa un mecanism bazat pe mijloacele democrației clasice; în el, în acest domeniu, s-au dovedit deosebit de persistente neîncrederea, suspiciunea, secretul și ipocrizia. În problemele externe, chiar și corpurile legislative rămăneau, în cele mai democratice state capitaliste, cu funcții secundare, putându-se ocupa de problemele respective doar *post festum*, pentru a legitima măsurile deja întreprinse de puterea executivă. Aceasta a deținut aproape în exclusivitate competența în domeniul politicii externe. Așa stău lucrurile, asupra politicii externe și-a pus o amprentă puternică aparatul puterii executive, birocrația statului, care a continuat în acea epocă să joace un rol primordial și a menținut în acest domeniu specific, mai puțin supus controlului opiniei publice, influența acelor trăsături și mentalități ale ei, pe care le-a descris atât de sugestiv Marx.

Se înțelege că birocrația, aparatul de stat îngemănăt cu capitalul ajuns în stadiul imperialist, nu putea să nu imprime politicii externe trăsături retrograde, nedemocratice, adesea de-a dreptul agresive. Aceasta a determinat întîrzierea democratizării relațiilor internaționale, a menținut, în opoziție cu transformările democratice și sociale ce se produceau în societate, caracteristici ca somația „punga sau viața!” și apelul la forță, cu atributele inerente acestor caracteristici: lipsa de scrupule, intoleranța, lipsa de tact, aviditatea, aroganța.

Fenomenul s-a manifestat și în vremuri mai apropiate de noi, plină în contemporaneitate. El s-a manifestat în împărțirea sferelor de influență după cel de-al doilea război mondial, în folosirea directă, de către o serie de state, a forței pentru rezolvarea unor situații, în tendința spre coalizări, grupări și regrupări bazate pe anumite posibilități de dominare, în politica „echilibrului de forțe”. Acum, într-o lume mult schimbată, toate aspectele somației „punga sau viața!”, fie directe, fie subtil disimulate, sînt iremediabil depășite, nu mai oferă nici o posibilitate de soluționare a problemelor vieții internaționale. Ele reprezintă în organismul umanității, în opoziție cu evoluțiile care îi regenerează arterele, chiaguri patologice care le amenință cu provocarea de infarcturi.

În lumea de astăzi se resimt din ce în ce mai mult procese ca trecerea multor popoare la socialism și creșterea influenței acestuia asupra ansamblului vieții internaționale, prăbușirea definitivă a sistemului colonial și uriașa revoluție științifico-tehnică. Este o lume care se găsește la o răscruce a civilizației, se află în plină transformare — ceea ce tinde să modifice toate dimensiunile vieții și problemele cu care este confruntată omenirea, nu sînt puține: cursa înarmărilor, proliferarea capacităților nucleare, decalajele mereu mai mari dintre țările bogate și cele sărace, supraconsumul din țările industriale bogate și greutatea crescîndă pentru țările lumii a treia de a asigura satisfacerea nevoilor de bază ale celor nevoiași.

Într-o asemenea lume, devine tot mai imperios necesară elaborarea unui sistem nou

de valori și practici în viața socială și politică, inclusiv în cea internațională.

Desigur, posibilitatea de adaptare a indivizilor și colectivităților la noile necesități și realități nu este uniformă. Ea dă naștere unor stări de spirit diferite, din care nu lipsesc nici elementele de descurajare și frică, de înviorare a unor tendințe anarhiste, de nihilism, frustrare, apatie și cinism, de fugă din realitate sau de căutare a unor noi zei sau mesii. Și nu arareori aceste tendințe sînt încurajate, provocate chiar, în mod conștient de forțele adepte ale stagnării, ale menținerii vechiului.

Nimic nu este mai străin societății noastre. Revoluția, lichidarea exploatarei omului de către om, anii de construcție socialistă au ridicat-o la un înalt nivel de dezvoltare în toate domeniile activității economico-sociale. Încrederea în viitor, în progresul material și spiritual continuu este conținută în fiecare element al vastului program de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate și trecere a României la comunism, elaborat de Partidul Comunist Român. Elementul fundamental al promovării pe plan internațional de către partidul și statul nostru socialist a unei politici care, exprimată concentrat în glasul și inițiativele secretarului general al P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu, președintele republicii s-a constituit într-un important factor de afirmare a noului în viața internațională: apropierea dintre popoare, multiplicarea căilor și formelor de colaborare într-o lume ce nu mai trebuie să fie împărțită în centre de forță și presiune și sfere dominate, ci să se adapteze la noile condiții generale, la procesul de trecere a omenirii la socialism. În caz contrar, s-ar produce pasivizare și stagnare.

Într-o societate ce se îndreaptă tot mai hotărît spre un fâgâș nou, nici legile compromisiului nu mai pot acționa pe principiul "punga sau viața!". La baza compromisiurilor nu mai poate să stea decît promovarea elementelor care apropie popoarele și statele, găsirea soluțiilor liber consimțite în vederea realizării obiectivelor de interes comun, adecvate noilor forme de conviețuire a popoarelor. Iată de ce, în lumea în care încă nu a dispărut complet tendința spre dictat, se afirmă tot mai puternic principiul tratativelor politice.

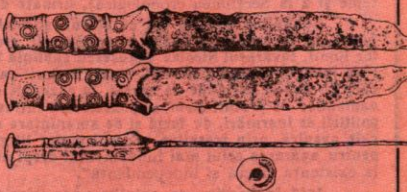
Dar, dacă acțiunile la nivel guvernamental sînt foarte importante, tot atît de adevărat este că asigurarea unei noi și echitabile ordini internaționale necesită eforturi pe multiple planuri, nu numai din partea oamenilor politici și factorilor direcți de decizie, ci a tuturor membrilor comunității internaționale; necesită acțiuni bazate pe niveluri tot mai diversificate și mai înalte de cooperare pe multiple canale, nu numai în cadrul și între forme instituționale specializate, ci și între cele mai variate organisme obștești, între indivizi ca atare; și necesită, mai presus de toate — fapt subliniat continuu de conducerea partidului nostru — ca popoarele să fie libere să-și decidă singure soarta, necesită participarea practică la lupta pentru pace și colaborare a maselor largi populare.

CLIO ANUNTA

Mărturii tractice în zona Sucevei

Descoperirile arheologice din ultima vreme de pe teritoriul județului Suceava confirmă că zona de nord-vest a Moldovei, binecunoscută prin monumentele ei medievale, este tot atît de bogată și în vestigii ale străvechii civilizații traco-getice, cu nimio mai prejos decît în alte părți ale spațiului carpaeto-danubiano-pontic.

Printre piesele așese la învală aici se află și un topor de luptă cu disc — cum sînt numite astfel de piese —

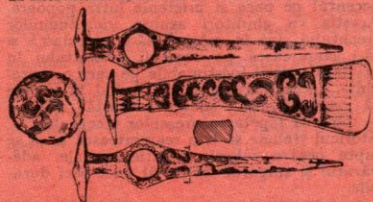

găsit, cu cîtiva ani în urmă, pe teritoriul comunei Cajvana. Păstrat în condiții multumitoare, el are pe toate fețele o ornamentație surprinzător de fin și de simetric gravată. Este vorba de o adevărată lucrare de artă realizată de o dimensiune restrînsă, obiectul avînd o lungime de numai 18,5 cm, ceea ce dovedește că meșterii acelei epoci aveau, pe lîngă temeinicile cunoștințe despre metalurgia bronzului, și un real talent artistic.

Mai puțin utile ca arme de luptă, asemenea topoare reprezentau un semn de distincție, un simbol al puterii conducătorilor, ceea ce explică și numărul restrîns de astfel de obiecte descoperite. Zona lor de origine se situează în nord-vestul Transilvaniei, toporul de la Cajvana fiind unul de acest tip găsit pînă acum în Moldova.

Originea cert transilvăneană a toporului găsit la Cajvana ne spune că încă din acea vreme existau relații de schimb pe un spațiu geografic foarte larg, prin pasurile Carpaților.

O altă valoroasă piesă a fost descoperită la Corni, comuna Liteni. Este vorba de un cuțit de luptă, bine păstrat, cu lama de fier și mineralul de bronz. Deși ruginită și cu tălșul în mai multe locuri stîrbit, se vede că lama are un miez metalic deosebit de consistent. Mineralul de bronz,

frumos ornamentat cu spirale, motive care își au originea în culturile epocii bronzului, se aseamănă cu cel al unor săbii numite de tip Liptau, tip specific primei epoci a fierului, așa-numitul Hallstatt A (sec. XII-XI î.e.n.). Adăugîndu-se unor descoperiri similare, ca cele de la Hida, jud. Sălaj, Rozavlea, jud. Maramureș, cuțitul găsit la Corni face parte din cele mai vechi arme de fier din Moldova, constituind, totodată, o mărturie că făurarii tracii de acum 3 000 ani stăpîneau cu siguranță meșteșugul lucrării fierului.

Mircea IGNAT,
Muzeul Județean Suceava

ISTORIA ȘI PACEA

Între marile teme supuse dezbaterii istoricilor întruniți în cadrul celui de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice, desfășurat la București între 10 și 17 august 1980, s-a înscris și Forme și probleme ale păcii în istorie. Deosebit de importantă în condițiile lumii de astăzi, în care experiența istorică reamintește cu pregnanță cât de necesare au fost condițiile de pace pentru progresul omenirii și cât de puțin s-au bucurat oamenii de aceste condiții, de-a lungul mileniilor, această temă a fost tratată în nu mai puțin de 23 rapoarte (dintre care 21 la secția Mari teme și 2 la Secțiunea cronologică), urmate de aprinse dezbateri.

Subliniind marel rol ce revine științei istorice, istoricilor, în promovarea păcii între popoare, în crearea unui climat al destinderii, propice cooperării și dezvoltării înfloritoare a popoarelor lumii, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia în Mesajul adresat participanților la congres: „Relevind învățămintele trecutului — atît factorii care au favorizat progresul și civilizația cît și cauzele care au dus la perioade de regres, la războaie și suferințe — istoria poate mobiliza larg conștiințele oamenilor de pretutindeni, popoarele din întreaga lume pentru a spune un NU hotărît războiului, politici de înarmări, de forță și de amenințare cu forța, pentru a se asigura soluționarea exclusiv pe cale pașnică, prin tratative, a problemelor litigioase evitîndu-se conflictele și înfruntările militare, pentru apărarea celui mai fundamental drept al oamenilor, al națiunilor: dreptul la viață, la pace, la existența liberă și independentă”.

Iată, în continuare, opiniile unor istorici prezenți la București în august 1980, împărtășite revistei Magazin istoric și cititorilor ei, privind istoria și pacea lumii.

Prof. DOMENICO DEMARCO, Italia, vicepreședinte al Biroului Comitetului Internațional de științe istorice:

Printre cele mai interesante teme ale congresului de la București a figurat și aceea privind pacea, temă care nu a fost aleasă fără motiv. În afară de faptul că a fost foarte bine tratată de către raportori și coraportori, tema a dat loc unei dezbateri bogate, cu puncte de vedere polemice, dar și cu elemente constructive, apte pentru un răspuns politic.

În nobilul său Mesaj, președintele Nicolae Ceaușescu, adresîndu-se istoricilor, a pus accentul pe pace și prietenie între popoare. Aceștia ca gînditori asupra vicisitudinilor trecutului sînt în măsură să-i instruiască și să-i lămurească pe oamenii prezentului în privința valorii inestimabile pe care o reprezintă pacea între popoare. Avînd în vedere că oamenii uită adesea această valoare — plină la repetarea greșelilor trecutului —, istoricul trebuie să le-o reamintească și să se lupte pentru valorile justiției sociale, adevăratul și singurul sprijin al unei păci durabile.

Prof. I.I. Minj, membru al Academiei de științe a U.R.S.S.:

În Mesajul său, președintele Republicii Socialiste România, Nicolae Ceaușescu, a subliniat că istoricii, toate forțele progresiste trebuie să-și concentreze atenția asupra unui singur scop — a salva civilizațiile omenirii — a nu admite ca pentru a treia oară să se declanșeze un nou război mondial, care ar putea, prin mijloacele sale îngrozitoare, să

aducă nu numai multe jertfe, nenorociri, greutăți, ci și nimicirea civilizațiilor create de-a lungul secolelor și mileniilor. Noi, reprezentanții științei istorice sovietice, am ascultat cu mîndrie acest Mesaj. Putem spune cu satisfacție că vom face totul ce depinde de noi pentru ca această doleanță să fie realizată, pentru ca congresul istoricilor să devină un exemplu semnificativ în lupta pentru pace, care constituie în momentul de față scopul principal al omenirii. Ce aduce socialismul? Libertate, independență, ideile luptei pentru apărarea a tot ce a realizat omenirea în acești ani.

Prof. NEŞET ÇAGATAY, membru al Societății de istorie din Turcia, rectorul Universității din Konya:

Istoria și cercetarea istorică constituie factori importanți în cunoașterea relațiilor dintre popoare. Analizînd evenimentele în lumina adevărului istoric, istoricii acționează pentru apropierea între popoare, militează pentru respectarea principiului egalității, a drepturilor și libertăților tuturor popoarelor. Nouă, istoricilor mai vîrstnici, ne revine nobila misiune de a educa generația tînără de istorici în așa fel, încît ea să acționeze nu pentru învîrăjbirea popoarelor, ci pentru apropierea lor.

Prof. MARIA DA GLÓRIA ALVES PORTAL, Universitatea din São Paulo, Brazilia:

Am apreciat Mesajul președintelui Nicolae Ceaușescu, cu adevărat impresionant. Domnia sa insistă asupra principiului politic al independenței naționale, ceea ce nu împiedică colaborarea și prietenia între popoare, baze

ale păcii mondiale. O lume a păcii și a securității cred că va putea fi realizată atunci când vom obține un înalt nivel de cultură. Sincer, cred că sîntem încă departe de ea. Dar istoricii pot face foarte mult pentru realizarea acestui țel.

Prof. XIA NAI, director al Institutului de arheologie al Academiei de științe sociale a R.P. Chineze:

M-a impresionat profund Mesajul tovarășului Nicolae Ceaușescu, președintele României, la deschiderea Congresului internațional de științe istorice. El subliniază cu deosebită clarviziune rolul istoriei în promovarea păcii și prieteniei între popoare. După părerea mea, istoricul poate participa la realizarea acestui rol prin câteva mijloace: a) adunînd și clarificînd datele istorice cu semnificație deosebită în procesul dezvoltării umanității, astfel încît să evidențieze adevărul, împotriva oricăror falsificări; b) analizînd și explicînd faptele istorice prin cercetarea critică a cauzelor, astfel încît să fie puse în lumină legile istoriei; c) dezbătînd împreună cu ceilalți istorici rezultatele cercetărilor, într-o atmosferă de deplină libertate de gîndire; d) răspîndind cunoașterea istoriei în rândurile unui public cît mai larg, astfel încît istoria să devină o parte indispensabilă a cunoașterii umane.

Dr. PAUL DUKES, Universitatea din Aberdeen, Scoția, Marea Britanie:

Bilanțul mișcărilor pentru pace din trecut este sumbru. Istoricii au, în cel puțin egală măsură cu orice alt grup din societate, datoria să facă să crească mica șansă de pace care există în lume.

Prof. RAYMOND MCNALLY, de la Boston College, S.U.A.:

Congresele istorice de felul celui de la București aduc o contribuție la instaurarea păcii în lume, activînd în favoarea înțelegerii pe plan mondial. Majoritatea oamenilor se tem de ceea ce nu cunosc sau nu înțeleg. Cei care cunosc și înțeleg alte popoare vor, în general, să trăiască în pace cu ele.

Prof. dr. IOACHIM HERRMANN, membru al Academiei de științe a R.D. Germane, directorul Institutului central de istorie veche și arheologie din Berlin:

În Mesajul pe care președintele Nicolae Ceaușescu l-a adresat congresului nostru este evidențiat în mod pregnant rolul ce revine științei istoriei în promovarea păcii și a prieteniei între popoare. Rolul acesta mare și important ce revine științei pe care o slujim explică, desigur, și interesul larg al oamenilor zilelor noastre pentru istorie. Cu cît mai limpede și mai convingător prezintă istoricul corelațiile și forțele care determină istoria, cu atît mai mult își va îndeplini misiunea față de societatea noastră și față de timpul nostru.

NESTOR VORNICESCU, mitropolit al Olteniei, președintele Comisiei române de istorie ecleziastică comparată:

Ne-a bucurat și ne-a îmbogățit sufletul Mesajul Excelenței sale Nicolae Ceaușescu.

președintele Republicii Socialiste România, adresat participanților la congresul de științe istorice de la București. Am văzut cît de bine și cît de necesar este ca toată știința istorică să fie călăuzită de această stea pe care Excelența sa ne-a pus-o în lumină, și anume ca și studiul istoric să servească umanității, prosperității, destinderii, colaborării și păcii. Mesajul ne este de un mare folos și nouă, istoricilor ecleziști, pentru a interpreta mai just și mai util descoperirile noastre în slujba umanității de astăzi și de mîine.

Prof. dr. RADE PETROVIĆ, Universitatea din Sarajevo, președintele Comitetului iugoslav de științe istorice:

A ține seama de experiențele trecutului în modelarea viitorului, în apărarea păcii implică o anume toleranță, capacitatea de a asculta și înțelege argumentele interlocutorului, interpretarea temelor naționale înguste într-un cadru mai larg. Nu trebuie să pierdem conștiința că, în condițiile unei divizări reale a lumii, lumea ar trebui totuși, în zilele noastre, să aibă o viziune unitară asupra evenimentelor trecutului.

Prof. NEMES DEZSŐ, R.P. Ungară:

Relația dintre istorie și pace pune pe prim plan examinarea învățămintelor pe care le pot trage popoarele din experiența propriei lor țări, precum și din cea a popoarelor vecine și ale întregii omeniri, privind problema fundamentală a contemporaneității: evitarea definitivă a pericolului unei noi conflagrații mondiale, mai îngrozitoare decît orice pe lume.

Numai cu cunoștințe istorice nu poate fi soluționată această problemă, dar cunoștințele istorice realiste pot oferi o armă ideologică indispensabilă în minile aceluia care luptă pentru apărarea păcii în lume și care lucrează la dezvoltarea prieteniei popoarelor și a colaborării lor rodnice.

Prof. ERNESTO DE LA TORRE VILLAR, membru al Biroului Comitetului internațional de științe istorice, membru al Academiei mexicane:

Una din preocupările principale ale omenirii este asigurarea păcii, a bunăstării și fericirii sale prezente și viitoare. În această direcție, istoricii au făcut mari eforturi.

În acest cadru, deschiderea lucrărilor congresului sub auspiciile Mesajului președintelui Nicolae Ceaușescu, în care se face un apel la bună înțelegere și colaborare între popoare, la pace în lume, a fost de bun augur pentru dezbaterile celor 2 700 istorici reușiți la București.

Dr. CLAUDE GAIER, directorul Muzeului militar din Liège, profesor la Universitatea din Liège, Belgia:

În măsura în care, cum spunea Herodot, „istoria este un filozof care ne instruește cu ajutorul exemplelor”, cred că spectacolul trecutului este destul de elocvent pentru a dovedi ineptia războaielor. Dar istoria ne învață, de asemenea, că în unele epoci, opresiunea nu poate fi înlăturată decît cu arme. Istoria ne invită, deci, să reflectăm asupra necesității unei guvernări bazate pe dreptate. Am putea, cel puțin, să încercăm...

În jurul lui Telef

În Magazin istoric, nr. 2/1982, la rubrica Opinii, a apărut, sub semnătura tov. dr. Nicolae Copolu, articolul Telef, un prim rege get în izvoarele antice, în care autorul susține că a descoperit numele regelui get Telef, de la acheicul Telephos, în chiar epoca războaielor troiene. Telef, după Dio Crisostomos, ar fi domnit în Misia (Mysia) tragică.

În antichitatea acheică, cînd noțiunile de grec și elen încă nu apăruseră, deci pe la sfîrșitul mileniului II î.e.n. (războaiele troiene fiind, după Tucidide, între 1194 î.e.n. și 1184 î.e.n.) au existat două ținuturi cu toponimicul Mysia. Unul în sudul Dunării, care apare ulterior sub stăpînirea romană, purtînd numele de Moesia, și un altul în nord-vestul Asiei Mici, în epoca homerică. Ambele ținuturi erau locuite de triburi tractice, numite de greci Mysoi sau Moisoii, cunoscuți Moesii din limba latină.

Baza documentară a articolului mai sus-amintit o constituie nu un izvor antic, ci o susținere a scriitorului got Jordanes (Începutul sec. VI e.n.) care a greșit, de exemplu, atribuind goților întreg tezaurul istoric al traco-geților. Cea de-a doua sursă folosită de autor este istoricul italian Carlo Troja (jumătatea sec. XIX).

Consultînd cîteva lexicoane de mitologie latină — Dr. E. Bucholz: Die Homerischen Realien, (Leipzig 1871), Dr. Vollner: Wörterbuch der Mythologie aller Völker (Stuttgart 1874), L. Preller: Griechische Mythologie (Berlin, 1875) — am aflat cu totul alte date despre Telef (Telephos), după care el nu a fost nici trac, nici geto-dac, ci un personaj legendar și anume nepotul regelui Aleus din Arcadia (întinut din Peloponezul central), născut din fiica acestuia, Auge, preoteasă în templul zeiței Athena, și Hercule. Telephos (care înseamnă „cel departe-strălucitorul”) a fost abandonat într-o pădure. Auge, a fost vîndută sclavă și cumpărată de Teuthras, stăpînul Mysiei asiatice, care i-a dat statutul de fiică adoptivă.

Telephos a fost crescut de niște ciobani. Ajungînd la vîrsta maturității, s-a adresat oracolului (probabil de la Delphi) să afle cine îi sînt părinții. Oracolul i-a indicat să-și caute mama în Mysia din Asia Mică. Telephos a ajuns aici cînd Teuthras lupta din greu împotriva unor invadatori. El a luptat alături de rege și i-a zdrobit pe dușmani. La curte, Telephos și-a descoperit mama. Totodată, Teuthras l-a proclamat urmaș pe tron și i-a dat de soție pe una din fiicele sale, Argiope. Mitograful de mai tîrziu îl indică pe Telephos și drept cumnat al faimosului Priam.

Citîndu-l pe Jordanes, autorul articolului menționează că „Telef a participat și el la războaiele cu grecii, dar pe alte fronturi”. Este vorba de o acțiune

de jaf organizată de Achile asupra Mysiei, în care Telephos i-a respins pe achi, omorînd pe un anume Thesandros și rănindu-l grav pe Patrocle.

Aceasta fiind „realitate” mitologică (și nu istorică) în legătură cu regele Telephos al Mysiei, este absolut firesc că marii noștri istorici Părvan, Xenopol și Iorga „în operele lor fundamentale de sinteză, nu amintesc nimic de acest nume” ca rege al geto-dacilor, în epoca războaielor troiene.

Cu acest prilej țin să evidențiez, ca un fapt extrem de important, că în Odiseea lui Homer, cîntul IX, întîlnim un personaj cu numele de Hylakos care, în realitate, înseamnă Vlăkos. În limba elină neexistînd litera v, aceasta era transfonetizată prin grupul hy, ca în Dareios Hystaspes, de la Dareiwișta Vistaspa, sau Hyrkania, în loc de Vyrykania (Țara lupilor), analogie pe care o întîlnim și în limba română: vulpe — hulpe, viclean — hiclean, volbură — holbură. Putem afirma astfel că numele vlahilor aparține epocii homerice, încă din sec. IX î.e.n.

Eugen Jenică POPOVICI,
București

Pe marginea scrisorii cititorului bucureștean, dr. N. COPOLU răspunde:

În atenția mea a fost să semnalez prezența în textele vechi a unor mărturii despre un rege traco-get al cărui nume nu a fost identificat pînă acum de istoriografia românească. Nu e vorba de a statua existența istorică a acestui rege, ci numai de prezența lui în unele izvoare. Tocmai în acest sens m-am referit la marii noștri istorici, din obligația onestă de a informa cititorul dacă problema ridicată de mine a intrat sau nu în atenția acestora și nicidecum cu gîndul de a-i critica. Dealtfel, în principiu, nici un istoric, oricît de mare ar fi el și de oriunde ar fi, nu este infailibil și nici atașatistior. Corespondentul revistei aduce o completare documentară binevenită. Aceasta nu înseamnă că textul invocat din dicționarele mitologice respective ar exprima întreg adevărul, ci numai că ne oferă încă o variantă a acelor fapte din vechime. Atît textele reproduce în revistă cît și cel prelucrat de tov. E. J. Popovici nu se contrazic, ba în unele date chiar concordă. Problema este ca toate aceste texte să fie cunoscute și folosite, nu ignorate. În privința faptului că o sursă ar exprima adevărul iar alta trebuie respinsă pe motivul depistării unor inadvertențe (cazul lui Jordanes) nu împărtășim acest punct de vedere. În probleme de istorie veche, toate sursele trebuie privite cu același simț critic, dar și cu același interes ținînd seama de raritatea lor.

Întimplări cu Nicolae Titulescu

Suita de evocări și mărturii inedite, articolele apărute în paginile revistei cu prilejul aniversării a 100 ani de la nașterea marelui diplomat și om politic român Nicolae Titulescu¹ s-au bucurat de o deosebită atenție din partea cititorilor noștri. Iată unele din scrisorile primite la redacție pe marginea acestor articole.

După cum se știe Nicolae Titulescu a debutat în cariera politică în anul 1912, când a fost ales deputat în Parlament din partea județului Roman. În această calitate, Titulescu a făcut mai multe deplasări la Caracal, reședința județului Roman, unde avea și o frumoasă casă, în care poposea cu prilejul acestor călătorii.

Edificiul, cunoscut și astăzi sub numele de „Casa Titulescu”, este construit în stil baroc, cu o bogată ornamentație exterioară. Este o realizare arhitectonică deosebită nu numai pentru oraș, ci și pentru întreaga zonă a Olteniei. „Casa Titulescu” este amintită și în lucrarea lui Paul Rezeanu *Arte plastice în Oltenia. 1821-1944*, Craiova, 1980.

Titulescu a venit în câteva rânduri în sprijinul locuitorilor orașului. La 17 septembrie 1913, ziarul *Dimineața*, publica știrea că la „Primăria orașului Caracal s-a primit din partea d-lui Nicolae Titulescu, deputat de Roman, suma de 1 000 lei pentru combaterea holerei ce amenința orașul nostru”.

Același ziar consemna, la 25 octombrie 1913: „Ni se comunică din Caracal următoarea faptă lăudabilă a d-lui Nicolae Titulescu, deputat de Roman. Pentru a veni în ajutorul copiilor sîrguitori și săraci care erau amenințați să rămână pe străzi neavînd loc în limitele vechii organizări a gimnaziului «Ioniță Asan» din Caracal, d-sa a făcut să se înființeze din inițiativa sa clasa I-a divizionară. D. Titulescu a dăruit 1400 lei, pentru mobilierul acelei divizionare”.

Prof. Dumitru BOTAR,
Caracal

Activitatea antifascistă și antirevizionistă pusă în slujba apărării păcii desfășurată de Nicolae Titulescu a fost urmărită cu deosebită mîndrie și simpatie în județul Sălaj, pe atunci ținut de frontieră. Locuitorii acestui județ au ținut să-și exprime sentimentele lor față de neobositul apărător al păcii și al integrității teritoriale a statelor prin două acte omagiale. În iunie 1935, Nicolae Titulescu a fost declarat cetățean de onoare al comunei Crasna (reședință de plasă). În legătură cu acest moment, într-un document de arhivă, Cartea de aur a județului Sălaj, se consemna: „Consiliul comunal al comunei rurale Crasna, din jud. Sălaj, dînd a-și exprima recunoștința și stima față de marele bărbat de stat cu

Între operele de artă care evocă figura marelui diplomat român Nicolae Titulescu se află și basorelieful executat, în 1936, de sculptorul bucureștean Carol M. Babie. Artistul (1865-1941) a împodobit peste 100 monumente arhitecturale din țara noastră cu sculpturi în lemn (printre ele, Catedrala reîntregirii din Alba Iulia, Biserica Amzei din București). Se trage dintr-o veche familie bucureșteană; unul dintre strămoșii săi a fost staroste al brutarilor în timpul lui Caragea vodă (1812-1818). Tatăl lui C. M. Babie a fost, de asemenea, sculptor. Alți doi membri ai familiei au fost pictori, în vremea lui A.I. Cuza. Fiica lui Carol, Cornelia Babie, a fost pictoriță, avînd o bogată activitate pînă în 1969, anul cînd a decedat. Basorelieful (în imagine) se află în colecția Nicolae Ionescu-Berechet, din București.

renume mondial; potrivit dreptului asigurat prin alinatul 21 al articolului 104 din Legea pentru organizarea administrației locale;

Cu unanimitate de voturi și cu multă însofletea a proclamat pe domnul Nicolae Titulescu, ministrul Afacerilor străine, de cetățean de onoare al comunei Crasna;

Avînd în vedere activitatea gigantică încoronată de aureola izbîndei, dezvoltată spre binele omenirii, pentru scopul cel mai nobil și sublim: menținerea păcii între popoare”.

Un an mai tîrziu, în iunie 1936, în aceeași localitate, s-a inaugurat un monument cîstind activitatea marelui diplomat pentru a consolida independența, suveranitatea și integritatea patriei. Ziarul *Dimineața*, din 2 iulie 1936, scria: „Țărani au sărbătorit printr-o adunare populară dezvelirea unui monument închinat lui N. Titulescu”.

După cum ne povestea V. Peșteanu, fost prim-pretor al plasei Crasna, în semn de admirație pentru Nicolae Titulescu „într-o ședință administrativă cu primarii și notarii din cele 30 comune din plasa

¹ Magazin istoric, nr. 3, 9/1981, 1-5/1982.

Crasna... am propus să-i ridicăm în fața preturii o placă prin care să-i eternizăm numele pentru istorie și pentru generațiile viitoare. Propunerea mea a fost primită în unanimitate cu aplauze, ridicându-se cei prezenți în picioare... Suma a fost dăruită cu dragoste, cu stimă și respect din partea cetățenilor plasei Crasna. Cele de mai sus le-am comunicat la Geneva lui N. Titulescu, cerându-i un text pentru acel monument cu placa comemorativă. Am primit răspuns și aprobarea cuvenită cu textul cerut, pe care l-am întipărit pe placă".

Prof. I. IVĂNESCU,
Jibou, jud. Sălaj

Artizan al operei de pacificare

Iată alte câteva mărturii ale aprecierii internaționale de care s-a bucurat în perioada interbelică marele diplomat român, pe care le-am aflat în arhive și biblioteci din țară și străinătate. Astfel, la 29 martie 1933, ziarul englez The Evening Standard îl numea „Winston Churchill al României”. Cu prilejul vizitei întreprinse de Titulescu la Atena în octombrie 1933 presa greacă îl saluta drept „una din eminentele figuri ale diplomației europene”. Președintele Greciei, Constantin Tsaldaris îl considera pe Titulescu „artizanul unei opere imense de ordine și pacificare”.

Cotidianul francez Le Figaro, din 18 aprilie 1934, scria: „De ieri se află la Paris un mare european, cu atât mai mare cu cât el este un mare patriot, înfocat și lucid: dl. Titulescu”. Le Temps remarcă „rolul pe care dl. Titulescu îl joacă cu o incontestabilă autoritate personală pe terenul internațional, influența pe care o exercită în sinul Micii Înțelegeri, succesul care a încoronat eforturile sale în vederea formării unei Înțelegeri Balcanice, în sfârșit energia cu care reacționează împotriva campaniei în favoarea revizuirii tratatelor”.

În 1935, Armando Monteiro, ministrul afacerilor străine al Portugaliei, declara: „Figura mondială a domnului Titulescu este ostăzi atât de venerată peste tot, încât ar fi inutil să încercăm a exprima prin cuvinte gradul de stimă și admirație pe care colegii mei și cu mine îl resimțim pentru el”. La 4 octombrie 1936, New York Herald Tribune elogia, de asemenea, personalitatea lui Titulescu: „El a fost mintea călduzitoare și inima înflăcărată, cel mai elocvent reprezentant al operei pentru securitatea colectivă. El poate fi pe drept cuvânt socotit ca cel mai mare orator în viața care folosește în mod obișnuit limba franceză: când vorbea la Geneva, fie la Consiliu, fie la Adunare, toți îl ascultau vrăjiti”.

La 19 martie 1941, la două zile după moartea lui Titulescu, The New York Times scria: „Titulescu a fost unul din cei mai mari oratori ai vremii și discursurile sale la Societatea Națiunilor nu vor fi niciodată uitate de cei care le-au auzit”.

Laura BRĂILOIU,
București

CARTI SOSITE LA REDACTIE

● **Nicolae Bălcescu — ROMÂNII SUB MIHAIL VOIEVOD VITEAZUL** (ediție îngrijită de Andrei Rusu).

Editura Minerva, București, 1982, 512 pp., 18,50 lei: o nouă reeditare a cunoscutei scrieri a gînditorului și revoluționarului popostist.

● **Mihai Gramatopol — ARTĂ ȘI ARHEOLOGIE DACICĂ ȘI ROMÂNĂ.**

Editura Sport-Turism, București, 1982, 240 pp., 38 lei.

● **IN MEMORIAM NICOLAE TITULESCU** (studii introductiv, texte alese, traduceri de dr. Ion Grecescu).

Editura politică, București, 1982, 252 pp., 11 lei: articole omagiale, discursuri și evocări ale unor proeminente personalități din țară și de peste hotare despre marele diplomat român.

● **Dr. Petru Bunta — GABRIEL BETHLEN.**

Editura militară, București, 1981, 248 pp., 7 lei: domnia principelui Transilvaniei (1613-1629).

● **Virgil Cîndea, Constantin Simionescu — PREZENȚE CULTURALE ROMÂNEȘTI.**

Editura Sport-Turism, București, 1982, 120 pp., 60 lei: mărturii de mare putere evocatoare din Istanbul, Ierusalim, Paros, Patmos, Sinai, Alep.

● **Dan Simionescu, Gheorghe Buluță — PAGINI DIN ISTORIA CĂRȚII ROMÂNEȘTI.**

Editura Ion Creangă, București, 1982, 192 pp., 32 lei: incursiuni în istoria tiparului și tipăriturilor din țara noastră.

● **Duiliu Zamfirescu — OPERE VOL. V** (ediție îngrijită de **Mihai Gafița** și Ioan Adam).

Editura Minerva, București, 1982, 722 pp., 41 lei: publicistica scriitorului dintre 1881 și 1908.

● **Ion Pușcă, Anton Paragină, Vasile Popa, Gheorghe Constantinescu — PÂNCIU, FILE DE ISTORIE.**

Editura Sport-Turism, București, 1982, 152 pp., 25 lei: monografia renumitei zone viticole.

● **Constantin Daniel — CIVILIZAȚIA ASIRO-BABILONIANĂ.**

Editura Sport-Turism, București, 1981, 404 pp., 18 lei: sinteză asupra culturii din Valea Tigrlului și Eufratului în mileniul patru î.e.n.

● **Elena Ene, Georgeta Smeu, Rea Silvia Bărbuleanu, Gloria Căcalopol — METODICA PREDĂRII ISTORIEI ROMÂNIEI.**

Editura didactică și pedagogică, București, 1981, 240 pp., 10,70 lei.

● **E. Jefferson Murphy — ISTORIA CIVILIZAȚIEI AFRICANE** (traducere de Corneliu Rudescu; prefată de Elena Voiculescu și Marin Voiculescu).

Editura Minerva, București, 1981, vol. I—298 pp., 5 lei, vol. II—366 pp., 5 lei.

Printre numeroasele lucrări dedicate luptei poporului francez împotriva ocupanților nazisti se înscrie și cartea lui Daniel Mayer intitulată *Les Socialistes dans la Résistance*. Născut în 1909, autorul a fost în 1933-1939 redactor la ziarul *Le Populaire*, organul central al partidului socialist. În timpul ocupației naziste a devenit secretarul general al partidului socialist aflat în ilegalitate și membru al Consiliului Național al Rezistenței. După eliberare, a fost ministru al muncii (1946-1949) și deputat în câteva legislaturi.

D. Mayer evocă momente trăite din lupta socialiștilor francezi alături de ceilalți patrioți, începând din toamna anului 1940 și până la eliberarea Parisului, în august 1944. El relatează, între altele, împrejurările în care, după invadarea Franței de către trupele naziste, acționează, împreună cu alți militanți, în zona de sud a țării, neocupată de Wehrmacht, pentru reconstituirea în ilegalitate a partidului socialist. După o primă reunire în martie 1941 a unui grup de nouă militanți, la 21 iunie același an, la Toulouse, se pun bazele organizatorice ale partidului ilegal, creîndu-se un comitet de conducere, alcătuit din Suzanne Bulson, Felix Gouin, Lucien Husel și Daniel Mayer, ultimul fiind desemnat secretar pentru zona neocupată.

În august 1942, Léon Blum, fostul lider al partidului, deținut în închisoare de guvernul de la Vichy, transmite, printr-o scrisoare, indemnul ca „partidul socialist să pregătească și să negocieze o largă înțelegere, o concentrare populară, în jurul unui program comun de acțiune imediată” împotriva hitleriştilor. Aceeași linie o exprimă, în noiembrie 1942, și ziarul *Le Populaire*, care apare în ilegalitate, arătînd că socialiștii „cheamă mișcările de rezistență și organizațiile politice clandestine să se unească într-un singur țel — eliberarea teritoriului” francez de sub ocupația nazistă.

În aprilie 1943, D. Mayer se întâlnește la Londra cu generalul de Gaulle pentru a stabili participarea la mișcarea unificată a organizațiilor care luptau împotriva ocupanților germani, iar în mai 1943, cînd se creează Consiliul Național al Rezistenței, el reprezintă partidul socialist în acest organism, din care făceau parte toate partidele și grupările antifasciste și organizațiile militare antinaziste ilegale din Franța¹. Din *Les Socialistes dans la Résistance* am ales pentru cititorii noștri cîteva fragmente privind evenimente petrecute în toamna anului 1943 și primăvara anului 1944. Subtitlurile aparțin redacției Magazin istoric.

¹ Magazin istoric, nr. 8/1972.

Socialiștii francezi în Rezistență MESAGERUL DOMNULUI BERTRAND

DANIEL MAYER

Întîlnirea de la casa de mode

Primele luni ale anului 1944 au fost, literalmente, catastrofale pentru organizația clandestină a partidului. Lațul întins de miliția fascistă franceză și de Gestapo se strîngea tot mai mult. Unui tovarăș arestat în februarie i s-au arătat două fotografii: una a lui Henri Ribière, cealaltă — a mea, și a fost întrebat dacă îi cunoaște pe cei doi „teroriști”. El a răspuns negativ; am cîștigat, astfel, un răgaz.

Încă din toamna anului 1943 era cît pe aci să cad într-o capcană. În acea vreme, aveam o întîlnire conspirativă cu un reprezentant al Comitetului francez al eliberării naționale¹. Locul fixat era casa de mode „Lucien Lelong”, de pe strada Matignon din Paris, unde exista o agentă de legătură, numită Suzanne. Parola pe care trebuia s-o rostesc era: „Vin din partea domnului Bertrand”.

Forțele de represieune ale guvernului de la Vichy în căutarea patrioților din Rezistență

Pe înserat, m-am dus acolo, avînd asupra mea documente secrete compromițătoare și am întrebat la poartă de doamna Suzanne: „Din partea cui veniți?”, am fost chestionat. „A domnului Bertrand”. Omul m-a privit curios și mi-a spus să urc la primul etaj. Am ajuns într-un mic salon, unde, peste cîteva clipe, a apărut o femeie, al căru chip mi-a rămas întipărit în minte și care mi-a zis: „Nefericitele, de ce ai venit aici?” Nu știu de ce, dar femeia mi-a inspirat deplină încredere. I-am înmînat imediat tot ce aveam asupra mea: afișe, scrisori, documente. Le-a luat în grabă și a ieșit, lăsîndu-mă singur.

Puțin mai tîrziu, am auzit pași pe culoar. Dacă cineva mi-ar spune că nu știu ce este frica, i-aș povesti cum s-a manifestat la mine: un gol în stomac, pe care apăsa parcă un capac de oțel, nervii întinși la maximum, precum și o neliniște îngrozitoare — voi fi capabil să rezist fără a dezvălui secretele pe care le cunosc? Am rămas în așteptare.

¹ La 23 iunie 1943 se constituie la Alger, Comitetul francez al eliberării naționale, condus de generalul Charles de Gaulle și Henri Giraud.

Nu prea mult și ușa s-a deschis din nou. A apărut o ființă fermecătoare — franțuzoaică după toate aparatele —, înaltă, blondă, tină, seducătoare, urmată de cea care fusese mai înainte și care mi se părea, în mod vizibil, de partea noastră.

Noua venită, după ce m-a anunțat că doamna Suzanne fusese arestată în ajun, a început să-mi ia un lung interogatoriu. M-am liniștit puțin, deoarece m-a întrebat, în primul rînd, cine era „domnul Bertrand” din partea căruia spusese că vin. Am tras concluzia, că nu cunoștea faptul că acele cuvinte nu reprezentau decît parola de recunoaștere. Nu știam cum se va sfîrși toată întîmplarea, dar trebuia să scap din pericol. Așa că am început să inventez un „domn Bertrand”, căruia i-am dat adresa (la Montluçon — pînă se verifică, durează o vreme), meseria, componența familiei. Femeia a reluat întrebările, le-a formulat altfel, a încercat să-mi întindă alte curse. M-am prins în acest joc; trebuia să-i dau impresia că sînt un prostănac. Am uzat de un vicleșug, care m-a făcut să-mi dau seama că-mi recăpătase singele rece. Cînd m-a întrebat dacă aș putea să revin a doua zi, pentru a confirma „domnilor din serviciile germane” ceea ce li spusese ei, mi-am luat impermeabilul și i-am zis că nu mi-ar conveni și că aș prefera să stau de vorbă cu ei chiar pe loc. Asta a convins-o, măcar pentru moment, că eram într-adevăr ceea ce li înșirase pînă atunci: un reprezentant comercial din Allier, în trecere prin Paris, venit să facă un comision fără importanță pentru doamna Suzanne, din partea fiicei lui Bertrand, un onorabil negustor din Montluçon.

Mi-am dat seama, după aceea, că încrederea ei în mine nu fusese totală. După ce am ieșit, am fost urmărit de un tînr; m-am oprit îndelung în fața vitrinei unui magazin de artă (un om cu conștiința curată n-avea de ce să se grăbească să părăsească împrejurimile). Am privit cu falsă luare aminte un tablou care reprezenta un homar, apoi m-am îndreptat agale spre stația de metro. A trebuit să schimb de cîteva ori metroul, fără a putea scăpa de „umbră” mea. De-abia la stația Sully-Morland, forțînd puțin ușa, după plecarea vagonului, am sărit din mers și mi-am pierdut „umbră”. M-am dus apoi la gara Austerlitz, unde trebuia să mă întîlnesc cu soția mea. Ea tocmai se înapoa din departamentul Tarn, unde li înmînase lui Vincent Auriol [fruntaș al partidului socialist] o carte de identitate falsă cu ajutorul căreia el a putut ajunge într-un sat, de unde s-a imbarcat, pe ascuns, într-un avion cu care a ajuns în Anglia.

Între clipe cînd intrasem în casa de mode „Lelong” și cea a sosirii trenului se scurseseră cel puțin trei ore. Totuși, cum m-a zărit, soția m-a întrebat: „Ce e cu tine? Ești foarte palid”. Pe cînd li explicam ce se întîmplase, mă gîndeam la ce își putuse închipui despre mine Josette Widmar, femeia care mă salvase. Desigur, auzindu-mă descriindu-l cu atîtea amănunte pe „domnul Bertrand”, mă luase drept un trădător.

Politia hitlerista controlează actele francezilor la granița dintre zona ocupată și cea neocupată de armata germană

Mult timp după eliberare, m-am întâlnit cu ea. Mi-a spus: „Știam foarte bine că „domnul Bertrand” era o parolă, deoarece eu o înlocuiam pe Suzanne, după ce fusese arestată”. De la Josette am mai aflat că femeia care mă interogase era amanta unui subofiter de la Gestapo, pentru care lucra, trădându-i pe cei din mișcarea de rezistență.

Pe marginea prăpastiei

Dacă toamna lui 1943 fusese bogată în asemenea întâmplări, care ar fi putut avea pentru mine urmări foarte grave, în primăvara și vara lui 1944 situația a devenit dezastruoasă. Încă de la 13 ianuarie, arestări masive au zdruncinat mișcarea clandestină socialistă.

În acea zi, aveam o reuniune ilegală la Paris, cu delegații socialiști în localul din strada L'Hôpital — Saint-Louis. Eram încă slăbit după o gripă zdravănă. De aceea, deși locuiam în apropiere de locul întâlnirii, soția mea ținuse să mă însoțească pînă acolo.

Era în jur de 13.30. Pe strada respectivă, domnea o oarecare animație, ceea ce a surprins-o pe soția mea. I-am zis că, fiind ora prînzului, îmi închipuiam că oamenii care stăteau grupuri-grupuri erau, probabil, lucrători și funcționari care așteptau să reintre în numeroasele ateliere de pe această stradă. Chiar în acel moment l-am zărit pe Jean Biondi, fost deputat și primar în orașul Creil, unul din „Cei 80”¹. Am pornit-o către el. Soția m-a strîns de braț și mi-a șoptit: „Nu te duce!” Trezit la realitate, am observat că Biondi își întorsese privirea de la noi, nevoind să ne bage în seamă. Totul mi-a devenit clar: fusese arestat și servea ca momeală. O mașină a poliției era parcată la cîțiva metri. Oricine ar fi intrat în vorbă cu el ar fi fost prins în capcană. Pentru noi, obligația cea mai urgentă era de a-i preveni pe cei care urmau

să sosească de atunci încolo. Mai întîi am intrat — cită imprudență din partea noastră! — în clădirea unde trebuia să aibă loc ședința. Dar acolo nu se afla nimeni.

Revenind în stradă ne-am grăbit să-i avertizăm pe cei ce soseau. Ne-am plimbat dintr-o parte într-alta a străzii și, cum zăream unul de-ai noștri, îi făceam semne discrete să se întoarcă din drum. Așa s-au salvat Henri Ribière, Gérard Jaquet, Elie Bloncourt, Robert-Verdier și alți cîțiva.

Biondi a fost deportat, mai întîi în lagărul de la Mauthausen, apoi în cel de la Ebensee, revenind în țară la 25 mai 1945. Din nefericire, mai mulți dintre tovarășii din provincie care veniseră la întîlnire au fost arestați puțin mai tîrziu, ca urmare a imprudenței unui delegat din departamentul Marna: asupra lui poliția a găsit o listă cu cei convocați la ședință.

Cea mai grea lovitură pentru noi a fost drama petrecută la Lyon, la sfîrșitul lui martie 1944. În ziua de 29, Gestapoul a năvălit în sediile clandestine — aflate toate în aceeași clădire — ale rețelelor „Brutus” și „Libération”, precum și în cel al partidului socialist ilegal. Fără îndoială, grupind atîtea activități într-o clădire, făcusem o imprudență. De asemenea, o împărțire a sarcinilor între mai mulți militanți, o mai severă conspirativitate ar fi fost elemente în plus de asigurare a activității noastre.

În aceeași clădire, fusese fixată, cu mult înainte, o ședință a Comitetului director al partidului, pentru 1 aprilie. Suzanne Buisson, membră a acestui comitet, care locuia la Lyon, știind de arestările ce avuseseră loc în acea zi, a luat măsuri de prevenire. Ieșirile din gări, principalele puncte ale eventualelor sosiri au fost supravegheate de ai noștri dar, fără îndoială, și de dușmani. Sosind de la Paris, la 31 martie, și ieșind din gară, o tovarășă m-a alertat, punîndu-mă la curent cu catastrofa petrecută cu două zile înainte și cu pericolul care ne aștepta. Am hotărît schimbarea locului de întîlnire: aceasta urma să aibă loc în fața spitalului „Grange-Blanche”. În fond, nu mai era vorba de o reuniune, ci de o plimbare în grupuri de cîte doi, care nu trebuiau să se oprească ci, încrucîșîndu-se, să stabilească din mers locul și data unei viitoare întîlniri.

La 10 dimineața, cuplurile — așa cum prevăzuserăm — au început să se plimbe prin fața spitalului. La ora 11, aveam confirmarea arestării lui Léger, fost primar la Evian. Un sfert de oră mai tîrziu ne-a parvenit știrea prinderii de către poliție, cu mai puțin de o jumătate de oră înainte, a farmacistului Bourthoumieux, tată a trei copii. (care avea să moară în deportare).

Într-adevăr, Gestapoul era foarte activ. Am aflat apoi că o echipă specială venise pentru a opera împotriva noastră. Arestările din 29 martie nu-i fuseseră de ajuns. Atunci îi prinseseră pe Dutrillon, Gaillard (tatăl și fiul), Orsoni, Emile Gabriel și alții. Soția lui Emile Gabriel (sora soției mele), aîlînd de arestarea bărbatului său, a avut grijă să ne parvină sacul care cuprindea infor-

¹ La 10 iulie 1940, mareșalul Pétain a cerut Parlamentului (din care anterior fuseseră excluși comuniștii), să-i acorde puteri depline, ca șef al statului. Un număr de 80 parlamentari, dintre care 36 socialiști, au refuzat acest lucru.

mații și rapoarte secrete, și care trebuia să ajungă, în secret, la Londra.

Soarta celor arestați a fost, pentru cei mai mulți, torturarea și apoi asasinarea. La începutul lui iunie, o tovarășă din Lyon, Emilienne Moreau, mi-a trimis la Paris o fotografie a cumnatului meu, după ce fusese torturat la centrul Santé din strada Berthelot. La 9 iunie, alături de alți 17 deținuți, au fost scoși din fortul Montluc și

Partizani în lupta împotriva ocupațiilor naziste

urcați într-o camionetă, chipurile, pentru a fi duși la baie. Mai apoi, au fost dați jos și împușcați în marginea drumului. Locuitorii din mica comună Communay, care i-au găsit morți, i-au îngropat. După eliberare, tot ei au ridicat un monument pe care sînt gravate numele martirilor, cu excepția a doi care n-au fost identificați.

Magazinul de pe strada Thénard

La 1 aprilie 1944, la prînz, punctuala Suzanne Buisson n-a venit la întîlnirea fixată. Și n-am mai văzut-o niciodată. Iată cum s-a sacrificat ea. În ultimul moment, își adusese aminte că unul dintre tovarășii noștri, Lucien Hussel, trebuia să vină cu bicicleta. Pentru a-l preveni de pericol, Suzanne Buisson a început să se plimbe prin fața imobilului ocupat de fasciști. A stat timp de trei sferturi de oră, așteptîndu-l pe acest tovarăș, care, din nu știu ce motiv, n-a mai venit. Statura corpolentă a Suzannei a atras pînă la urmă atenția agenților hitleriști care supravegheau casa și ei au arestat-o. Despre activitatea ei nu existau decît informații fragmentare și chiar contradictorii. Hitleriștii au descoperit că numele ei de fată era Levy, și faptul că era evreică i-a pecetluit soarta? Circumstanțele morții ei ne sînt necunoscute. Nu ne-au rămas de la ea decît o emoționantă și duioasă amintire și o placă comemorativă pe care li este scris numele, pe grilajul unui pîrculeț parizian.

Arestarea altui militant, André Kleinpeter, s-a datorat acțiunii nefaste a unui fascist francez care lucra pentru Abwehr. Împărîșit, André era în același timp respon-

sabil al organizației clandestine a partidului socialist din departamentul Seine-Oise, al rețelei „Brutus” pentru nordul aceluiași departament și al organizației „Libération-Nord”. El a cules și transmis informații foarte prețioase despre amplasarea unităților armate hitleriste în nordul și estul Franței, despre rezervele și depozitele acestora, precum și despre situarea fabricilor și producția lor pentru inamic. Numeroși partizani, aflați în subordinea lui, au participat mai tîrziu la acțiunile de sabotaj în uzine și pe rețeaua feroviară, în special după debarcarea Aliaților la 6 iunie 1944.

Dar, la recomandarea unor prieteni, el a primit ca om de legătură, în 1943, pe un anume Michel Buisson, care, în realitate, se numea Bernard Vallée și era spion al Abwehrului. Trădătorul a mijlocit arestarea a numeroși membri ai organizațiilor conduse de Kleinpeter, ca, pînă la urmă, la 21 iunie 1944, să-l dea pe mîna naziștilor chiar pe André. Acesta a murit în lagărul de la Buchenwald.

Se pare că, același trădător, B. Vallée, a provocat și arestările de pe rue Thénard, din Paris. O altă ipoteză este că un tovarăș care se ocupa de ziarul clandestin *Résistance Ouvrière*, supus torturilor, a dat anumite nume. Oricum, la 8 mai 1944, miliția fascistă franceză a făcut o descindere în rue Thénard, 9, unde un militant de-al nostru, Bonnet, ținea un magazin de instrumente chirurgicale. Prăvălia era casă conspirativă pentru primirea și transmiterea de informații secrete; alături, o cameră mai izolată, unde se alcătuiau cărți de identitate false și unde se aflau și fotografiile celor ce beneficiau de noile documente. În afară de această activitate, Bonnet participase și la organizarea de sabotaje. La un moment dat, serviciile de informații engleze i-au cerut ca la o anumită uzină de rulmenți din Ivry să fie scoase din funcție anumite sectoare; în caz contrar, fabrica urma să fie bombardată. Cu 48 ore înainte de termenul fixat, sabotajul a avut loc. Cîte vieți a reușit Bonnet și oamenii săi să salveze în acest fel?

În momentul în care milițienii fasciști au intrat în magazinul de pe rue Thénard, aici se aflau Lucienne, fiica lui Bonnet, și doi oameni de legătură. Fără să-și piardă cumpătul, fata s-a prefăcut că dă restul celor doi „clienți”. Unul, avînd o carte de identitate falsă, de muncitor, a scăpat nearestat. Dar lucrurile s-au complicat. Bonnet, tatăl, era internat într-un spital, a cărei adresă era cunoscută de poliția fascistă. Tovarășii au încercat să-l scoată de acolo, înainte de a fi arestat, dar au făcut imprudența ca în grupul de oameni însărcinat cu această misiune să-l încadreze și pe omul de legătură amintit mai sus. Pînă la urmă, Bonnet tatăl, Lucienne, precum și întregul grup trimis la spital au fost prinși și trimiși în lagăre. Bonnet a murit la Auschwitz, dar Lucienne a reușit să supraviețuiască, revenind în mai 1945 în Franța.

Introducere și traducere de
Ioan DRĂGOMIRESCU

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

ÎN DRUM SPRE NÜRNBERG: GÖRING, PAPEN ȘI FRANK

JOE HEIDECKER, JOHANNES LEEB

Vreme de cîțiva ani, la Nürnberg, în timpul celor treisprezece procese care se succed, reprezentanții principalelor țări care au alcătuit coaliția antihitleristă judecă pe criminalii de război naștiți. Pe banca acuzaților se perindă 199 căpetenii ale celui de-al treilea Reich, dintre care 161 vor fi condamnate.

La marele proces de la Nürnberg, care începe la 20 noiembrie 1945, miile de documente oficiale germane dezvăluie panorama întunecată a celui de-al treilea Reich: ordine de cîmpire a unor națiuni străine, de asasinare a prizonierilor de război, a evreilor, a preoților catolici, a „raselor inferioare”, a „gurilor de prisos”, a adversarilor reali sau preținși ai regimului nazist. Alături de jurnalele personale, cum ar fi cel al guvernatorului Poloniei, Hans Frank, aceste ordine și dispoziții reprezintă ele însele grave acte de acuzare împotriva nazismului.

În publicistica universală, s-au făcut numeroase tentative de a prezenta, într-o formă rezumată, gigantul material aflat la dispoziția tribunalului din vechiul oraș medieval german. Unele dintre aceste încercări s-au reflectat și în paginile revistei noastre¹.

Marele număr de lucrări despre prinderea și judecarea criminalilor de război naștiți li s-a adăugat recent o nouă carte, Procesul de la Nürnberg, aparținând autorilor germani Joe Heidecker și Johannes Leeb. Cei doi autori se străduie, cum se arată în prefața lucrării menționate, să reînvie atmosfera apăsătoare din ajunul imediat al războiului cit și din timpul lui, precum și preistoria procesului, pentru a pune la dispoziția generațiilor mai tinere, care nu au cunoscut nemijlocit ororile marii conflagrații, un material cit mai complet și convingător, avertizându-le astfel asupra asprelor lecții ale istoriei. Sînt puse alături documente, mărturii, procese-verbale, depoziții, cronologia istorică, memoriile ale participanților la marea conflagrație, studii, declarații ale căpeteniilor naziste, apărute în presa timpului. Heidecker și Leeb au studiat materialele procesului, literatura de specialitate, au întreprins numeroase călătorii în străinătate, pentru a căuta surse și arhive risipite pretutindeni, au stat de vorbă cu participanții la proces — magistrați, avocați, martori —, și-au procurat benzile pe care au fost înregistrate dezbaterile. Numai procesul-verbal al procedurii judecătorești cuprinde 42 volume publicate, la care se adaugă zeci de mii de pagini — în manuscris sau tipărite — ale altor rapoarte, neafiate pe atunci la dispoziția anchetatorilor. În plus, Joe Heidecker își valorifică în carte experiența personală, dat fiind că, în timpul celor zece luni ale procesului, a fost prezent în sala de ședințe, ca reporter de presă și radio-difuziune.

Lucrarea semnată de Heidecker și Leeb, din care reproducem, într-o formă condensată, cîteva pagini, se află — în traducerea Adelei Motoc și Ilenei Bărbat-Sgarbură — sub tipar la Editura politică. Titlul și subtitlurile aparțin redacției Magazin istoric.

¹ Magazin istoric, nr. 9-12/1970.

Hermann Göring...

...Franz von Papen

...și Hans Frank, în
baza acuzațiilor de la
Nürnberg

Mai 1945. Vinătoarea de criminali naști întreprinsă de forțele aliate este în toi. În Alpii bavarezi, se află Reichsmarschallul Hermann Göring. După ce Hitler luase hotărârea de a nu părăsi Berlinul, Göring i-a cerut să-i predea conducerea generală a Reichului. Drept răspuns, a fost imediat arestat pentru înaltă trădare. La moartea Führerului urma să fie împușcat ca trădător. Gardienii SS-ști nu au îndrăznit însă să execute această dispoziție. Morfinoman, prizonierul suferă de pe urma privirii de otrava atât de necesară, astfel încât va prefera să se pună sub protecția Aliatilor.

În dimineața de 9 mai, la Divizia 36 a Armatei 7 americane sosește colonelul german Bernd von Brauchitsch, „în calitate de negociator, din însărcinarea Reichsmarschallului Hermann Göring”. Conduc în fața comandantului diviziei, generalul-maior John E. Dahlquist, von Brauchitsch declară că este împuternicit de mareșal, aflat la Zell am See, în apropiere de Rastatt, să anunțe că acesta se predă. Cîteva zile mai tirziu,

Reporterii îl însoțesc pe Göring cu întrebările lor

prizonierul este luat în primire de generalul de brigadă american Stack, care îl conduce la comandantul diviziei, ce se va ocupa personal de „pește cel gras”. Ce află Dahlquist de la Göring?

O insolită conferință de presă

„Hitler era un mărginit, Rudolf Hess un eccentric, iar Ribbentrop un ticălos. De ce a fost ministru de externe Ribbentrop? Îmi amintesc că mi s-a raportat odată o remarcă a lui Churchill, care suna cam așa: «De ce mi l-or trimite mereu pe acest Ribbentrop, și nu pe un tînăr capabil cum e Göring?»

Iată-mă acum aici. Cînd mă duceți la Cartierul general al lui Eisenhower?”¹

Dahlquist își dă seama că Göring își închipuie într-adevăr că poate trata cu Aliații în calitate de reprezentant al Germaniei. Prizonierului nici măcar nu-i trece prin minte cît de grav se înșală. Oare omul acesta, odinioară cel mai influent după Hitler, nu înțelege situația reală? Vorbește cu lux de amănunte despre puternica sa Luftwaffe² și habar n-are că, în același timp, succesorul său în funcție, fostul comandant al forțelor armate de uscat, Robert Ritter von Greim, este făcut prizonier la Kitzbühel, unde se prezintă cu cuvintele clasice: „Sînt șeful aviației militare germane, dar n-am aviație”. „Cînd voi fi primit de Eisenhower?” — întreabă încă o dată Göring. „Vom vedea” — se eschivează Dahlquist.

După această discuție, Göring se îndreaptă spre o farfurie mare cu friptură de pasăre, piure de cartofi și fasole, ce i-a fost adusă în cameră. Cu o poftă de mîncare care îl uluiește pe Dahlquist, Reichsmarschallul devorează tot, se delectează apoi cu un castron plin cu salată de fructe, ca desert, și are cuvinte de laudă despre cafeaua americană.

La sosirea lui Göring, generalul de brigadă Quinn din Armata 7 dispune cazarea prizonierului într-o casă particulară de lângă Kitzbühel. Șapte soldați texani, foști combatanți la Salerno și Monte Cassino, îl conduc pe mareșal spre noua locuință. Pe drum, el se întoarce zimbînd spre escorta sa: „Nu mă slăbiți din ochi!” Se exprimă în engleză, dar bărbăția aștia din trupele combatante nu prea știu ce-i gluma. „Răspunsul lor nu poate fi reproduș”, notează un reporter american care însoțește grupul. Căci, bineînțeles, sînt și reporteri de față.

Știrea despre arestarea lui Göring îi alertează pe corespondenții de război din toate colțurile lumii. Acum se grăbesc spre Kitzbühel, pentru că Quinn, un prieten al presei, le-a promis un interviu cu Reichsmarschallul.

Între timp Hermann Göring vizitează satisfăcut casa ce i s-a pus la dispoziție. Îi sosește familia, i se aduc și bagajele, încărcate în 17 camioane. Stă aproape ca la hotel. Reichsmarschallul face o baie prelungită, după care își îmbracă cu tot ritualul de rigoare uniforma preferată, de un gri deschis, ale cărei ceaprazuri aurii l-au fascinat dintotdeauna în mod deosebit. Proaspăt ras, bine dispus, cu pasul aproape elastic, iese în fața casei, în soarele prietenos de după-amiază, și le face degajat semne cu mîna celor douăzeci de reporteri aflați acolo.

Coroșenții se așază în semicerc. Lîngă zidul casei, s-au pus o măsută rotundă și un fotoliu cu o tapiserie înflorată și cu rezemători laterale. În el va lua loc proeminentul prizonier. Se montează repede un microfon. Aparatele de fotografiat făcane. „Hello, domnule mareșal, zîmbiți, vă rog.” „Aici, întoarceți capul în partea asta!” „Mulțumesc.” „Încă o fotografie cu cascheta.”

¹ Ambii se născuseră în 1893.

² Magazin istoric, nr. 3/1982.

Göring își pune cascheta cu insigna de aur masiv. Dă semne de nerăbdare. „Vă rog să vă grăbiți — le spune fotografiilor —, mi-e foame.” Întrebările cad ca grindina. Mai întâi cele uzuale: „Unde este Hitler?” „Credeți că a murit?” „De ce nu s-a încercat o debarcare în Anglia?” „Cît de puternică era aviația militară la începutul războiului?”

„Cred că a fost cea mai puternică aviație militară din lume”, răspunde tănos Göring. „Cîte avioane avea cu aproximație?” — vrea să știe neapărat un reporter. „Sînt șase ani de atunci, spune Göring, și nu sînt pregătit pentru această întrebare. N-aș putea să vă spun cîte avioane aveam atunci.” „Ați ordonat bombardarea Coventryului?” „Da. Coventry era centru industrial și mi se raportase că acolo se aflau și mari fabrici de avioane.”

„Și Canterbury?” „Bombardarea Canterburyului a fost ordonată la nivel mai înalt, drept represalii pentru atacarea unui oraș universitar german.” „Care anume?” „Nu-mi pot aminti.” „Cînd ați înțeles pentru prima oară că războiul este pierdut?” „La scurtă vreme după ruperea frontului de către ruși în Est.” „Hitler a fost informat despre lipsa de perspectivă a războiului?” „Da. Diverși militari i-au explicat că războiul ar putea fi pierdut. Hitler a reacționat însă într-un mod foarte negativ, iar mai tîrziu discuțiile pe această temă au fost interzise.” „Cine le-a interzis?” „Însuși Hitler. A refuzat să aibă în vedere posibilitatea unui război pierdut.” „Cînd le-a interzis?” „Cînd oamenii au început să vorbească insistent despre eșec, pe la mijlocul lui 1944.” „Credeți că Hitler l-a numit ca succesor pe amiralul Dönitz?” „Nu. Telegrama adresată lui Dönitz poartă semnătura lui Bormann.” „Cum se face că un individ șters ca Bormann a avut o influență atît de mare asupra lui Hitler?” „Bormann era zi și noapte lângă Hitler. Și, cu timpul, l-a subjugat într-atît, încît îi domina întreaga viață.” „Cine a ordonat atacul împotriva Rusiei?” „Însuși Hitler.” „Cine poartă răspunderea pentru lagărele de concentrare?” „Hitler personal. Toți cei care au avut vreo legătură cu aceste lagăre erau subordonați direct lui Hitler.” „Ce credeți că va aduce Germaniei viitorul?” „Prevăd un viitor întunecat Germaniei și întregii lumi. Toți oamenii vor pace, dar e greu de spus ce se va mai întîmpla.” „Reichsmarschallul mai are ceva de spus, ceva ce ar vrea să-și ia de pe suflet?” „Aș vrea să se înțeleagă că poporul german trebuie ajutat; eu fi sînt recunoscător că a rămas sub arme, chiar atunci cînd și-a dat seama că nu mai există nici o șansă.”

Correspondenții se îndepărtează în grabă. Vor să telegrafieze cît mai repede interviul către ziarele lor. Dar au ghinion. Din ordinul generalului Eisenhower, cenzorul de la Car-

tierul general aliat oprește telegramele. Și interdicția se menține. Abia nouă ani mai tîrziu, în mai 1954, generalul de brigadă Quinn va da spre publicare unei reviste americane stenograma secretă a acestei conferințe de presă.

În orice caz, o întrebare pusă lui Göring înainte de conferință se strecoară în presa americană: „Știți că sînteți pe lista criminalilor de război?” „Nu, răspunde Göring. Mă surprinde teribil, căci nu știu pentru ce.”

Intr-o cabană de munte

Vînătoarea de naziști continuă. Comisia americană pentru cercetarea crimelor de război a sporit numărul germanilor căutați de la un milion la circa șase milioane. Unde este Heinrich Himmler? Unde sînt Ribbentrop, Rosenberg, Ley, Bormann, Frank, Streicher?

S-au dat la fund, au dispărut de pe fața pămîntului, înghițiți de haosul șirurilor de re-

Aparent — un bătrînel pașnic, în realitate — un criminal feroce: von Papen în momentul arestării sale

fugații sau de ruinele lăsate de bombe. Fotografiile și mandatele lor de arestare sînt afișate în toate cazărmile și tot nu li se poate da de urmă. Serviciile americane și britanice știu că Radio Moscova critică aproape în fiecare zi încetineala cu care occidentalii desfășoară operațiunile de cîutare. Această cercetare fără succes amenință să se transforme într-un scandal politic. În cele din urmă, Moscova cere oficial ca vînătoarea de căpetenii naziste să se desfășoare mai energic. Dar serviciile de urmărire ale lui Eisenhower și Montgomery nu pot face minuni. Cei însărcinați cu această acțiune se bucură de fiecare nume de rezonanță care le pică în mînă.

Iată-l, de pildă, pe Franz von Papen³, despre care se spune că „l-a ajutat pe Hitler

¹ Oraș englez cu o bogată cronică medievală, Coventry devine, după 1914, un important centru de construcții aeronautice și de fabrici de muniții (vezi articolul Cîștii în război, în Magazin istoric, nr. 9/1980).

² Reședința arhiepiscopului, primat al bisericii anglicane, Canterbury, are o catedrală celebră, care păstrează cea mai importantă serie de vitralii medievale engleze (sec. XII-XIII).

³ Magazin istoric, nr. 10/1977.

să pună piciorul în scară". Fostul cancelar al Reichului, vicecancelar, apoi ambasador al Germaniei la Viena și, mai târziu, la Ankara, este arestat în Westfalia. Franz von Papen și familia sa, aflați sub supravegherea Gestapoului pentru că Hitler nu avea încredere în tagma diplomaților, se refugiază, în zilele prăbușirii fronturilor de vest, într-o cabană retrasă de munte, la baronul Max von Stockhausen, ginerele lui Papen. Bărbații stau de pază, înarmați cu carabine de vânatoare; printre ei se află și fiul lui Papen, Friedrich Franz von Papen.

Franz von Papen este sigur că, pentru el, sosirea americanilor va însemna ceasul eliberării. Dar se înțeapă altfel. După ocuparea localității Stockhausen, soldații Armatei 9 descoperă cabana singuratică. Un plutonier intră în casă cu pistolul în mână. Bărbații sînt declarați prizonieri. „Cine ești dumneata?”, întreabă americanul pe bărbatul mai în vîrstă, care stă pe o bancă de lemn, într-un colț al odăii. „Franz von Papen”, răspunde acesta și întinde mîna după actele sale. „Și dumneata ești prizonier”, spune scurt plutonierul. „Dar eu nu am funcție militară și am peste șazeici și cinci de ani...”. „Nu-i nimic, hotărăște omul cu pistolul. Ești arestat.”

Papen se supune destinului. Îi roagă pe soldați să ia loc și obține permisiunea de a mai mîncă o farfurie cu supă și de a-și strînge lucrurile într-un rucsac. Apoi fostul cancelar al Reichului este încărcat împreună cu alți prizonieri într-un jeep și dus la Rûthen, la comandamentul diviziei.

Acolo, ofițerii îl tratează cu o politețe aleasă, dar nu îi dau speranțe. În plus, ei trebuie să verifice dacă numele său figurează sau nu pe listele cu criminali de război, întocmite de forțele aliate. Da. Prezentarea importantului prizonier este așteptată chiar la Cartierul general al lui Eisenhower.

Jurnalul călăului

Armata 7 americană poate raporta și ea un succes. La 6 mai 1945, Divizia 36 infanterie ia peste 2 000 prizonieri, o masă cenușie, amorfă. Bărbații sînt percheziționați, înregistrați, instalați într-o baracă de lagăr. Chestie de rutină.

În aceeași noapte, în camera în care doarme căpitanul Philip Broadhead, șeful administrației militare de la Berchtesgaden, sună telefonul. La capătul firului se află ofițerul de serviciu al lagărului de prizonieri. „Unul dintre tipii ăștia a încercat să se sinucidă”, raportează locotenentul. „Ei și?”. Întreabă căpitanul Broadhead morocănos. Nu-i place deloc să fie trezit din somn pentru nimicuri. „Pare a fi un pește gras, își dă cu părerea ofițerul lagărului, netulburat deloc de tonul lui Broadhead. Conștiință încărcată și așa mai departe.” „Cum îl cheamă?” „Un moment. Da, Frank, Hans Frank.”¹

Broadhead sare din pat. Cîteva minute mai târziu, se află în spațiul improvizat ca infirmerie a lagărului, lingă fostul guvernator general al

Hans Frank, călăul Poloniei

Poloniei, care zace fără cunoștință. Brațul stîng al acestuia este bandajat pînă în virful degetelor. Fața rotundă e trasă și albă ca varul. Respiră liniștit, abia perceptibil. „Lă-mă de ras, căpitane, spune competent doctorul. Dar îl vom salva.”

Și îl salvează. Mîna stîngă a lui Frank rămîne paralizată, brațul abia și-l mai poate mișca. Cînd și-a deschis venele, și-a atins tendoanele. Știrea despre identificarea lui Frank face senzație în întreaga lume. De numele acestui ins, sub a cărui guvernare s-au comis cele mai odioase crime, se asociază groază, violență și masacre sistematice; călăul Poloniei, ucigașul evreilor de la Cracovia.

Frank arată, de bunăvoie, americanilor locul unde a depozitat obiectele de artă luate din Polonia. După primele estimări, ele au o valoare de „cîteva milioane dolari”. Dintre obiectele proprii, Frank predă americanilor jurnalul său. Cuprinde 38 volume și reprezintă cea mai înfricoșătoare acuzație pe care un om și-a adus-o vreodată sie însuși. Zguduți, specialiștii care le cercetează citesc în el fraze ca acestea: „Dacă aș fi venit în fața Führerului și i-aș fi raportat că am ucis iarăși 150 000 polonezi, mi-ar fi spus: «Bine, dacă a fost nevoie». După părerea mea, odată războiul cîștigat de noi, din polonezi, ucrainenii și din ce mai e pe acolo se poate face carne tocată”. Sau: „Să nu scăpăm din vedere că noi toți figurăm pe lista criminalilor de război a domnului Roosevelt. Eu am onoare să fiu numărul unu...”²

E clar: Frank este edificat. Știe el de ce și-a deschis venele în noaptea de după capturarea sa. Dar iată că i se dau toate îngrijirile, pentru a fi pus din nou pe picioare — pentru Nürnberg.

¹ Jurnalul lui Frank a servit drept „materie primă” scriitorului francez Robert Merle pentru romanul *Moartea e meseria mea*, apărut și în versiune românească.

² Magazin istoric, nr. 2, 6/1970.

COLECȚII STRĂINE DESPRE

TRECUTUL ROMÂNILOR

VIRGIL CÂNDEA

Primul volum al revistei Magazin istoric pentru Dacia, publicat la București în 1845, se deschidea cu un Cuvînt preliminaru despre izvoarele istoriei românilor, în care Nicolae Bălcescu scria: „Noi știm cu bună seamă că o mulțime [de documente] se află prin bibliotecile Poloniei, Vienei, Moscovei, Petersburgului și Stockholmului”. El își propunea depistarea sistematică a acestor documente: „Noi ne vom sili să adunăm cîte vom putea, însă mijloacele noastre nu ne iartă a întreprinde călătorii prea îndepărtate ca să adunăm toate cîte se vor găsi. Spre aceasta, părerea noastră și a mai multor români ce se interesează la [de] istoria națiunii este de a se întocmi o societate istorică care să aibă fondurile trebuincioase ca să poată trimite oameni în deosebite părți pentru asemenea descoperiri”.

Acest proiect al lui Bălcescu a avut ca precursori pe Samuil Micu Clain, Petru Maior și Gheorghe Șincai, care în cursul călătoriilor lor de studii în Italia și Austria au cercetat arhive, biblioteci și muzee străine, putîndu-se astfel convinge atît despre importanța izvoarelor externe privind istoria României, cît și despre numărul însemnat de documente, manuscrise și opere de artă românești ajunse, vreme de secole, în colecții de peste hotare.

În a doua jumătate a sec. XIX a fost inaugurată o activitate sistematică și continuă de căutare a documente privind trecutul românesc în colecții străine. Eudoxiu Hurmuzachi, Alexandru Odobescu, N. Densușianu, Grigore Tocilescu, iar la începutul secolului nostru, Nicolae Iorga, Alexandru Ciordanescu, Ilie Corfuz, Marcu Beza și numeroși alți istorici au reușit, adeseori cu sacrificii materiale personale, să îmbogățească, în mod considerabil, atît numărul izvoarelor externe privind istoria României, cît și informațiile despre operele literare sau de artă românești păstrate în colecții din alte țări. S-a putut, astfel, reaseza în contextul național de istorie a artei superbul Tetraevangelh scris și ornamentat la Neamț în 1429 de Gavril Uric, păstrat în prezent la Biblioteca Bodleiană din Oxford. S-au localizat manuscrisele lui Dimitrie Cantemir în biblioteci și arhive din Turcia și U.R.S.S. A fost identificată, în sala armelor de la Topkapı Sarayı, la Istanbul, spada lui Ștefan cel Mare, iar în muzeele din Stockholm și Madrid săbii de paradă ale lui Constantin Brîncoveanu. Portretul celuiiași, împreună cu splendide manuscrise ornamentate în scriptoriile românești, au fost descoperite la mănăstirea Sf. Ecaterina de la

Muntele Sinai, iar manuscrisele slavon și grec ale învățăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie în biblioteci din Sofia și de la Muntele Sinai. În colecțiile tuturor țărilor europene, de la Paris și Berlin pînă la Roma, Belgrad și Atena, dar și în țări din Orientul Apropiat, în Siria, Liban și Israel sau din America de Nord, la Washington, New York, Cleveland sau Detroit au fost identificate opere literare sau de artă românești, manuscrise, broderii, picturi sau sculpturi, documente provenind din cancelăriile domnești din țara noastră sau izvoare străine privind istoria poporului român¹.

Semnalate cercătorilor, descrise, copiate, adeseori publicate în corpusuri de documente sau în ediții critice și albume de artă, aceste izvoare și creații spirituale au început a fi, de cîteva ani, aduse în țară, pentru a fi cunoscute și admirate de toți iubitorii trecutului românesc. O primă expoziție, cuprinzînd obiecte arheologice și vechi manuscrise din țara noastră păstrate azi în colecțiile din Viena, a fost organizată la București în august 1980, cu prilejul celui de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice. Altă expoziție cu piese de aceeași proveniență păstrate în colecții britanice a avut loc la București, la Muzeul de artă al R.S. României în perioada aprilie-iunie 1982.

Valoarea științifică și artistică și însemnătatea deosebită a acestor izvoare istorice și creații spirituale pentru cunoașterea trecutului național apar din reproducerea de documente, manuscrise și opere românești aflătoare peste hotare, piese înstrăinate ale patrimoniului nostru cultural național. O parte din ele vor fi prezentate în revista Magazin istoric, începînd chiar cu acest număr.

¹ Magazin istoric, nr. 1/1970, 8-10/1973, 12/1974, 4/1977, 3-4, 8/1978.

O ELOCVENTĂ IMAGINE

A RELAȚIILOR

ROMÂNNO-BRITANICE

Relațiile dintre țara noastră și insulele britanice au o vechime mai mult decît milenară. Inscriptii din sec. II e.n. avînd ca emblemă celebra sabie încovoiată — sica daciă — menționează existența soldaților daci în provincia romană Britannia¹. La rîndul lor, anglo-saxonii fugiți din calea normanzilor, după bătălia de la Hastings (1066), au ajuns în regiunile

¹ Magazin istoric, nr. 3/1978.

de la Marea Neagră¹. Evul de mijloc a lărgit considerabil aceste contacte.

Suficiente motive pentru a considera recenta expoziție Documente privind istoria României din colecții britanice, deschisă în perioada aprilie-iunie la Muzeul de artă al R.S. României sub egida Consiliului culturii și educației socialiste și a Consiliului britanic (British Council), drept un eveniment cu profunde semnificații culturale. La realizarea lui au contribuit prestigioase instituții britanice: Biblioteca britanică de la British Museum din Londra, Biblioteca Bodleiană din Oxford, Biblioteca Școlii de studii slave și est europene din Londra, Biblioteca „Sydney Jones” a Universității din Liverpool, Muzeul „Victoria and Albert” din Londra și Muzeul din Carlisle. Vizitatorii români ai expoziției au avut prilejul să vadă prețioase opere de artă făcute de români și documente revelatoare pentru istoria relațiilor româno-britanice — și unele și celelalte aflate în colecții din Anglia. Cîteva dintre cele mai semnificative: scrisoarea lui Petru Cercel către secretarul reginei Elisabeta I, John Woleley (pe plicul acestui document se află cel mai vechi sigiliu cu legenda în limba română²), Tetraevanghelul scris de Radu din Mănăești în 1574, un alt Tetraevanghel, realizat într-o scriptorie moldovenească în sec. XV-XVI — ambele cu splendide miniaturi și ornamente; manuscrisul lucrării lui Gheorghe Palamede, Istoria domniei lui Mihai Viteazul, împodobit cu două portrete în culori ale marelui voievod; manuscrise ale unor voievozi — Constantin Brîncoveanu, Nicolae Mavrocordat ori ale unor cărturari de seamă — Mihail Moxa, Ieremia Cavala.

Expoziția a găzduit, de asemenea, semnificative măturii britanice despre istoria noastră, documente din cancelaria regală, relații de călătorie (William Wey, Robert Borge, Lady Craven), desene ilustrînd portul din Transilvania, hărți și diferite portulane, stampe ale unor artiști englezi care au stră-

bătut țările române sau relatările unor cărturari străini, ale căror scrieri se află în colecții din Marea Britanie: manuscrisul cronicii lui Gardizi, din sec. XI, cuprinzînd informații despre români, însemnările de călătorie ale lui Paul de Alep ș.a.m.d.

Normele de conservare și dificultatea asigurării unor mijloace adecvate de protecție au făcut, din păcate, imposibilă expunerea unor opere de excepțională valoare, precum copertele sculptate în fildeș ale Evangheliarului de la Lorsch (Codex Aureus)³, ori ale Tetraevanghelului miniat în 1429⁴ de Gavril Uric.

Tabloul relațiilor româno-britanice, așa cum este el ilustrat de arhive istorice, a fost fericit completat grație unor instituții române (Colecția Bathyanem din Alba Iulia, Biblioteca Academiei R.S. Românie, Muzeul de artă al R.S. României și Muzeul mănăstirii Sucevița) care au pus la dispoziția organizatorilor expoziției o seamă de piese deosebit de grăitoare. Printre acestea, în primul rînd, originalul, păstrat în Românie, al Evangheliarului de la Lorsch (datînd din sec. IX, acest excepțional manuscris a fost dezmembrat, în 1622, în patru părți: o parte — 238 pagini — se păstrează la Alba Iulia, cealaltă jumătate a manuscrisului la Biblioteca apostolică de la Vatican, o copertă sculptată în fildeș la Muzeul „Victoria and Albert” din Londra, iar cealaltă copertă la Museo Sacro din Vatican). Au fost expuse, de asemenea, un Tetraevanghel din 1435-1436 miniat de Gavril Uric în chip asemănător cu cel păstrat la Biblioteca Bodleiană din Oxford, un Tetraevanghel miniat în Țara Românească, în 1574, în vremea lui Alexandru II Mircea, ediția — princeps a lucrării lui Dimitrie Cantemir Istoria creșterii și descreșterii Imperiului otoman, tipărită pentru prima oară în lumpe la Londra, în anii 1734-1735 etc.

Gh. DAVID

¹⁻⁴ Magazin istoric, nr. 2/1978; 2/1980; 3/1969; 1/1971.

PLANSELE NOASTRE

① Dintr-o copie a **Istoriei domniei lui Mihai Viteazul**, scrisă de Gheorghe Palamede în 1607 și aflată la British Museum, reproducem, pentru prima oară în culori, portretul marelui domn (**Colecții străine despre trecutul românilor**, p. 31)

②③ Secvențe bucureștene din urmă cu o jumătate de veac. Fotografii din colecțiile Muzeului de istorie a Municipiului București (**În București, acum 50 ani**, p. 40)

④ Cetatea Deva, reședința și principalul centru de rezistență al voievozilor Transilvaniei: reprezentare din secolul XVIII, după o stampă aflată la Academia R.S. România; în medalion — ruinele construcției (**Cetatea Deva, — reședința unui voievod nesupus**, p. 33)

Un vehicul
de doi cai
putere,
pe Calea
Șerban Vodă

Piața
Palatului
cu Biblioteca
Centrală
Universitară
(dreapta) și
vechea clădire
a Academiei
de înalte studii
comerciale și
industriale,
cu puțin timp
înainte de a fi
demolată
în 1938

Terasa
Oteteleșanu,
dărîmată în
1933, pentru
a face loc
Palatului
Telefoanelor

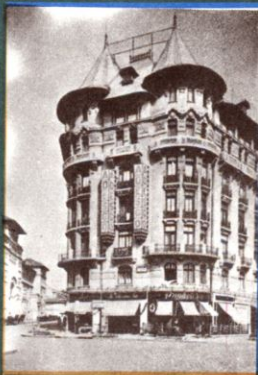

Garajul
Ciclop și
(în stînga)
garajul
Marghiloman,
pe locul căruia
s-a construit,
în 1933,
hotelul
Ambasador

Strada
Regală
(actuala
13 Decembrie)
la intersecția
cu strada
Academiei
în 1937

Institutul de
arhitectură
(stînga) și
fostul hotel
Britania,
pe locul căruia
se află azi
blocul
Dunărea

Soseaua
Pantelimon

Curți și reședințe domnești

CETATEA DEVA

REȘEDINȚA UNUI VOIEVOD NESUPUS

VASILE IONAȘ,
Arhivele statului, Deva

Reședință voleyodală timp de două decenii, la răscrucea veacurilor XIII-XIV, martoră a unor evenimente însemnate din istoria Transilvaniei, cetatea Deva evocă lupta voleyozilor transilvăneni pentru autonomia acestei țări românești pe care ei o conduceau.

Beneficiind de o așezare pitorească pe Valea Mureșului aproape de intrarea acestuia în defileul dintre Munții Apuseni și Poiana Ruscăi, cetatea a avut, de-a lungul istoriei, o mare importanță strategică. Aici se întretaie drumul care urmează valea Mureșului cu cele care vin dinspre Porțile de Fier ale Transilvaniei și pasul Vulcan, unindu-se la Hațeg pentru a coborî pe valea Streiului. Tot aici se ajunge ușor peste culmea Dealului Mare în valea Crișului Alb și Țara Zarandului.

Natura și-a revărsat dărnicia peste aceste meleaguri, resursele naturale ale împrejurimilor fiind deosebit de bogate: pământul fertil din mănoasa vale a Mureșului, lemnul din Munții Hunedoarei, în trecut acoperiți cu păduri dese, piatră de construcție, minereul de fier de la Ghelar, aurul și argintul de pe versantul sudic al Munților Apuseni.

Blocuri dacice în ziduri feudale

Bogăția și rodnicia locurilor au determinat o locuire intensă și neîntreruptă din cele mai vechi timpuri, urmele așezărilor omenești înfălinindu-se atît pe teritoriul orașului Deva de astăzi, cît și pe Dealul Cetății care îl domină. Cele mai vechi fragmente ceramice găsite pe acest deal aparțin culturii Coțofeni de la sfîrșitul epocii neolitice, urmate de cele din epoca bronzului și din prima epocă a fierului. Cercetările arheologice sistematice și descoperirile întîmplătoare au scos la iveală fragmente de obiecte de factură dacică, sugerînd ipoteza că dacii ar fi avut, în acest loc, o așezare fortificată. Ipoteză cu atît mai îndreptățită, cu cît în zidurile cetății feudale de mai tîrziu se găsesc încastrate blocuri de piatră tipice pentru zidul dacic. În perioada stăpînirii romane, pe Dealul Cetății s-a aflat un punct de observație menit să asigure supravegherea drumului de-a lungul Mureșului și castrul roman de la Micia (Vetel), aflat la mică distanță spre apus.

Înălțimea solitară, oferind un cîmp de vedere la mari distanțe, cu pante pietroase greu de escaladat, dar ușor de apărut — așezată

cum avea să scrie în sec. XVI călătorul italian Giovan Andrea Gromo — „la intrarea cea mai primejdioasă în Transilvania”, a fost folosită drept punct militar și în evul mediu.

Rosturile militare ale unui castru regal în acest loc și în această vreme nu sînt greu de ghicit. Cetatea permitea apărarea importanțelor căi de acces spre inima Transilvaniei, supravegherea transportului de sare pe Mureș de la Ocnele Turzii spre Cîmpia Pannoniei, precum și a exploataării minelor de fier, aur și argint din apropiere. Vremurile nesigure au obligat regalitatea maghiară, aflată în plină expansiune feudală spre Transilvania, să-și planteze puncte de sprijin într-un ținut organizat în puternice districte românești, cum erau și cele ale Devei, Streiului, Hunedoara sau Dobrei. Supunerea obștilor de țărani liberi români nu a fost însă un lucru ușor, dovadă și apariția tîrzie a comitatului Hunedoara (atestat documentar abia la 1276) în rîndul celorlalte formațiuni similare din Transilvania. Comitatul, instituție administrativ-politică de model apusean, introdusă de noii stăpînitori feudali, s-a suprapus vechilor districte și cu timpul, le-a înlo-

cuit, dar rînduilele locale au dăinuit pînă prin veacul XV și chiar după aceea, mai ales în organizarea judecăților.

Încă de la începutul existenței sale ca formațiune politică, voievodatul Transilvaniei a manifestat puterțne tendințe de autonomie față de regatul medieval, cu care nu se va contopi niciodată. Asemenea tendințe s-au accentuat în a doua jumătate a sec. XIII și în primele decenii ale celui următor, cînd voievozii, depășind prerogativele limitate primite de la regi în cadrul dregătoriei lor, au încercat să transforme autonomia Transilvaniei în suveranitate. Un astfel de moment se înregistrează în vremea prințului arpadian Ștefan, „duce” al Transilvaniei, care, în relațiile cu tatăl său, regele Bela IV, se comporta ca un suveran cu drepturi depline.

În 1269, el a dăruit comitelui Chyl din Cilnic niște pămînturi aflate în comitatul Alba, pentru a-i răsplăti meritele dovedite „în timpul prigonirii și nenorocirii noastre” (a lui Ștefan — *n.V.I.*), adică atunci „cînd părinții noștri printr-o prigoană aspră și crudă, au voit să ne alunge afară din regatul nostru, și cînd numitul comite Chyl, părăsind toate bunurile sale cît și pe copiii săi, ni s-a alăturat nouă și a rămas cu noi sub cetatea Deva”. Aceasta este prima mențiune a fortificației feudale de pe Dealul Cetății.

Mai tîrziu, voievodul Roland Borșa (1282-1293 cu întreruperi), profitînd de criza de autoritate din vremea regelui Ladislau II Cumanul, a lărgit autonomia politică a voievodatului. Într-un document din 8 iunie 1288, ținutul aflat sub conducerea lui Roland Borșa este caracterizat drept „regnum Transilvanum”, deosebit de „regnum Hungariae”.

Același document amintește prima Dietă cunoscută în Transilvania (*generalis convocatio nobilium regni Transilvani*), a cărei componență o cunoaștem mai amănunțit în 1291: „nobili, sașii, secuii și românii din părțile Transilvaniei”. Prezența românilor într-o adunare obștească a țării și încă într-una importantă ca cea din 1291, semnifică, așa cum arăta academicianul Ștefan Pascu, statornicia populației românești în Transilvania și faptul că ea se bucura în acea vreme de drepturi social-politice egale cu ale celorlalte populații ale Transilvaniei.

Denumirea țării (regnum), existența unei adunări nobiliare paralelă cu Dieta Ungariei, numirea de către voievod a unui vicevoievod ales dintre oamenii săi și care îndeplinea atribuțiile palatinului de la curtea regală — toate la un loc, dovedesc gradul de dezvoltare autonomă atins de voievodatul Transilvaniei, care ajunsese a fi o entitate politică deosebită de regatul maghiar. Realitatea acestor stări de lucruri era recunoscută de însuși regele Andrei III atunci cînd vorbea pe de o parte despre „regnum nostrum”, adică regatul Ungariei și pe de alta de „regnum Transilvanum”.

Cel care va da puterii voievodale un prestigiu încă neatinat pînă atunci va fi însă urmașul lui Roland Borșa în fruntea voievodatului — Ladislau Kán (1294-1315). El a condus Transilvania cu autoritatea unui suveran deplin și a înfruntat cu îndrăzneală

voinea regelui și a papei, intervenind, uneori cu rol decisiv, în luptele dintre pretențenții la tronul Ungariei.

Falnică cetate a Devei a fost aleasă de Ladislau drept reședință voievodală. Probabil în acești ani, ea a suferit transformări, așa cum par să indice urmele unor elemente de construcție de pe la începutul sec. XIV specifice stilului gotic. Pentru a sublinia mai mult caracterul suveran al stăpînirii sale, voievodul și-a constituit la Deva o curte proprie; documentele amintesc, pentru prima dată în Transilvania, un jude al curții (*iudex curiae*), un stolnic (*dapifer*), un proto-notar (*protomolarius*) ajutat de notari, asemenea lofofătului și dieilor din celelalte țări române.

Voievodul și-a întins stăpînirea asupra unor bunuri care pînă atunci formau, de drept, proprietatea regelui (cetăți, orașe, domenii regale, saline), cutezînd să încalce drepturile unor pături privilegiate care pînă atunci stăteau în directă dependență față de rege. Ajuns în conflict cu vîrful bisericii catolice, după ce a ocupat, în 1307, toate moșiile și bunurile Episcopiei de Alba Iulia, a impus, spre marea indignare a clerului, candidatura fiului său, un copil, la scaunul episcopal rămas vacant! La rezistența opusă de cler față de această candidatură, voievodul a răspuns prin arestarea canonicilor, eliberîndu-i numai pentru a putea participa la sinodul în care urmau să recunoască alegerea fiului său.

Un voievod contra unui rege

Rolul și puterea politică a lui Ladislau Kán s-au evidențiat în timpul luptelor pentru succesiunea la tronul Ungariei în urma morții lui Andrei III, ultimul reprezentant al dinastiei arpadiene.

Nădăjduind în sprijinul puternicului voievod, ducele Otto de Bavaria, ales rege, dar nerecunoscut ca atare de papă, a venit în Transilvania pentru a cere mîna fiicei lui Ladislau. Acesta nu numai că nu a dat curs cererii lui Otto, dar l-a și arestat! Mai mult, el a sechestrat „Sfînta Coroană” (faimoasa coroană a Sf. Ștefan) folosită, prin tradiție, la ceremonia de încoronare a regilor Ungariei.

Se părea că îndepărtarea lui Otto a netezit calea lui Carol Robert de Anjou, candidatul pontifical la tronul aflat în dispută. Intențiile lui Ladislau erau însă altele: în 1308, el și-a căsătorit fiica cu Ștefan Uros, fiul regelui Ștefan Milutin al Serbiei, preconizînd astfel o alianță vădit ostilă lui Carol Robert.

Toate rugămintile și amenințările adresate lui Ladislau de a restitui coroana, fără de care nu putea avea loc instalarea pe tron a lui Carol Robert, au rămas fără rezultat. Mai rămînea o ultimă armă pentru a-l determina să cedeze: excomunicarea. Cardinalul Gentile, trimis de papă în sprijinul candidatului său, a semnat la 25 decembrie 1309, un act ultimativ potrivit căruia, dacă nu restituia coroana pînă la 2 februarie 1310, Ladislau urma să fie excomunicat, cu întreg ceremonial obîșnuit, în „sunetul clopotelor și cu

candelile aprinse". Motivarea unei asemenea măsuri grave pentru lumea creștină a fost lesne găsită: își căsătorise fiica, născută din părinți catolici, cu Ștefan Uroș, „rătăcit de la dreapta credință" (ortodox). Păcatului de a fi permis o căsătorie împotriva percepțelor bisericii, actul de excomunicare îi mai adăuga nerestituirea bunurilor regale deținute cu sila, fapte care, lăsate nepedepsite, ar fi îndemnat la nesupunere și pe alți nobili.

Amenințarea cu pedeapsa excomunicării, cu urmări nu numai asupra voievodului, ci și a vasalilor care l-ar fi urmat, și-a produs efectul dorit. Ladislau a promis că va restitui coroana împreună cu celelalte bunuri, dar cu condiția ca cererile înaintate de el regelui să fie îndeplinite. Ce anume va fi pretins voievodul pentru sine — documentele nu precizează. Se știe numai că pretențiile sale n-au fost satisfăcute niciodată, iar după restituirea coroanei, relațiile dintre ambițioșii rivali au continuat să se înrăutățească.

În cadrul politicii sale constante de centralizare a statului și de restaurare a autorității regale, Carol Robert a redus treptat puterea, până atunci nelimitată, a voievodului transilvan. Prilejul de a-l destitui din demnitatea voievodală s-a ivit în 1315, când Ladislau s-a împotrivit intenției regelui de a așeza garnizoane în cetățile din Transilvania. Înălțarea lui Ladislau Kán din fruntea voievodatului nu a însemnat însă și dispariția acestuia de pe scena politică transilvană. Găsindu-și aliați în reprezentanții unor puternice familii nobiliare ungare, Ladislau a organizat o răscoală cu scopul de a-l răsturna pe Carol Robert de pe tronul Ungariei și a aduce în locul lui pe Andrei, principele de Halici. Răzvrătirea a început în primăvara lui 1317, dar, rînd pe rînd, nobilii răsculați au fost unii înfrinți, alții cumpărați de rege, sprijinit de voievozii Doja de Debrețin și Toma de Szécsény. În 1321, răsculații mai țineau în minile lor cetățile Lita (Îngă Turda), Ciuceu și Deva. Apărătorii primelor două le-au predat regelui, pentru aceasta fiind iertați de încălcarea credinței datorate coroanei regale. Singura care a mai rezistat a fost Deva, apărată de fiii fostului voievod, dar cucerită și ea în vara anului 1324 de rege.

Ani de-a rîndul după alungarea lor din Deva, fiii lui Ladislau au atacat „împreună cu alți dușmani și necredincioși" domeniile regelui, cauzându-i mari pagube. Unii istorici cred că între „dușmanii și necredincioșii" regelui amintiți într-un document din 1329 se găsea și Basarab I, domnul Țării Românești, la care ar fi primit găzduire fiii lui Ladislau. În sprijinul acestei afirmații, vine un pasaj din valoroasa *Cronică Piclădă de la Viena*, povestind campania lui Carol Robert în Țara Românească din anul 1330, terminată prin dezastrul de la Posada. Expediția, spune cronică, ar fi fost pornită de rege „la sfatul voievodului transilvan Toma", îndemnat considerat de istoricul I. Lupaș ca pornit din dorința voievodului de a se răfui definitiv cu familia răzvrătitului Ladislau.

După lupta de la Posada, fiii fostului voievod nu mai sînt amintiți în contextul frămîn-

tărilor politice din voievodatul Transilvaniei. Cu Ladislau Kán s-a încheiat un episod din lupta pentru autonomie purtată de voievozii Transilvaniei. Tendințele de autonomie vor fi prezente de-a lungul veacurilor și Transilvania va continua să-și păstreze în epoca voievodatului și apoi a principatului un particularism politic puternic înrădăcinat în realitățile sociale și politice ale acestei țări.

Reședința lui Ladislau Kán nu cuprindea însă întreaga cetate, așa cum o vedem astăzi. Zidurile actuale care înconjură parcă întreg dealul sînt rezultatul adăugirilor din sec. XIV-XVIII. La începuturile sale, castelul (fortăreața și reședința voievodului Transilvaniei) se rezumau doar la construcția de pe platoul central la care se ajungea trecînd peste un pod mobil, azi dispărut. Încăperile ce înconjurau incinta interioară (astăzi în bună parte distruse) se înălțau pe două etaje. Pe latura de vest și de sud se aflau încăperile ce serveau drept apartamente și săli ale curții voievodale. Sub ele se găseau pivnițele și — mai tîrziu — depozitele de muniții. La est, erau dispuse încăperile cu rosturi militare, destinate garnizoanei cetății, iar la nord, camera de gardă, temnița și bucătăria. Celelalte trei incinte cvasoncentrice reprezentau adăugiri ulterioare, determinate de rolul mereu crescînd al cetății în apărarea țării, ca și de necesitatea înălțării unor noi ziduri protectoare. Impresia de unitate pe care întreaga construcție o crează se datorește reparațiilor generale efectuate în 1817, și mai cu seamă, puternicei explozii a depozitelor de muniții din 1849, care a avut „darul" să uniformizeze ruinele.

Deși după domnia lui Ladislau Kán și înfrîngerea rezistenței opuse de el și fiii acestuia, Deva a încetat să mai fie reședința voievodală, cetatea a continuat să joace un rol important în viața politică și militară a țării, fiind martoră la numeroase evenimente din istoria Transilvaniei. În 1444, când lanțul de Hunedoara era voievod al Transilvaniei, cetatea și castelul de la Deva au intrat în proprietatea sa, rămînd în posesia familiei pînă la stingerea acesteia, în 1504. Ajunsă cetate nobiliară, în care își găseau refugiu nobilii maghiari în clipe de restriște provocate fie de incursiunile otomane, fie de mișcările țărănești, Deva a cunoscut și momente de înălțătoare glorie.

În 1607, ținînd seama de marea importanță strategică a cetății, Dieta Transilvaniei a hotărît să nu mai fie cedată în proprietate particulară, ci să rămînă în stăpînire principilor. În 1687 împreună cu alte 11 cetăți transilvănene, Deva a fost ocupată de trupele austriece, stăpînire statuată din 1699, după Tratatul de pace de la Karlowitz, când Transilvania a devenit provincie a Imperiului habsburgic. În sec. XVIII-XIX, cetatea a cunoscut tumultul marilor frămîntări sociale, fiind asediată pe rînd de curuții lui Francisc Rákóczi (1706), de iobagii răsculați în 1784, de revoluționarii lui Bem în 1849. Acest din urmă moment a marcat sfîrșitul cetății, distrusă de o violentă explozie a depozitelor de muniții.

ASA VĂ PLACE ISTORIA?

O MINCIUNĂ E O MINCIUNĂ, CHIAR PE LATINEȘTE

NICOLAE MINEI

În antologia *The Historian as Detective* (Istoricul ca detectiv), despre care am început să relatăm în numărul trecut, autorii se străduiesc să definească noțiunea de probă sau dovadă în istoriografie. După ce a născocit un miniroman polițist și a arătat cum ar trebui să procedeze istoricul pe post de detectiv, Robin W. Collingwood analizează un proces pe care îl consideră hotărâtor în cercetarea istorică — ceea ce el numește „activitatea de punere a întrebărilor”.

Fiecare pas în istoriografie reprezintă răspunsul la o întrebare pusă și, după fiecare răspuns, se pune o nouă întrebare. Ancheta-torul, în cazul amintit, nu a repetat pînă la sațietate: „Cine l-a omorît pe John Doe?” El a mers din aproape în aproape, punînd

mereu cîte o altă întrebare și punîndu-le, una după alta, într-o anumită ordine.

Întrebările nu se adresează de către cercetător unei alte persoane, în speranța că aceasta îl va lămuri, așa cum nici detectivul nu întreabă, în dreapta și în stînga: „Tu l-ai omorît pe John Doe?” sau: „Cine crezi că l-o fi omorît pe John Doe?” Asemenea detectivului, asemenea oricărui om de știință, istoricul își adresează întrebările lui însuși. Este ideea socratică pe care Platon o caracteriza drept „dialogul sufletului cu sine însuși”. Căci atunci cînd îi chestiona pe învățăceii săi, Socrate îi deprindea să-și pună singuri întrebări și le demonstra cum pînă și cele mai dificile subiecte pot fi elucidate atunci cînd cineva, în loc să le contemple pur și simplu, le supune unui interogatoriu inteligent.

Îndoilei despre Plinius cel Tânăr

Istoricul pe care Collingwood îl numește „de foarfece și lipici” nu ia în considerare decît afirmații gata făcute de către alți autori; în cel mai bun caz, pe unele dintre ele le respinge. Dimpotrivă, istoricul „de știință” se întreabă, ori de cîte ori are de-a face cu afirmația unui confrate (fie el și autor clasic, unanim admirat): „Această afirmație este adevărată sau falsă?” Cu alte cuvinte, istoricul de știință tratează afirmațiile nu ca pe niște afirmații, ci ca pe niște probe, ca pe niște dovezi care urmează a fi verificate. Astfel, în „fabula” polițistă folosită ca ilustrație, declarația fetei că l-a ucis pe John Doe este interesantă nu ca atare, nu ca recunoaștere a unui adevăr, ci pentru

că stîrnete imediat o întrebare: „De ce își asumă ea o vină pe care nu poate s-o aibă?” În cazul de față, detectivul dispune de o probă care nu e mărturisirea fetei („L-am omorît pe John Doe”), ci propriul său raționament („Fata preotului îmi spune că l-a ucis pe John Doe — de ce?”).

În istoriografia de foarfece și lipici, o sursă este de obicei un text care conține una sau mai multe afirmații pe o anumită temă. De îndată ce și-a ales subiectul lucrării, istoricul nu are decît să parcurgă bibliografia respectivă și să-și aleagă studiile cuprinzînd pasaje ce îi sînt utile.

În istoriografia de știință, prin sursă trebuie înțeleasă proba pe care urmează a se sprijini o afirmație. Desigur, istoricul folosește și într-o astfel de împrejurare documente de arhivă, liste bibliografice, studii deja publicate, dar le folosește doar ca puncte de

plecare ale propriilor sale afirmații. Pentru istoricul de foarfece și lipici, adevărul sună așa: „În anul cutare și locul cutare, s-a întîmplat evenimentul cutare (vezi Tacitus, volumul cutare)”. Pentru istoricul de știință, adevărul sună așa: „Tacitus susține că în anul cutare și în locul cutare, s-a întîmplat evenimentul cutare”. Această afirmație nu mai este servila repetare a afirmației lui Tacitus, ci propria afirmație a istoricului nostru. După părerea lui Collingwood, istoricul de știință, ca orice savant, trebuie să înceapă prin a ști să-și aleagă întrebările, adică să le pună pe acelea la care are o șansă rezonabilă de a găsi și răspunsuri. A pune întrebări la care nu ai nici o șansă să dai răspunsuri este o erezie științifică. Dar nu se poate concepe știință fără vîndire, iar a gîndi înseamnă a te întreba și a-ți răspunde.

Profesor de drept penal și, în același timp, pasionat cercetător al Romei antice, Thomas Spencer Jerome, alt colaborator al antologiei alcătuite de Robin W. Winks, se ocupă de valoarea ce trebuie acordată mărturiilor conținute în arhive. După părerea lui, unii istorici pun prea mult teame pe scrierile unor participanți la evenimente, pe motiv că „din moment ce au fost de față, relatarea lor trebuie să fie fidelă”. Or, experiența arată că, chiar atunci când persoana respectivă este de perfectă bună credință, deficiențele ale spiritului de observație, ale imaginației și ale memoriei pot denatura relatarea.

T.S. Jerome citează un exemplu concludent. În 1911, a apărut într-o revistă britanică descrierea amănunțită a erupției Vezuviului din 1906. „Cea mai interesantă trăsătură a acestui articol, scrie Jerome, este că, exceptând erupția propriu-zisă și prezența autoului la Capri, nici una dintre observațiile consemnate nu corespunde adevărului. De acest cursur suferau nu numai interpretările, ci înseși faptele povestite”.

Autorul articolului menționat — relevă de pildă Jerome — scrie că, în săptămânile și lunile premergătoare erupției, *vulcanul părea cu desăvîrșire stins*; realitatea este că *prin craterul său ieșea un fum, care, în toți cei trei ani precedenți, se îngroșase tot mai mult*. Autorul mai scrie că, după erupție, *marea a devenit atât de agitată încât toate legăturile insulei Capri cu continentul au fost întrerupte, timp de peste o săptămână. Fals!* *Marea a rămas perfect calmă și nu a trecut nici o singură zi fără ca cel puțin o navă să nu sosească de la Napoli*. În sfârșit, în articol se mai arată că insula Capri a fost practic „înmormîntată sub cenușa vulcanică” și că „în grădina și pe acoperișul casei noastre, grosimea cenușii atinge jumătate de metru”. Toate măsurătorile efectuate însă după erupție au arătat că stratul maxim de cenușă atinge cel mult un centimetru. „Și totuși articolul, continuă Jerome, a fost scris de un tânăr a cărui bună cre-

dință nu poate fi pusă la îndoială. Dacă în numai cinci ani, amintirile se pot denatura în așa hal, devine destul de legitimă bănuiala că relatarea lui Plinius cel Tânăr, scrisă la vreo 25-30 ani după catastrofa Pompeiului, ar putea să sufere și ea de păcate similare”.

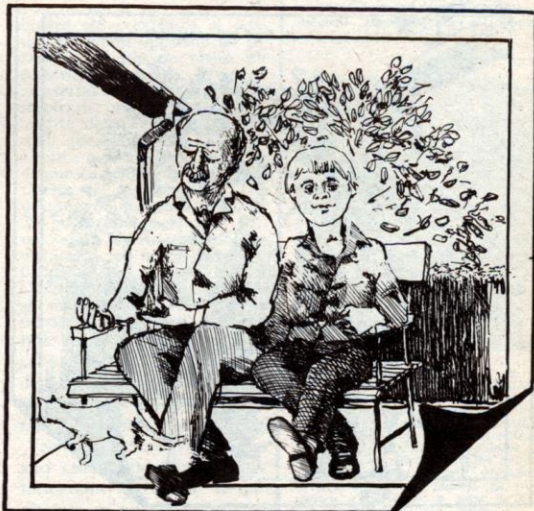
Experiența de la Göttingen

Pledînd mai departe pentru tratarea cu oarecare rezervă a depozițiilor făcute de martorii oculari, Jerome invocă unele experiențe psihologice. Trei fotografii alb-negru, cu subiecte foarte simple, au fost arătate, pe o durată de 35 secunde, unui număr de treizeci de adulți cultivați, cărora li s-a cerut să scrie ce au văzut în fotografii, mai întâi imediat după prezentarea lor, apoi la intervale din ce în ce mai lungi. Li s-a cerut, de asemenea, să sublinieze acele aspecte pentru care ar fi fost gata să jure, în fața unui tribunal, că sînt perfect corespunzătoare adevărului.

Rezultatele obținute nu au

fost de natură să stîrnească o încredere deosebită în capacitatea marturilor oculare de a reproduce corect cele văzute. Din totalul de 282 „depoziții”, numai 17 erau pe deplin corecte și, dintre ele, 15 fuseseră scrise imediat după arătarea fotografiilor. Începînd cu a cincea zi, proporția de greșeli atingea aproape 25% din elementele descrise. Dintre cele 63 observații pentru care martorii se declarau gata să depună cu jurămint în fața unui tribunal, numai 13 nu erau false. Numeroase au fost cazurile în care privitorii au introdus elemente cu desăvîrșire absente din imaginile arătate. Astfel, la trei săptămîni distanță, unul dintre privitori a descris în felul următor o fotografie: „Vedem un bătrîn care șade pe o bancă de lemn. La stînga lui se află un băiețuș. El se uită la bătrîn, care hrănește un porumbel. Pe acoperiș stă un alt porumbel, care se pregătește să coboare pentru a minca și el”. Întregul pasaj subliniat de noi este cu desăvîrșire născocit. Băiețușul nu se uită la bătrîn și nu există nici urmă de porumbel în fotografie, unde, în

Vulnerabilitatea memoriei: după 35 secunde...

schimb, se află o pisică. Probabil că prezența ei i-a sugerat privitorului existența porumbelilor.

Un alt experiment, poate și mai grăitor, a avut loc cu prilejul unui congres de psihologie ținut la Göttingen. În acele zile, pe străzile vechiului oraș german avea loc un carnaval. La un moment dat, în sala congresului au năvălit un clovn și un „negru” care ținea un revolver în mână. Cei doi s-au oprit pe un culoar central, s-au ocărit reciproc, apoi clovnul a căzut, „negrul” a sărit peste el, a tras un foc de armă și, pe neașteptate, amândoi au părăsit în fugă sala.

Incidentul nu a durat mai mult de douăzeci de secunde. Președintele ședinței a cerut celor de față să întocmească relatări personale asupra celor întâmplate, deoarece era de așteptat o anchetă judiciară. Patruzeci de congresiști au considerat că văzuseră lucrurile destul de bine pentru a redacta cîte o depoziție. E de la sine înțeles că scena fusese aranjată dinainte, ba chiar fotografiată cu prilejul unei repetiții, pentru a nu

lăsa loc nici unei îndoieli. Totuși, rezultatele testului au fost surprinzătoare. Din cele 40 „depoziții”, numai una avea mai puțin de 20 % greșeli; 14 aveau 20-40 % greșeli; 12 aveau 40-50 % greșeli și 13 peste 50 % greșeli. Mai mult decît atît, în 24 relatări, 10 % din detalii erau pure invenții, iar în alte 10 relatări născocirile depășeau proporția de 20 %.

Să nu uităm că, în împrejurarea de mai sus, martorii oculari au fost oameni de știință, psihologi versați în urmărirea și consemnarea unor fenomene. Care va fi atunci proporția erorilor în rîndurile unor persoane mai puțin cultivate și mai puțin deprinse cu rigurozitatea științifică? Iată întrebarea pe care Thomas Spencer Jerome și-a pus-o în 1912, cînd a scris lucrarea din care Winks a extras fragmentul pentru antologia de față. Au trecut de atunci șapte decenii. Dar avertismentul conținut în această întrebare pare mai actual decît oricînd astăzi, cînd unii autori reconstituie evenimente dintr-un trecut relativ apropiat pe baza amintirilor participanților (vezi, de

exemplu, lucrările lui Cornelius Ryan — *Ziua cea mai lungă și Un pod prea îndepărtat*).

Jerome mai atrage atenția asupra unui aspect interesant al dovezilor în istorie. Un factor dintre cei mai importanți, pentru determinarea valabilității unei surse, este limba în care e scrisă „depoziția” respectivă. Istoricul trebuie să cunoască bine nu numai — să zicem — greaca veche, latina sau franceza medievallă, ci și diferențele de nuanță dintre cuvintele și expresiile uneia și aceleiași limbi în variate epoci istorice. Odată cu trecerea anilor, vorbirea își modifică sensul și termenii care însemnau ceva ajung să însemne altceva. „Poate că anumite pagini de istorie antică ar fi fost interpretate mai corect, scrie Jerome, dacă vocabula *tiran* și-ar fi conservat aceeași semnificație de-a lungul veacurilor”. Or, la vechii greci, *tyrannos* echivala inițial cu *stăpîn*, iar apoi îl desemna pe cel ce acapara puterea prin forță. Dar tiranii se distingueau de regi nu numai prin caracterul „ilegal” al venirii lor la putere, ci și prin originea lor populară. Tirani ca Cypselos al Corintului sau Pisistrat al Atenei au sprijinit dezvoltarea economică a cetăților lor și au luat apărarea păturilor producătoare ale societății împotriva aristocrației parazitare. Abia mai tîrziu cuvîntul *tiran* a căpătat încărcătură negativă, dar și sensul acestuia a variat: în sec. XVIII, Rousseau considera că „tiran și uzurpator sînt cuvinte perfect sinonime”. Inutil să adăugăm că astăzi termenul desemnează o persoană autoritară, care abuzează de puterea sa.

În concluzia demonstrației sale, despre necesitatea de a trata cu prudență mărturiile aflate în arhive, chiar și cele ale unor martori oculari, Jerome subliniază că „o minciună este o minciună, chiar dacă e redactată în limba latină”.

Cada de baie și cucoana bătrînă

Într-un alt eseu Allan Nevins, profesor la Universitatea Columbia din New York, care, între cele două războaie mon-

diale a fost considerat decanul istoricilor americani, abordând problema documentelor falsificate. „Grozav le plac oamenilor poveștile frumoase și grozav le place să creadă că sînt adevărate, scrie Nevins... La drept vorbind, mulți preferă o minciună formulată cu meșteșug unui adevăr exprimat cu brutalitate. Degeaba au protestat istoricii că, la bătălia de la Waterloo, Wellington nu a exclamat niciodată: «Pe cai, ostași ai găzii regale! La atac!». Generații după generații de englezi vor continua să creadă că învingătorul lui Napoleon a scos acest eroic strigăt. Tot astfel, degeaba s-au străduit atîția istorici serioși să demonstreze că portretul făcîtor de Tacitus împăratului Tiberiu este crud și nedrept; vigoarea și măiestria artistică a autorului latin sînt invincibile și mitul va persista».

După părerea lui Nevins, credulitatea în materie de istorie este întrucîtva o necesitate pentru om: tuturor ne convine să acoperim lespedea cenușe a vieții cotidiane cu iedera de un verde aprins a imaginației. Unul dintre cei mai mari critici literari și autori satirici ai Statelor Unite, Henry Louis Mencken, a făcut odată o glumă care s-a transformat într-o experiență dintre cele mai concludente. Scriind un articol despre istoria... căzii de baie, el a afirmat, cu tot felul de detalii născocite, că acest articol al confortului modern fusese inventat prin 1840 și că, în S.U.A., medicii și publicul larg îl întîmpinaseră cu mari rezerve și chiar suspiciuni. Mencken s-a distrat pretinzînd chiar că, în deceniul 1850-1860, statele Virginia, Pennsylvania și Massachusetts adoptaseră legi care interziceau instalarea căzilor de baie în locuințele cetățenilor. Spre imensa lui uimire, autorul a constatat că spusele lui sînt luate în serios nu numai de majoritatea cititorilor de rînd, ci și de către alți gazetari: încetul cu încetul, povestioara lui despre pătaniile căzii de baie în Lumea Nouă a fost preluată de un număr crescînd de ziare și publicații periodice, care o tratau ca pe un fapt istoric de netăgăduit.

Se mai cunosc și alte exemple de asemenea „farse” care s-au bucurat de o largă circulație. În urmă cu vreo două secole și jumătate, una dintre cele mai apreciate cărți în Anglia era cea a lui Sir John Mandeville, intitulată *„Călătoriile mele*. În paginile ei, Sir John relatea despre balaurul din Cos, despre o vale a strigoilor în Armenia, despre monștri cu două capete, despre castelul vrăbiilor-vulturi și despre multe alte minunății. Lumea a crezut multă vreme că, chiar dacă exagera întrucîtva autorul parcursese itinerariul respectiv și văzuse, dacă nu faptele nemaipomenite despre care vorbea, măcar locurile pe unde trecuse. Abia într-un tirziu s-a descoperit că nu exista nici un Sir John Mandeville și că lucrarea aparținea unui belgian, care se născuse la Liège și nu părăsise niciodată orașul. „Aparținea” e un fel de a vorbi, deoarece totul nu era decît o înșelăre de pasaje furate din cronică și legende medievale.

Și mai izbitor este cazul unei celebre biografii a lui Washington, scrisă de pastorul M.L. Weems și apărută prima oară în 1800. Lucrarea s-a bucurat de un succes uriaș și a fost retipărită în zeci și zeci de ediții succesive, unele dintre ele „revizuite și adăugite”. Multe episoade au intrat în cărțile de citire ale școlărilor americani, devenind „material didactic, de înaltă inspirație morală”. Cele povestite de Weems despre primul președinte al Statelor Unite constituiau exemple demne de urmat de către toți tinerii săi compatrioți. Din păcate, volumul scris de pastor nu se bizuia pe absolut nici un temei istoric, pe nici un document, pe nici o sursă capabilă să reziste unei analize cît de cît severe. Așa cum avea să mărturisească ulterior un nepot al autorului, informațiile acestuia proveneau de la „o cucoană bătrînă, rudă îndepărtată, care pretindea că făcuse odinioară două vizite familiei Washington”.

Nevins citează și alte cazuri celebre de falsuri în istoriografia universală. Despre ele într-un număr viitor.

CLIO ANUNȚĂ

Pe urmele lui Hannibal

La o distanță în timp de 2 000 ani de cînd șeful militar cartaginez bătea la porțile Romei, istoricii caută încă explicația victoriilor sale în războaiele punice.

După cum informează presa britanică, au fost desfășurate cercetări spectaculoase pentru a se descoperi pe unde au traversat Alpii, în anul 218 î.e.n., armatele comandate de Hannibal și însoțite de 37 elefanți. După opt ani de investigații, echipele britanice au stabilit că toate cele șapte trasee investigate puteau fi străbătute cu elefanți. Unul dintre cercetători, Wolfgang Zeuner, a declarat în Times că datele adunate sînt destul de numeroase și concludente pentru a afla cu precizie care anume a fost cel urmat de Hannibal. Unele drumuri vor trebui însă eliminate de la bun început, deoarece, dacă ar fi trecut pe acolo, armatele lui Hannibal ar fi trebuit să înfrunte triburile locale ceea ce ar fi întrerupt apărția lor, apreciată ca fulgerătoare de scriitorii antici, pe versantul peninsular al Alpilor. Istoricii urmează să-și spună cuvîntul după ce toate datele culese vor fi prelucrate de un computer. Deocamdată s-a căzut de acord asupra faptului că elefanții „alpinști” erau atît de proveniență africană cît și indiană.

D.M.

Elefantul Mina, în vîrstă de 18 ani, a însoțit expediția Universității Cambridge, din august 1981, pentru a ajuta la elucidarea secretului militar al trecerii Alpilor de către Hannibal. Mina a dat și un important concurs cercetărilor medicale privitoare la influențele marilor altitudini asupra organismului psihic. Numeroși electrozi i-au fost plasați pe pielea pentru a transmite o serie de date complexe prin radio.

iulie
1932

MICROARHIVA MAGAZIN ISTORIC

ÎN BUCUREȘTI, ACUM 50 ANI

Cronică mărunță

● În 1932 se împlinesc cinci veacuri de la moartea lui Alexandru cel Bun. Adevărul din 5 iulie publică, sub semnătura poetului Adrian Maniu, o evocare a marelui voievod. Reproșind oficialităților că au înfriziat cu organizarea de manifestări care să rememoreze înfăptuirile voievodului Mușatin, autorul scrie, între altele: „Diagolovita lălmășire e legată de o pace rodnică, aprindută pe tratate în care voievodul nu urmărește decât să apere civilizația și propășirea”.

În același ziar, găsim un articol consacrat împlinirii a cinci ani de la moartea istoricului Vasile Pârvan, a cărui operă l-a încadrat definitiv „în galeria marilor creatori români”.

Iată și o altă manieră publicistică prin care Adevărul evocă fapte și întâmplări din viața și activitatea unor mari înalțași. În numărul din 26 iulie, la rubrica Oameni mari, în anecdote mici, citim o asemenea rememora-

re: „Eminescu în divanul domnesc. Pe vremea cînd studenții români înfîlțară la Viena societatea România Jună, studenții români din Bucovina, au înghesbat la Cernăuți un cerc studențesc pentru sesiuni culturale și naționale, pe care l-au botezat Divan, organizîndu-l după acest istoric prototip într-o Obștească Adunare. Studentul Pamfil Dan a fost proclamat domn (președinte) și numit Dan Vodă. Studentul teolog O. Turcan a fost numit metropolit. De asemenea, s-au ales 12 boleri veliți (comitetul), iar celeraiți membri care formau sub-propendada li s-au conferit alte diferite titluri boierești. Ședințele acestui Divan se făceau numai în vechia limbă a cîrmaciilor lor. Studentul-candidat care solicita să fie admis în Divan era supus unui examen

Mulți cititori ne-au scris despre interesul cu care au urmărit această rubrică, prezentă în cele șase numere ale revistei din iulie pînă în decembrie anul trecut și ne-au propus s-o reluăm. Le satisfac rugămintea, nu înainte însă de a preciza, ca și în cazul precedent, că, în paginile care urmează, nu intenționăm o analiză exhaustivă a perioadei respective sau a vreunui din evenimentele care au marcat-o. Urmărim numai, cu ajutorul unora din zierele apărute atunci în Capitală și, de astă dată și al unor pagini memorialistice, să surprindem cîteva din faptele și întâmplările care au avut loc, încercînd să reconstituim un profil de epocă, prin ceea ce transpare în presă și în alte documente ale vremii.

Cînd, la 18 aprilie 1931, Carol II, care se înscăunase cu peste zece luni mai înainte ca monarh al României, i-a propus lui Nicolae Iorga să prezeze un guvern de „tehnicieni”, istoricul i-a răspuns: „E cel mai mare sacrificiu pe care mi l-a cerut Maiestatea Voastră”. Nici 13 luni mai tîrziu, la 31 mai, 1932, același Nicolae Iorga — nereușind în pofida unor intenții lăudabile, să rezolve nici una dintre marile probleme ce împovărau țara aflată în plină criză economică — semna, chiar pe biroul regelui, demisia cabinetului: „În fața greutăților bugetare pe care nu văd cum le-ar putea rezolva deplin și imediat un guvern care nu se razimă pe un puternic partid, rog pe Maiestatea Voastră să primească demisia cabinetului pe care am avut un an de zile și mai bine dureroasă sarcină de a-l prezida”. Cu puțin timp mai înainte, Iorga arătase regelui că, neavînd sprijinul nici unui partid mare și puternic care să-l susțină, poziția sa este dificilă. „Am numai prestigiul meu personal și acesta e singurul lucru pe care nu-l pot jertfi Maiestății Voastre”.

La 17 iulie 1932, deci la un interval de numai o lună și jumătate de la demisia cabinetului, apare cartea lui Iorga *Doi ani de restaurație*, în care istoricul, făcînd o analiză a perioadei de la înscăunarea lui Carol II ca rege, caută să explice cauzele care au împiedicat guvernul prezdat de el să-și realizeze intențiile: „Numit cînd și cum fusese numit, — notează Iorga — la capătul experienței cu altul, ca o scîndură de refugiu după naufragiu, trebuia să țin samă însă, în «sacrificiul» meu, de toate modalitățile care se impuneau de aceia. Nu mai era vorba, ca într-un guvern al meu, cu oamenii mei, cari să mă cunoască, să mă stimeze și să mă iubească, de a avea inițiativa în toate ministerele, ci numai de a încerca sfaturi prietenești, pe care le primește cine vrea”.

Presă din această lună iulie 1932 continuă, de asemenea, să comenteze demisia cabinetului Iorga-Argetoianu. Ziarul *Argus*,

¹ Pentru a ușura lectura, nu am mai marcat cu puncte de suspensie intreruperile de text în extrasele preluate din zierele și însemnările respective. Precizăm, de asemenea, că în redarea acestor extrase am păstrat, cu unele excepții cerute de normele ortografice actuale, scrierea originală.

Scene
electorale
— Iulie
1932

din 10 iulie 1932, de exemplu, scrie: „Guvernul Iorga a căzut fiindcă nu a putut face față obligațiilor statului de a plăti la zi salariile și pensiile. Motivul căderii a fost, deci, limpede și precis. Rar s-a întâmplat la noi ca un guvern să cadă cum a căzut guvernul Iorga pe o problemă hotărâtă și în deslegarea căreia mare parte a țării era de-a dreptul interesată”.

Si fiindcă ne-am referit la ziarul *Argus* să reținem — pe aceeași temă — și câteva extrase din însemnările directorului din acea perioadă al publicației amintite, Grigore Gafencu. Scrise cu puțin timp înainte ca guvernul să demisioneze, paragrafele din însemnările lui Gafencu pe care le reproducem interesează îndeosebi prin imaginea pe care o conturează în privința activității desfășurate, în cadrul Consiliului de Miniștri, de principalul sprijinitor al politicii preconizate de Carol II, Constantin Argetoianu: „Guvernul Iorga-Argetoianu își continuă cărmuirea sub oblăduirea celor mai neașteptate fantezii. E o operă de neîncetată improvizație, lipsită, dacă nu de bune intenții, desigur însă de orice cugetare cu șir și cu sistem.

Argetoianu dezorganizează ce-a mai rămas din finanțele publice. Acest diletant, cu înfățișare de dictator, nu crede nimic, știe prea puțin, pricepe ușor fără să adîncească și e gata de orice. Îi plac raționamentele extreme și atitudinile extreme, care dau îndrăznelei o aparență de bărbăție. Profesează cinismul și afigurează disprețul democrației. Nu am decît o dorință, declară el, la Legația polonă, unui profesor, uluit de atîta brutală sinceritate: *să se scrie pe mormîntul meu: ci-gît l'homme qui a craché sur le peuple*! Aceasta nu-l împiedică, dealtfel, să caute, slujind slăbiciunile omeniei, să-și asigure, sus, un sprijin cît mai sigur, jos, o popularitate cît mai întinsă.

Argetoianu afigurează liniștea senină a celui care stăpînește oamnenii și evenimentele și îndrumă toate potrivit unui plan bine gândit. În realitate, în afară de un dispreț constant pentru tot ce e regulă și rînduială, planul lui Argetoianu cuprinde tot atîtea capricii și fantezii ca zbućiumul lui Iorga. Argetoianu a dovedit, dealtfel, o netăgăduită abilitate. Prin excesul său de demagogie a paralizat pe toți demagogii de profesiune.”

O dată guvernul Iorga demisionat, monarhul s-a văzut nevoit să reia legăturile cu partidele politice, încredințînd mandatul Partidului Național-Tărănesc. La 6 iunie 1932 se constituie un guvern în frunte cu Al. Vaida-Voevod, avînd pe Ion Mihalache la interne și pe Virgil Madgearu la finanțe.

¹ „Aici zace omul cărui nu i-a păsut niciodată de popor” — autodefinire cinică, dar extrem de exactă a reacționarismului lui Constantin Argetoianu.

Cronică mărunță

În ale științelor duhovnicești (teologie), lumesti (social-culturale), ostășești și administrative, după care primea titlul și înfățișura domnească. Eminescu, adus în acest Divan, a rămas încântat de aceste petreceri intelectuale ale studenților, fiind uns și el boier velt în această Obștească Adunare, contribuind și el la aceste reuniuni culturale care urmăreau cunoașterea trecutului nostru istoric”.

● Iulie este și o lună a călătoriilor, cînd, după cum scrie Dimineața, „fîștecare se gîndește încotro s-o apuce, spre a se bucura în tihnă de cîteva zile de odihnă”.

Între recente cărți despre frumusețile meleagurilor românești se înscrie și Dobrozea — o țară din povești, de prof. I. Simionescu, carte ce „poate fi socotită ca un adevărat imn de slăvire a acestui colț de pămînt românesc, de care nu se poate lipsi nici un călător, dornic de a cunoaște cum se cuvine această fermecătoare parte din țara noastră”.

● Sînt anunțate excursii cu plecare din București, pe traseele: Giurgiu-Dunăre; Constanța-Mamaia; Băile Herculane-Portile de Fier-Orșova-Ada Kaleh-Turnu Severin; Curtea de Argeș-Cămpăna. (1 Iulie)

● C. Dălcoviciu este numit conferențiar definitiv de epigrafie și antichități la Facultatea de litere și filozofie din Cluj, (3 Iulie)

● Ieri un inginer român a înscris unul dintre cele mai interesante recorduri de aviație. Tînărul aviator român, d. ing. Ion Cocișu a isbutit să stea în aer cu avioneta sa 8 ore și 18 minute... bîtînd astfel recordul internațional de durată, categoria avion ușor biloc (două locuri), record deținut din 1930 de echipajul francez Reynuist de

**1 iulie
1932**

ALARMĂ!

Caricatură
antihitleristă
din Dimineața

HITLER — Celăstini. Păpă și douăzeci papagăneli! Cui să-l rădă păsărele și abia scapă birii Germanii! Dacă nu mă auziți la păsări treacă pe păsări, orice speranță de viitor...

Cronică măruntă

Viscaya în 7 ore și 34 minute.
(4 iulie)

● Cu prilejul examenelor de fine de an de la Conservatorul din Paris, juriul, format din mari autorități artistice, decernează premiul de vioară domnișoarei Lola Bobescu. La distincția aceasta, excepțională prin ea însăși, trebuie adăugat faptul că premianta are 12 ani și urmează numai de un an lecțiile înaltei academii muzicale.

● La examenul de bacalaureat din actuala sesiune s-au înscris, la 67 de comisiuni, 8.065 de candidați. (6 iulie)

● Circulația pe străzile Capitalei s-a mărit mult în anul din urmă. Dat fiind că străzile noastre centrale sînt înguste, circulația trăsurilor, mai ales, s-a îngreunat într-afară ca a trebuit să fie regulată prin dispozițiuni polițienești. Dar circulația pletonilor a rămas așa cum o vedem: încercată, împiedicată. După Unire (1918), cetățenii din Ardeal, obișnuți să circule pe stînga, continuă, cei mai mulți, să meargă în Capitală tot pe stînga trotuarului, pe cînd o parte a publicului pășeste pe dreapta. Iată deci o primă împiedicare a liberei circulații, la care se adaugă obiceiul unora de a se opri în mijlocul trotuarului, chiar la colțuri de străzi. Se cădea ca serviciul circulației din prefectura poliției Capitalei să vie cu ordonanță pentru regularea circulației pletonilor. În lipsa unor astfel de instrucțiuni, credem că facem publicului bucureștean un serviciu, dacă venim cu cîteva sfaturi adresate pletonilor. Iată-le:

1) Pletonul pe trotuar va merge pe dreapta lui.

2) Pletonul să nu se oprească în mijlocul trotuarului mai ales la colțuri de străzi.

3) Pletonul să nu circule pe trotuar pe un front de 3-4-5 înși.

Pentru a-și verifica autoritatea, partidul venit la putere ține să organizeze alegeri parlamentare. Cele pentru Cameră au loc la 17 iulie, iar cele pentru Senat la 21 iulie. Ele se desfășoară după tiparul obișnuit al alegerilor burgheze. Cu agenți electorali care cutreieră orașele și satele, cu mult tam-tam, cu învinuiri reciproce și cu promisiunile pe care diversele formațiuni — numărul acestora ajungînd în unele județe la cifra record de 18 — le fac că vor salva țara. V vorba *Adevărului*: „Partidul liberal declară că e pregătit a salva țara. Dar care partid nu e pregătit pentru o treboară atît de simplă?”

Fiește, presa din această lună iulie 1932 se ocupă pe larg de desfășurarea campaniei electorale și de rezultatele scrutinului. Ziarele progubernamentale scriu, bineînțeles, despre libertatea și spiritul democratic în care se desfășoară confruntarea electorală. Cele din opoziție, dimpotrivă, denunță abuzurile și silniciile sau, cum scrie *Universul* din 15 iulie, „teroaara deslățuită de agenții guvernului asupra opoziției”.

Turnura pe care confruntările electorale o iau în unele localități determină ziarul *Adevărul* să observe cu ironie: „Alegerile libere sînt bune. Cu o condiție numai: să scapi cu viață din ele”.

Pasiunile dezlănțuite aduc apă la moară — cum constată multe ziare — extremismului de dreapta, favorizează activitatea propagandiștilor „cutărei ligi și gărzi”, L.A.N.C. și Garda de fier¹, grupări pe care cercurile reacționare din jurul monarhului caută să le folosească pentru a stăvili mișcarea revoluționară condusă de Partidul Comunist Român, a intimida partidele politice și a submina regimul democratic burghez. *Adevărul* din 8 iulie scrie: „Zilele trecute, *Viitorul* [oficiul al Partidului Liberal] semnala atenției guvernului incitări la jaf și la asasinat, pe care propagandiștii Gărzii de fier le seamănă de-a lungul și de-a latul țării. Astăzi, ni se aduc la cunoștință alte cazuri. Se pare că Garda de fier înțelege să pună stăpînire pe anume centre și să interzică acolo orice altă propagandă. În asemenea condiții, fiește că nu se mai poate vorbi de alegeri libere”. Pronunțîndu-se pentru libertatea alegerilor, pentru ceea ce ziarul numește „aplicarea legii pentru toți”, în articolul respectiv se menționează: „Este cel puțin straniu ca să se interzică depunerea listelor comuniste”, printr-o flagrantă violare a drepturilor cetățenești, și să se dea sprijin Gărzii de fier în acțiunea ei de violență împotriva partidelor de opoziție”.

Informațiile și comentariile pe care le întîlnim într-o serie de numere ale aceluiași cotidian apărute în această lună iulie 1932 dezvăluie marea influență pe care partidul comunist o exercită

¹ Magazin istoric, nr. 7-8/1967, 11-12/1970, 1/1971, 11-12/1972.

² Este vorba de candidații aflați pe listele Blocului Muncitoresc Tărănesc, organizație politică legală de masă, înființată în 1925 din inițiativa și sub conducerea P.C.R. Vezi *Magazin istoric*, nr. 10/1975.

Arclul
de Triumf
înalt
de restaurare

Ing. Coclașu
(stînga)
în fața avionului
său

asupra maselor, în pofida asprelor condiții de ilegalitate în care a fost pus încă din anul 1924. „În privința comuniștilor, situația e încurcată, se spune într-un articol apărut în numărul din 14 iulie al ziarului amintit. Anul trecut¹ au luat 70 000 de voturi, adică 2,5 la sută. Se pare, însă, că, în privința lor, autoritățile fac o excepție în ce privește libertatea alegerilor, deoarece le fac mari greutăți la depunerea candidaturilor”.

Ceea ce ziarul numește delicat „mari greutăți” se concretizează, de fapt, într-o permanentă urmărire a activității comuniștilor de către organele de represiune, așa cum rezultă din chiar știrile publicate de presa burgheză a timpului. Iată, *Universul* din 2 iulie scrie despre arestarea unui grup de comuniști, în frunte cu Lucrețiu Pătrășcanu: „După întinse investigații, au fost identificați numeroși inși care militează de multă vreme în apele comunismului și surprinși în plină activitate pe cînd lucrau anume la imprimarea materialului de publicații incendiare. S-au găsit aici stocuri considerabile de manifeste și publicații diverse adresate muncitorimii și armatei”. Ziarul *Dimineața*, de a doua zi, menționează că este vorba de arestarea a 14 membri ai partidului comunist „împotriva cărora parchetul de Ilfov a deschis acțiune publică în virtutea legii Mărzescu. După terminarea interogatoriilor, magistratul a emis mandate de arestare împotriva tuturor”. Cei arestați, cum scrie ziarul, au „activat în complicitate cu avocatul Lucrețiu Pătrășcanu, pregătind revoluția comunistă în România, organizînd nuclee, case conspirative, ca cea din str. Rozelor 4 și șoseaua Giurgiului 543”. În aceste locuri au fost pregătite „la mașină și la multiplicator, manifeste și broșuri revoluționare. Au mai pregătit oameni de specialitate, în vederea mișcării revoluționare”.

Cum era de așteptat, la despuierarea urnelor, o mare parte din voturi sînt atribuite Partidului Național-Tărănesc, aflat la putere. O victorie sau o înfrîngere? „Alegerile generale — scrie *Universul* din 21 iulie — ne îndreptățesc a spune că guvernul a fost înfrînt. Un guvern care, trimbișîndu-și imensa popularitate și speculînd fa-voarea regală, n-a obținut decît abia 40 la sută din voturi (dacă le-a obținut) e înfrînt. Ne aducem aminte cum, chiar acum două luni, acest partid [P.N.T.], cerînd modificarea legii electorale, denunța ca imoral un guvern care, neavînd măcar 50 la sută, beneficiază de primă”.

Cu toată „înfrîngerea” de care scriu ziarile, Partidul Național-Tărănesc are posibilitatea nu numai să formeze în continuare guver-nul, ci și să dispună în Parlament de o majoritate confortabilă. „Dacă luăm rezultatul scrutinului de Duminică, scrie *Adevărul* din

Cronică măruntă

4) Pletonii, dacă se opresc pe trotuar, să o facă paralel cu tro-tuarul, pe o margine. (Universul, 7 iulie)

5) Aseară a avut loc, în sala Eintracht, congresul automobi-liștilor, organizat de sindicatul proprietarilor de automobile, ta-ximetri și șoferi. Sala fiind neîn-căpătoare, orșterii au trebuit să vorbească și în curte. (9 iulie)

6) La teatru cinema, „Mar-coni”, în fiecare seară strălucit succes al Omului minune — Nicu Stăvăr Arco, care imită toate păsările, animalele, mașinile. Instrumentele muzicale și mare ventrilor cu păpuși. Publicul bu-cureștean rămîne uimit și face adevărate bîl de ris. (9 iulie)

7) Echipa sportivă „Schmolt-pasta”, de la Braso, va face mîine mari demonstrații pe apă cu schiurile pe toată întinderea Dimbovitelor, de la Cotroceni la Abator. Avînd în vedere viitorul acestui sport, care s-a dovedit a fi foarte util și pentru armată, invităm publicul Capitalei a lua parte în număr cît mai mare. (10 iulie)

8) „Altă dată cînd întîlneai un cunoscut îl întreba: «Ce mai faci? De unde vii? Unde ai fost? Cum îți merg afacerile? Astăzi ești silit să adaugi: «Din ce partid mai faci parte?»”.

La fiecare răspîntie s-a des-chis o mică baracă politică. Oa-menii politici de modă nouă se angajează în partide cu jumătatea de an”. (Universul, 11 iulie)

9) Se împlinesc 250 ani de la descoperirea șampaniei, datorate călugărului benedictin Dom Pe-rignon, chelarul mănăstirii din Hautvillers (Reims, Franța): „În-teleptul călugăr benedictin care a dăruit lumii o bucurie atît de sănătoasă, atîtă spirit și vo-loașle, merita să-și alibă asigurat un loc în istoria culturii moderne”. (Lupta, 12 iulie)

10) A apărut, în limba germană,

¹ Magazin istoric, nr. 7/1981.

1932
1932

Bucureșteni
urmărind
eclipsa
de lună
prin celebra
lună
din
fotă
Cercul militar
(actuala
Casă centrală
a armatei)

Cronică măruntă

Călăuză prin România, de vreo șase sute de pagini, alcătuită de Al. Cleo Pop, cu numeroși colaboratori și cu frumoase hărți și ilustrații. Călăuză concentrează cunoașterea folosită în mărimea de pachet și a unei cărți de buzunar — așa cum în bazele vrăjilor puteau să poarte de decretul mic totuși țara într-un înel vrăjtit. (Adevărul, 13 iulie)

● Cea mai reușită revistă ce s-a jucat vreodată în București este formidabila revistă La Jozul Cărbușului. Elena Zamora, Aurel Munteanu, Lizica Petrescu, Mia Apostolescu, Constantin Tănase, Niculescu-Buzău, Stroe și Glugaru sînt delicioși. Fiecare spectator la parie la tragerea a zece premii. (Dimineața, 14 iulie)

● Luni s-a înscrisat noua linie aeriană între Galați și Constanța. Linia e deservită de avioanele societății LARES, cu 5 locuri foarte confortabile. Distanța e parcursă în 75 minute. (14 iulie)

● „A murit sărac, în vîrstă de 58 ani, sculptorul Dimitrie Paclurea... A fost un modest și un timid... Își trăia viziunile lui într-o lume închisă, de unde nu l-a putut smulge decît plecarea de acum. Sculptura românească a pierdut un gînditor”. (Adevărul, 16 iulie)

● Rezultatele alegerilor de azi, pentru Cameră, din Capitală, Jud. Ilfov și restul țării, vor fi proiectate, începînd de la ora 9 seara, pe marele ecran, instalat pe balconul palatului ziarului Universul, astfel că publicul va putea urmări în fiecare clipă cum au decurs alegerile și rezultatele lor. (17 iulie)

● Duminică [24 iulie] are loc pe arena „Venus” al doilea match între zărilor sportivi și actorii teatrului „Cărbuș”. Senzaționalul acestui match îl constituie intrarea lui C. Tănase în echipa „Cărbușului”. În acest scop a făcut un antrenament intens. (22 iulie)

aceeași zi de 21 iulie, constatăm următoarele: P.N.Ț. a obținut 1 203 475 voturi, care vor fi reprezentate în Parlament prin 277 deputați. Opoziția a întrunit însă majoritatea voturilor valabil exprimate, căci pentru ea s-au depus 1 536 402 buletine, care însă nu vor fi reprezentate decît prin 110 deputați. Cu 45 la sută din voturi, Partidul Național Țărănesc a luat peste 70 la sută din mandate și cu 55 la sută din voturi opoziția nu a obținut decît 30 la sută din mandate, ba chiar mai puțin decît atîta”.

Discrepanța aceasta între rezultatele scrutinului electoral și configurația Camerei, pe care o comentează întreaga presă, are la bază un paragraf din Legea electorală votată încă în 1926, în vremea cînd — cum scrie Adevărul din 19 iulie — „Partidul liberal era atotputernic”. Potrivit paragrafului amintit, partidul care întrunește cel puțin 40 la sută din voturi capătă o primă majoritară care-i asigură peste 70 la sută din locuri în Parlament.

Cît timp nu s-au aflat la putere, țărăniștii au tunat și fulgerat împotriva acestei prevederi. Acum beneficiază de ea, liberalii fiind, în schimb, cei care se consideră cei mai nedreptățiți. Relevînd că, la vremea respectivă, scopul legii electorale era „să asigure unui guvern nepopular o majoritate parlamentară, să favorizeze o atotputernicie, cea a Partidului Liberal, și să saboteze o popularitate, cea a Partidului Național-Țărănesc”, același ziar, Adevărul, subliniază: „Dacă acum lucrurile s-au întors și aceeași lege sabotează tocmai Partidul Liberal și favorizează tocmai P.N.Ț., am putea fi ispițiți a vedea în aceasta verdictul acelei justiții imanente, care nu lasă nerăzbutată abaterea de la calea dreaptă a principilor”.

O dată alegerile încheiate, se știe deci cu precizie că Partidul Național-Țărănesc va forma în continuare guvernul. Dar care dintre liderii partidului se va afla în fruntea noului cabinet? Întrebarea stăruie tot mai insistent în paginile presei, deoarece o bună parte din liderii P.N.Ț. cer ca la conducerea noului guvern să vină însuși Iuliu Maniu. Numai că acesta s-a retras din anul 1931 de la șefia partidului și, cu toate insistențele depuse încă nu s-a hotărît să revină asupra acestei hotărîri. Se fac pronosticuri, se emit diverse ipoteze, presă publică relatări despre diversele conciliabule ale frunțărilor P.N.Ț. La 29 iulie, Iorga notează în *Memoriile sale*: „Continuă alergarea țărăniștilor după șef, cu demisia «șefului» Mihalache, cu refuzul «șefului», Maniu, cu sfurile altor «șefi» nedeclarați”. Luarea unei decizii definitive întruze și pînă la clarificarea lucrurilor, unele ziare se amuză și ele pe seama nehotărîrii ce domnește în conducerea partidului de guvernămînt. Ca Adevărul din 21 și, respectiv, 31 iulie: „Cine va fi prim-ministru?, se întreabă ziarul amintit. Înainte nu se știa ce va ieși din cutia cu surprize. Astăzi nu se știe nici măcar unde-i cutia” Sau: „Domnul Mihalache va propune

Constantin
Tănase
între fotbalștii
din echipa
teatrului
„Cărbuș”

ca d. Maniu să fie reales șef. Iar lucrurile vor începe d-a capo”. „Se vorbește de un directorat pentru P.N.T. Deci alternativa: sau prea mulți șefi, sau nici unul”. „Domnul Iunian nu va intra în cabinet. Mulți se întreabă: Unde-i el mai periculos — înlăuntrul sau în afara cabinetului?”

În sfârșit, cum citim tot în *Memoriile* lui Iorga, la 30 iulie, „ediții speciale ale ziarelor anunță că Maniu a revenit la conducerea partidului”. Dar încă nu se știe cine va fi primul-ministru.

Criza politică a regimului burghez reprezintă reversul puternicei crize economice ce a cuprins întreaga lume capitalistă. „Criza economică și politică — se arată în una din rezoluțiile Secretariatului C.C. al P.C.R. din această perioadă — se adâncește și mai mult [iar] soluțiile burgheziei de a ieși din criză întâmpină o rezistență și mai hotărâtă din partea maselor largi, exploatate, jefuite și asuprite”.

Ziarele continuă să comenteze pe larg multiplele implicații ale crizei economice. *Adevărul* din 16 iulie, într-un articol intitulat *Erorile posibile ale capitalismului*, scrie: „Vedem că procesul de pauperizare progresivă, intensivă și extensivă, în cît mai largi straturi din popor, concomitent cu concentrațiunea formidabilă de capitaluri, formulată de Karl Marx ca o premisă sine qua non a viitoarei revoluții sociale, se desăvîrșește, devine realitate din zi în zi tot mai palpabilă”. Pe acest fundal, edificiul burghez prezintă tot mai multă nesiguranță. Același ziar, la 19 iulie, consemnează cu o evidentă ironie: „Edificiul burghez — spune un manifest electoral — se clatină și se va rupe dacă toți oamenii de bine nu pun umărul ca să-l susțină. Ba dacă l-ar susține — cum susțin oamenii de bine, apăsînd cu umărul în sens contrar — edificiul s-ar prăbuși și mai repede”.

Efectele crizei economice se reflectă și în numărul de falimente. Iată, la întîmplare, cîteva cifre luate din ziarul *Dimineața*. La 6 iulie — 15 falimente, la 8 iulie — 22, la 11 iulie — 17, la 14 iulie — 16, la 16 iulie — 25. Și totuși, deși în plină criză, unora le merge bine. „În ciuda crizei și a sărăciei generale — scrie *Universul*, din 8 iulie — se găsesc în România și oameni bogați. În fruntea acestora stau marii profitori politici ai crizei care, speculînd și canalizînd în folosul lor vitregiile vremii și scăderea morală a oamenilor, au ridicat movile de aur peste ruinele și mizeria țării”.

Găsim în ziarele vremii și ecouri ale voinței de pace a poporului nostru, împotriva înarmărilor și a amenințărilor războinice nutrite de statele revanșarde. Semnificative, în acest cadru, sînt comparațiile pe care ziarul *Dimineața* din 11 iulie le

Cronică mărunță

● În ziua de 20 iulie au plecat de la Aeroportul Băneasa: orele 8,00 — un avion la Istanbul, 2 pasageri, 2 kg poștă, 19 kg marfă, 36 kg bagaje; orele 8,30 — un avion la Cernăuți, 2 pasageri; orele 8,40 — un avion la Belgrad-Paris, 2 pasageri, 11 kg poștă, 30 kg marfă. În aceeași zi au sosit: orele 11,00 — un avion de la Cernăuți-Chişinău-Galați, 6 persoane, 45 kg bagaje; orele 15,20 — un avion de la Salonic-Sofia, 2 pasageri, 45 kg bagaje; orele 18,50 — un avion de la Varșovia, 1 pasager, 3 kg poștă, 5 kg bagaje; orele 19,30 — un avion de la Paris-Belgrad, 2 pasageri 7 kg poștă, 33 kg marfă, 27 kg bagaje. (23 iulie)

● Olanda, de M. Sadoveanu. Cu măiestria-l cunoscută, autorul ne poartă prin țara florilor, a curățeniei în gospodărie, a vredniciei și biruinței în luptă cu marea. Olandezii sînt niște eroi. Pătrunzi în intimitatea vieții lor plidulțoare cetînd volumul lui Sadoveanu. Editura Cartea Românească. Lei 70. (Dimineața, 25 iulie)

● Un ziar național-tărănesc anunță: „Guvernul a făcut cadou marelui volevod Mihail un automobil Ford, cu ocazia absolvirii cursului primar”. (28 iulie)

● Se zice că societatea noastră de Salvare e cea mai bine organizată din Europa... Înainte de toate, cu toți trebuie să mulțumim profesorului (Nicolae) Minovici care conduce societatea de Salvare neîntrerupt de la înființarea ei, în anul 1906, și a izbutit împotriva tuturor greutăților să creeze o operă de primul ordin pentru apărarea noastră. (29 iulie)

(Continuare în p. 61)

DOUĂ NUME

PENTRU DOUĂ SUTE DE INSULE

Măr al discordiei între Anglia și Argentina, arhipelagul Malvinelor (Falkland), aflat la 300 mile marine¹ est de Strimtoarea Magellan, la extremitatea continentului sud-american, găzduiește 10 000 000 pinguini, 650 000 oi, un număr enorm de păsări, colonii întregi de focl din speciile lei de mare și elefanți de mare (unli dintre aceștia cîntărend pînă la 4 tone) și 1 800 locuitori (față de 2 392 ciți erau în 1931). Odinioară, sălășluiau pe aici și aproximativ 100 000 vite sălbatice, dar aproape toate au fost exterminate, ca și ciudatul animal de pradă denumit warrah și supranumit „lupul-vulpe”.

Cu asemenea precizări debutează un articol apărut recent în săptămînalul american Time, sub semnătura lui Otto Friedrich, care face apoi un succint istoric al arhipelagului. Principalele sale insule sînt Falklandul de Est (cu o suprafață de 2 550 mile pătrate) și Falklandul de Vest (1 750 mile pătrate). În jurul lor, rolesc alte 200 insulițe iar la 800 și, respectiv, 1 300 mile spre est se află cele două „dependențe” ale Malvinelor — Georgia de Sud și Sandwichul de Sud.

Capitala — micul Port Stanley — adună, între zidurile sale, 1 050 din totalul locuitorilor care, în marea lor majoritate, sînt de obârșie irlandeză, scoțiană și welshă. Singura resursă naturală o formează iarba, pe care cele 200 zile de ploale pe an o fac să crească înaltă și succulentă. Ea servește drept hrană uriașelor turme de oi, iar acestea furnizează lîna și carnea — singure produse de export ale arhipelagului.

Un loc bun pentru pirați

Istoria Malvinelor începe, după cît se pare, în urmă cu exact patru secole fără un deceniu.

Istoriografia britanică susține de o lungă bucată de vreme că arhipelagul a fost zărit, pentru prima oară, în 1592, de un căpitan pe nume John Davis. Tîrît, după spusele lui, de „o crîncenă vijelie”, acesta s-a trezit „printre niște ostroave, nici-cînd pînă acuma știute”. Doi ani mai tîrziu, un alt englez, Sir Richard Hawkins, a redescoperit arhipelagul, botezîndu-l, oarecum derutant, „Țara fecioarei lui Hawkins”. De fapt, vrednicul navigator nu se referea la propria lui fiică, ci la regina Elisabeta I, căreia îi închina teritoriul „în semn de veșnică amintire pentru curățenia sa trupestă”, cu alte cuvinte pentru faptul că rămăsese celibatară.

Așa cum menționează Otto Friedrich, autorul articolului apărut în Time, alți istorici consideră că Magellan trebuie să fi trecut pe lângă arhipelag în 1520, cu prilejul călătoriei sale în jurul globului, înainte de a pătrun-

de în strimtoarea care-i poartă numele. Alții, în sfîrșit, nu exclud posibilitatea ca primii descoperitori să fi fost niște corăbieri anonimi, fie vikingi, fie chinezi, fie melanezieni plecați din insulele Fiji, în sud-vestul Oceanului Pacific.

În orice caz, cel dintîi călător care a consemnat în scris o debarcare efectivă pe una dintre insule a fost tot un englez, John Strong, în 1690. Regina Elisabeta murise de mult, în schimb vicontele Falkland deținea pe atunci importantul post de Prim lord al Amiralității. Nu e de mirare deci că Strong s-a grăbit să răsboteze arhipelagul cu numele comandantului suprem al flotei militare britanice. Un membru al echipajului nota, cu acea ocazie, că cei ce pusese războiul pe uscat fuseseră „întîmpinați cu multă prietenie de locuitorii aflați acolo (adică de pinguini). Adunați fără număr pe o stîncă, ei se uitau la noi și se tot plecau în fața noastră, dovedind deopotrivă o mare curiozitate și o desăvîrșită bună-creștere”.

Primii care s-au instalat în arhipelag au fost francezii, în 1763-1765, sub conducerea celebrului navigator, contele Louis-Antoine de Bougainville. Lui i se datorează cel de-al

¹ 1 milă marină = 1 853 m; 1 milă terestră = 1 609 m.

doilea nume sub care sînt cunoscute astăzi insulele, căroră le-a spus *Les Malouines*, deoarece marinarii săi erau originari, în majoritate, din portul breton St. Malo. Bougainville scria melancolic despre Malvine că „acolo domnește o uriașă tăcere, curmată cînd și cînd de răgetul unei fiare de mare” (probabil, o focă). În 1764, francezii au construit micul fort Port Louis, pe Falklandul de Est.

Peste un an, englezii s-au înapoiat și au creat așezarea Port Egmont pe Falklandul de Vest. Vreme de doi ani, cele două colonii habar nu au avut una de cealaltă. În cele din urmă, cînd și-au descoperit vecinii, britanicii i-au somat să evacueze locurile. În timp ce Parisul și Londra se ciorovăiau pe această temă, Madridul a intrat și el în joc, sub motiv că linia de demarcație, decretată de Vatican în 1492, repartizase regelui Ferdinand Catolicul întreaga zonă. Pînă la urmă, francezii au acceptat să-și vîndă insula spaniolilor, iar Port Louis a devenit Puerto de la Soledad („portul singurătății”). Interesant de remarcat că trgul s-a făcut în valută britanică, prețul fiind de 24 000 lire sterline.

În 1770, spaniolii i-au scos cu sila pe englezi din Port Egmont. La Londra, anumiți politicieni au încercat să stîrnească opinia publică și să facă, din acest incident, un *casus belli*. Guvernul s-a dovedit însă înțelept și nu s-a lăsat antrenat într-un conflict. Mai mult, el a angajat pe vestitul filolog și scriitor Samuel Johnson să întocmească un text antirăzboinic. Johnson s-a executat, publicînd o broșură în care caracteriza Malvinele drept „niște insule unde nici măcar sălbăticiii din miazăzi nu s-au încumetat să se statornicească”; era un loc bun doar pentru pirați și contrabandisti și orice garnizoană trimisă acolo „ar fi privit cu pizmă la surghiuniții în Siberia”.

Aprecierile eruditului filolog s-au dovedit profetice. Preocupată de răscola coloniștilor din America de Nord, Londra a abandonat Port Egmont în 1774, sub motiv că era „nerentabil”, deși diplomații săi obținuseră aprobarea Madridului pentru o așezare britanică în Falkland. Dar, înainte de a pleca, comandantul garnizoanei a ținut un pe zid o placă de plumb, care glăsuia: „Să se știe de către toate neamurile precum că insulele Falkland se află în stăpînirea deplină a Prea Sfințitei Sale Maiestăți George III, rege al Marii Britanii, al Franței (sic!)¹ și al Irlandei...”

Dominația spaniolă a durat vreo treizeci de ani. În 1806, cînd metropola avea de înfruntat asalturile lui Napoleon, iar englezii atacau în Argentina, guvernatorul a părăsit pur și simplu arhipelagul, lăsîndu-l fără nici o cîrmuire. Populația a diminuat considerabil, reducîndu-se la cîțiva *gauchos* și pescari, care nu ascultau de nici o lege.

În 1816, cînd și-au proclamat independența, argentinienii au revendicat insulele *Las Mal-*

vinas, care se aflau în largul țărmlui lor. Au mai trecut cîțiva ani, pînă ce Buenos Airesul a numit ca guvernator pe Louis Vernet, acordîndu-i drepturile exclusive de pescuit în apele înconjurătoare. Aceasta a dus la o ciocnire cu statul care devenise o mare putere în emisfera occidentală — S.U.A. În 1831, trei nave americane, echipate pentru vînațorie de focuri, au intrat în apele teritoriale ale Malvinelor. Guvernatorul le-a declarat confiscate, ducînd una dintre ele la Buenos Aires, împreună cu întregul echipaj, căruia i-a intentat proces.

Statele Unite au reacționat cu mare vehemență. Consulul lor la Buenos Aires, George Slacum, a cerut, nici mai mult, nici mai puțin, ca Vernet să fie cel trimis în judecată, sub acuzația de piraterie. Bineînțeles, compatrioții guvernatorului nu s-au grăbit să dea curs acestei pretenții. În consecință, marina militară americană a însărcinat pe comandorul Silas Duncan, căpitanul corvetei „Lexington”, „să răzbuie ofensa” adusă Washingtonului. Duncan a debarcat în Falklandul de Est, a atacat Puerto de la Soledad, a nimicit puținele clădiri de acolo, a distrus tunurile și a aruncat în aer muniția garnizoanei, luînd apoi șapte „prizonieri” dintre colaboratorii lui Vernet, pe care i-a aruncat, în lanțuri, în cala vasului.

În cele din urmă, americanii au trebuit să elibereze, la Montevideo, în Uruguay, pe cei șapte captivi. Dar, vreme de 53 ani, cererile Argentinei de compensații pentru daunele aduse au rămas fără răspuns.

Tunuri contra justiției

Aflînd de cele întîmplate, britanicii s-au gîndit că sosise momentul să-și reafirme pretențiile asupra Malvinelor (Falkland). În 1833, o navă de război care, nu se știe de ce, își luase numele de la muza istoriei, „Clio”, a ajuns în arhipelag. Comandantul a găsit acolo doar vreo 50 soldați argentinieni, pe care i-a expulzat, înălțînd apoi drapelul Angliei. Conform doctrinei Monroe, recent proclamată de Statele Unite (1822), nici o țară din emisfera estică, în primul rînd din Europa, nu avea dreptul să intervină în emisfera occidentală, pe cale militară sau în scop de expansiune teritorială. Orice asemenea act era considerat ca fiind ostil Washingtonului. De data aceasta însă, S.U.A. nu au invocat principiile mai sus-enunțate, ceea ce echivala cu o aprobare tacită a ocupației.

Firește, argentinienii au adresat Londrei un protest viguros. „Dar, scrie Friedrich, lordul Palmerston, primul ministru englez, a lăsat să treacă șase luni înainte de a binevoi să răspundă, pe un ton foarte calm, că insulele aparțin Maiestății Sale Britanice. De-a lungul următorului secol și jumătate, Argentina și-a reînnoit protestele, în mod sistematic, dar fără nici un efect”.

Unul dintre primii englezi care au vizitat Malvinele, în această a doua etapă a dominației britanice, a fost marele naturalist Char-

¹ Henric VI, fiul lui Henric V al Angliei și nepotul lui Carol VI al Franței, se încoronase ca rege al acestora din urmă, la Paris, în decembrie 1431, devenind astfel primul suveran al celor două țări.

ies Darwin, la bordul navei „Beagle”. Însemnările sale nu diferă prea mult de cele scrise de Johnson, în veacul precedent: după părerea lui, insulele oferă un spectacol „mizerabil, dezolant și lugubru”.

În 1849, arhipelagul a cunoscut o însufletire neobișnuită. În California se descoperise aur, ceea ce declanșase o adevărată psihoză. Mii de americani de pe coasta de est voiau să-și încerce norocul pe coasta de vest și, pentru a ajunge acolo, recurgeau la mijlocul de transport cel mai ieftin și cel mai rapid de pe atunci — calea mării. Până la inaugurarea Canalului Panama aveau să mai treacă 65 ani, așa că singura rută maritimă era cea din jurul Capului Horn, cu escală obligatorie, pentru reparații și aprovizionare, în insulele Falkland.

Locuitorilor nu prea le-a făcut plăcere „invazia” aventurierilor americani. Antrenându-se probabil pentru goana după aur, aceștia se dedau la o goană după bunuri pe care preferau să nu le plătească. Autoritățile britanice au arestat, la un moment dat, pe căpitanii a două baleniere, „Hudson” și „Washington”, acuzându-i că „în cursul a opt luni de braconaj, au ucis un mare număr de porci”. Și, din nou, marina militară a Statelor Unite a sărit în ajutorul compatrioților amenințați. Corveta „Germantown”, ancorată în apropiere de Port Stanley, și-a îndreptat tunurile de 32 Țoli spre clădirea tribunalului, unde se judeca procesul celor doi vânători de balene (pe apă) și de porci (pe uscat). Intimidată, curtea s-a mărginit să-i condamne pe infractori doar la o amendă de cîte o liră sterlină pentru fiecare vietate răpusă.

Poate că magistrații i-ar fi absolvit de orice vină pe acuzați, dacă dolofanele animale care le căzuseră pradă nu ar fi aparținut Companiei insulelor Falkland. Înființată de cîțiva negustori londonezi cu spirit de inițiativă, compania a dobîndit o autorizație din partea reginei Victoria în 1852, pentru „a asigura dezvoltarea economică a coloniei”. În arhipelag, s-au adus oi din rasele Cheviot și Southdown, care s-au înmulțit repede. Firma a cumpărat terenuri din ce în ce mai întinse, ajungînd să acapareze aproape jumătate din întreaga suprafață a insulelor. Tot în proprietatea ei se află, pînă în ziua de astăzi, turmele de oi, antrepozitele unde se adună lîna, cargoboturile care o transportă în Anglia și agențiile de desfacere din metropolă:

În 1897, cînd regina Victoria își sărbătorea „jubileul de diamant” (60 ani de la urcarea pe tron), Anglia se afla la apogeul puterii sale. Pe toate hărțile, în toate atlasele, mai bine de un sfert din glob era colorat în așa-numitul roșu imperial, care marca teritoriile de sub dominație britanică. Această expansiune se datora forței fără seamăn a celebrei Royal Navy, o marină militară căreia nimeni nu-i putea disputa înfrîntatea. Atunci, la sfîrșitul secolului trecut, ea număra 333 unități de mare tonaj.

La capătul primului război mondial, flota britanică tot mai domina întinderile de apă sărată, cu cele 1350 nave, dintre care 42 cuirasate și crucișătoare grele. În toamna lui 1945, după capitularea Japoniei, Anglia dispunea de 12 mari purtătoare de avioane, 14 cuirasate, 50 crucișătoare, 182 distrugătoare, 226 fregate și 92 submarine, fără a mai pomeni de sute de nave mai mici, de la torpiloare pînă la vedete rapide. La scară mondială, ea se afla pe locul al doilea, după Statele Unite.

Dar nici imperiile, nici flotele lor nu sînt eterne. În 1867, Canada a dobîndit dreptul la autoguvernare. Australia a devenit independentă în 1901, iar Noua Zeelandă în 1907. Trei ani mai tîrziu, Uniunea Sud-Africană a căpătat statutul de dominion. În perioada interbelică, Anglia a reușit să-și păstreze majoritatea posesiunilor, pierzînd totuși, printre altele, Irlanda de Sud. Dar, după cel de-al doilea război mondial, lupta pentru eliberare a popoarelor coloniale și dependente a dus la desprinderea Indiei, Pakistanului și a altor 41 state de sub dominația britanică.

În momentul de față, Anglia este membră a Commonwealth-ului britanic, împreună cu 45 foste posesiuni. Nu mai există decît 13 mărune teritorii dependente, printre care insulele Malvine (Falkland), Anguilla, Sf. Elena, Virginele, Bermuda, Pitcairn și o porțiune nelocuită din Antarctica.

Royal Navy a mers, în paralel cu imperiul, pe o curbă descendentă. Deși a treia din lume, după cele sovietică și americană, flota principală cuprinde doar 2 portavioane ușoare, 14 distrugătoare, 46 fregate, 12 submarine nucleare, 16 submarine convenționale și 4 submarine dotate cu proiectile atomice. Pînă în 1985, încă 17 unități de suprafață vor fi scoase din uz, iar efectivele se vor micșora cu 10 000 oameni.

CODEXURI DIN SECOLUL XV

ÉVA EÖRY

Corvina, celebra bibliotecă fondată de Matei I Corvin¹, marele rege al Ungariei renascentiste, a constituit subiectul a numeroase lucrări de istorie. După altele secole, această minunată colecție de manuscrise, bogat legate, continuă să suscite curiozitatea cercetătorilor. Nu este deloc exagerat să afirmăm că biblioteca creată de suveranul umanist a fost cea mai importantă operă a Renașterii maghiare. Inițial, a fost întemeiată cu scopul de a reuni marile opere ale spiritului uman; caracterul somptuos al legăturii cărților era un semn distinctiv, complementar conținutului lor de valoare universală.

Pentru executarea pieselor din biblioteca sa, regele Matei Corvin a angajat renumiți miniaturisti ai vremii, în special italieni. El a creat la Buda un atelier de legătorie și de înluminare². Manuscrisele, extrem de fin executate, sînt ornate cu miniaturi bogate, cu inițiale admirabil colorate și adesea cu armarii și chiar cu portretele monarhului și soției sale, Beatrice de Aragon. O caracteristică a volumelor executate în atelierul de la Buda o reprezintă legătura în piele. Decorarea cărților a fost făcută cu desene reprezentînd plante sau cu perle și șnururi, în frumosul stil al Renașterii. Din cele 160 manuscrise recenzate pînă în prezent, o sută sînt legate în acest fel.

Nu se știe exact cînd anume a ordonat regele să se înceapă colecționarea sau recopiarea acestor cărți. Cea mai veche informație de care dispunem coboară la 1471. Este vorba despre o scrisoare a suveranului, în care își mărturisește interesul pentru lucrările executate mai ales în celebrele ateliere de artă ale Florenței. De aceea el trimitea degrabă un emisar la Florență, cu singura misiune de a cumpăra cărți. Această scrisoare atestă și faptul că, în acea epocă, la Curtea maghiară lucra un miniaturist.

Colecționatul cărților nu reprezenta numai un divertisment pentru monarh. El urmărea, de fapt, să introducă în Ungaria artele și cultura Renașterii. Căsătoria sa cu Beatrice de Aragon trebuie să fi dat un nou impuls dorinței lui de a-și lărgi biblioteca, pe care o voia comparabilă cu celebra bibliotecă a familiei de Aragon. Începînd din acel moment, ornamentele simple ale manuscriselor anterioare au cedat locul unei decoratii somptuoase, în care figurau noi simboluri dragi lui Matei Corvin: clepsidra, stupul, dragonul, inelul, flîntîna, butoiul, astrolabul etc.

Numărul exact al volumelor care aparțin bibliotecii nu se poate stabili decît cu aproximație. Nu de mult, cîteva exemplare, absolut necunoscute, au fost descoperite în Biblioteca Vaticanului. Cele mai recente estimări evaluează volumele Corvinei la 2 000-2 500. Cît despre conținut, biblioteca își propunea să oglindească toate științele timpului: alături de geografie, astronomie, matematici, medicină, arhitectură, artă

militară, se aflau aici numeroase opere ale autorilor și filozofilor antichității grecești și latine.

După moartea regelui Matei I Corvin, biblioteca a fost treptat amputată, procesul de dezagregare survenind foarte repede. La începutul domniei lui Vladislav II (1490-1516), care i-a succedat lui Matei Corvin, în atelierele Florenței existau încă multe volume, în curs de executare pentru Curtea Ungariei. Dar țara ajunsese la o asemenea sărăcie, încît aceste cărți nu aveau să mai intre niciodată în biblioteca Corvina, din lipsă de bani. Cîrînd, s-a închis și atelierul din Buda. Istoricii de la începutul sec. XVI menționau starea de deteriorare a bibliotecii, unde valoroase volume, acoperite de colb și murdărie, căzuseră pradă insectelor. Aceste știri au atras la Buda numeroși umanisti străini, în special vienezi, care, cunoscînd valoarea acestor manuscrise, s-au străduit să-și însușească cît mai multe cu putință. Era începutul „diasporei” comorilor din biblioteca Corvina. În 1541, cînd Soliman II a ocupat Buda, autoritățile otomane au declarat manuscrisele pradă de război. În jurul anului 1877, sultanul Abdul Hamid II a restituit Ungariei aproape jumătate din cele 46 volume cîte se găsesc astăzi în țară. Altele se păstrează în 44 biblioteci din 41 orașe, aflate în 13 țări.

Concursul

Magazin istoric XV

15 + 1

Răspunsurile la întrebări

- 1) Pentru integritatea și independența României
- 2) Crearea P.S.D.M.R., partidul revoluționar al muncitorilor din România
- 3) Malačky, Bruck, Prievidza, Bánovce
- 4) Mihail Kogălniceanu
- 5) Berlin, Londra
- 6) Leningrad
- 7) „Zeita de la Vidra”
- 8) Decorarea Bucureștilor cu „Crucea de război franceză”
- 9) Istoria otomană (Incrementa atque decremența aulae othomanicae)
- 10) China
- 11) A. Toynbee
- 12) N. Bălcescu și A.T. Laurian
- 13) Unirea Principatelor
- 14) 1873 (s-au luat în considerare și alte variante de răspuns — ex. 1870, 1871)
- 15) Dimitrie Onciul
- 16) Biblioteca Bodleiană

¹ Fiul al voievodului Transilvaniei și guvernator al Ungariei, românul Iancu de Hunedoara, regele Matei Corvin (1458-1490) a dus o politică antiotomană.

² Împodobirea cărților cu miniaturi, vinete, litere colorate.

DIN NOU DESPRE „CAZUL TILEA” (III)

Prof. dr. DAVID BRITTON FUNDERBURK,
Campbell University, Buies Creek, North Carolina —
Statele Unite

In zilele care au urmat ocupării Cehoslovaciei [martie 1939], România a conștientizat să facă presiuni asupra guvernelor englez și francez, pentru obținerea unui angajament privind ajutorul militar în caz de nevoie. Printr-un memorandum al lui Tilea, din 20 martie, guvernul român a exprimat necesitatea ca Anglia și Franța, „la inițiativa lor, să arate clar, într-o formă foarte precisă, că nu admit noi schimbări ale granițelor și ale situației din Europa și că sînt hotărîte să ne dea ajutor cu întreg potențialul lor militar, pentru a ne apăra frontierele.” La 1 aprilie, regele Carol I-a întrebat pe ministrul englez la București de ce România n-a fost inclusă în garanția acordată Poloniei, avînd în vedere făgăduielile de susținere făcute anterior de englezi. În cursul aceleiași zile, guvernul român a repetat că este hotărît să se apere, pledînd în același timp pentru a fi „sprijinit printr-o declarație de asistență franco-engleză”.

Eforturile diplomatice făcute de români pentru a obține o declarație engleză referitoare la planurile și propunerile discutate s-au intensificat în jurul datei de 10 aprilie. Alexandru Cretzianu, secretar general în Ministerul de externe român, a fost trimis la Londra în misiune specială, cu scopul de a obține din partea Angliei o garanție, fără condiții și cît mai repede posibil. Într-o întîlnire cu Halifax, pe data de 10 aprilie, Cretzianu a exprimat dorința României de a obține o garanție imediată, fără a mai fi necesar pentru aceasta, așa cum se condiționase anterior, ca Polonia să fie de acord să dea și ea garanții României. El a mai făcut observația că tratatul polono-român, deja în vigoare, se referea la asistență împotriva oricărui agresor, și că o declarație engleză ar trebui să vină înaintea viitoarelor tratative cu Polonia. Asemenea tratative polono-române se pre-

Timpul

Primul Redactor: MIRCEA GHIOGHESCU

D. ARMAND CĂLINESCU,
președintele consiliului de stat:
ROMÂNIA
*a aflat cu o vie
multumire
declarația prin
care ANGLIA
și FRANȚA
asigură țării noastre,
în caz de nevoie,
întreaga lor asistență*

lungneau în timp, iar timpul era esențial, atît ca factor de descurajare pentru germani, cît și în legătură cu călătoria lui Gafencu la Berlin, programată pentru data de 18 aprilie.

Garanția este devansată

Ministrul afacerilor externe, Gafencu, avea motive să se teamă că Germania plănuia să-i dea României o garanție politică, în schimbul unor concesiuni economice suplimentare. Întrucît invitația adresată de von Ribbentrop lui Gafencu nu putea fi refuzată, iar convorbirile urmau să aibă loc într-o atmosferă de intimidare, o garanție engleză anunțată imediat putea servi în vederea întăririi poziției României la întîlnire. România spera că acordarea garanției de către Anglia ar putea împiedica alte presiuni germane, sprijinind puterea de a negocia a lui Gafencu în cursul șederii sale la Berlin. Asupra acestui punct, francezii stăruiau ca acțiunea să fie întreprinsă imediat. O garanție engleză similară cu aceea acordată Poloniei ar fi servit la ridicarea moralului românilor, precum și ca o punere în gardă a oricărui agresor potențial.

Românii aveau puncte de vedere precise cu privire la tipul de ajutor și garanție pe care îl doreau. Ei preferau o garanție unilaterală, similară celei acordate Poloniei, și care să nu fie condiționată de ajutor polonez sau sovietic. Datorită neîncrederii inspirate de politica ministrului de externe polonez, românii voiau ca garanția engleză să nu fie nicidecum dependentă de un angajament asemănător luat de Polonia. Totodată, măsura trebuia prezentată ca fiind inițiată și oferită spontan de Anglia, astfel încât să se poată explica germanilor că era ceva ce nu fusese cerut. Potrivit instrucțiunilor regelui Carol II, Cretzianu a comunicat guvernului englez că asistența militară ar trebui să stipuleze un atac englez asupra „Germaniei pe uscat, pe mare și în aer și, totodată, dacă este posibil, să fie trimise României, prin Dardanele, avioane, piloți, mecanici și tunuri anti-aeriene, precum și divizii engleze și franceze”. Din punctul de vedere al lui Cretzianu, una dintre chestiunile cele mai importante era cum și în ce măsură ar fi putut Anglia să ajute România cu armament.

Documente date anterior lui 18 aprilie arată că Anglia plănuise să acorde o garanție României și că România încercase să o obțină. Totuși, faptul că ea a fost acordată pe 13 aprilie deci cu câteva zile înainte de data la care Anglia intenționase de fapt să o anunțe, s-a datorat unor considerente de ordin internațional. Cel mai semnificativ eveniment a fost anexarea Albaniei de către Italia¹, iar apoi amenințarea care plana asupra Greciei, unde se aștepta o invazie a armatei italiene. Cea mai importantă influență internațională asupra Angliei, pentru a lua o ho-

tărîre imediată în privința acordării unei garanții României, au fost însă apelurile franceze în acest sens.

Rapidă ocupare a Albaniei de către italieni, la 7 aprilie, și informațiile ulterioare care semnalau o acțiune italiană împotriva Greciei, pornită din Albania, i-au îngrijorat mult pe englezi. Amenințarea la adresa acestei țări mediteraneene, implicând interese și priorități tradiționale engleze, a fost imediat socotită veridică în Anglia. În fapt, atacul italian asupra Albaniei și implicațiile lui pentru Grecia au dus la garanțiile acordate guvernului grec de către Anglia, la 13 aprilie. Problema greacă a devenit preocuparea imediată cea mai importantă a guvernului englez. Englezilor le-au parvenit unele informații despre o invazie italiană asupra insulei grecești Corfu, proiectată să aibă loc între 10 și 12 aprilie. Ideea acordării de garanții Greciei a fost întărită la 9 aprilie, cînd atașatul militar grec de la Roma a aflat despre un atac asupra insulei Corfu, plănuț de italieni. Primul ministru grec i-a furnizat aceeași informație lui Sir Sydney Waterlow, ambasadorul englez la Atena, cerînd să-i fie aduse de urgență la cunoștință intențiile engleze.

Odată luată hotărîrea de a se garanta independența Greciei, era necesar ca ea să fie anunțată cît mai repede și anume în ședința din 13 aprilie a Camerei Comunelor, convocată tocmai ca urmare a amenințării unei eventuale invazii italiene. Scopul acestei ședințe a Camerei Comunelor a oferit guvernului francez ocazia de care avea nevoie, pentru a insista ca englezii să includă și România în garanția propusă pentru Grecia.

Cum am mai arătat, Anglia proiectase deja să extindă garanția și asupra României.

¹ Magazin istoric, nr. 5/1978.

Trupele fasciste italiene invadează Albania (7 aprilie 1939)

dar cu aproximativ o săptămână mai târziu, francezii însă puneau mare preț pe realizarea imediată a acestei acțiuni. Așadar, poziția guvernului francez a fost un factor de primă importanță în luarea de către englezi a hotărârii din 13 aprilie de a include România în declarația din Parlament a lui Chamberlain. Primul ministru francez, Edouard Daladier, a fost cel care i-a îndemnat pe francezi să facă presiuni asupra Angliei pentru includerea României, împreună cu Grecia, în discursul premierului britanic din 13 aprilie în Parlament. După cum spunea Tilea, în ziua aceea „intervenția lui Daladier a fost hotărâtoare pentru Chamberlain”.

Apelurile franceze au cuprins trei demersuri diferite. Guvernul francez le-a cerut englezilor să facă o demonstrație de unitate, dînd o declarație identică pentru sprijinirea României, ca un *quid pro quo* [echivalent] al susținerii Greciei de către Franța și avînd în vedere necesitatea presantă de a se acorda fără întîrziere garanții României amenințate. În primul rînd, ceea ce voia guvernul francez era să apară în acord total cu englezii în fața amenințării Balcanilor de către naști și fasciști. André Charles Corbin, ambasadorul francez la Londra, a discutat neoficial cu Halifax, la 12 aprilie. Corbin a spus că Franța era preocupată cu precădere de România, după cum Anglia avea relații mai strînse cu Grecia. El a sugerat ca Franța și Anglia să facă declarații identice, prin care să se acorde garanții atît Greciei, cît și României. La 13 aprilie, Corbin i-a arătat lui Daladier necesitatea ca ambele națiuni occidentale să ducă în această problemă aceeași politică. La rîndul său, Corbin fusese mereu presat de ministrul român la Londra să mențină prezent cazul României, atît în fața conducătorilor englezi, cît și a celor francezi.

În al doilea rînd, francezii cereau ca Anglia să le facă și ea o favoare, devansînd data acordării garanției României. În dimineața zilei de 13 aprilie, Daladier a arătat că francezii susținuseră Anglia în privința Greciei, care nu era situată într-o zonă vitală pentru Franța. El a menționat apoi că, deși nu avea nici un pact cu Grecia, Franța era gata să ofere garanții acestei țări mediteraneene. Guvernul francez era încredințat că englezii îi vor face, la rîndul lor, concesiile să acorde garanții României la 13 aprilie, de vreme ce Anglia intenționa, în orice caz, să procedeze astfel după cîteva zile.

În al treilea rînd, apelul francez se referea la necesitatea acordării de garanții României înainte ca Gafencu să meargă la Berlin, pe data de 18 aprilie, și înainte de a avea loc agresiune germană contra României. Corbin i-a prezentat lui Halifax punctul de vedere francez, în dimineața zilei de 13. Ha-

lifax a informat apoi cabinetul englez, care a inclus garantarea independenței române în declarația sa parlamentară.

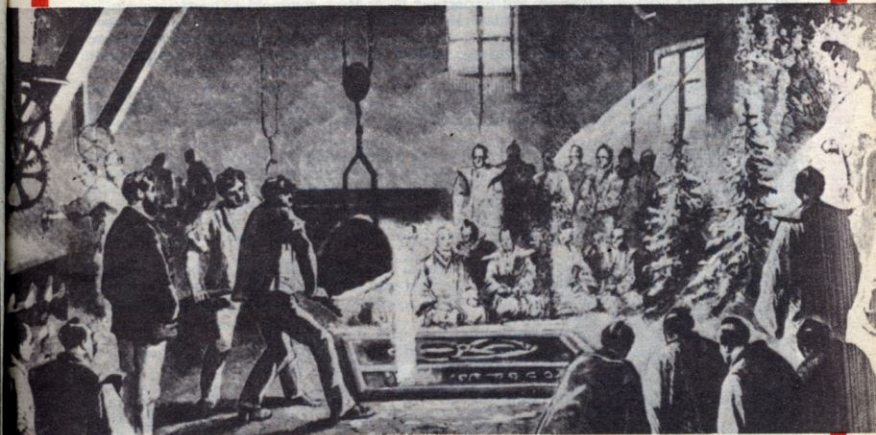
Alți factori care nu puteau fi trecuți cu vederea includeau îndemnurile celor ce făceau parte din guvernul englez, cît și ale aceluia din afara lui. Principalele personalități care cereau insistent lui Chamberlain și cabinetului englez să acorde garanții României erau conducători ai Partidului Laburist și Amiralitatea. Clement Attlee, Hugh Dalton și Arthur Greenwood i-au prezentat lui Chamberlain, în dimineața zilei de 13, mesajul Partidului Laburist. Amiralitatea, preocupată de aprovizionarea cu petrol din România, și-a manifestat, de asemenea, îngrijorarea în fața cabinetului. Așadar, presiunile sau preocupările interne, ca și celea internaționale, au contribuit la grăbirea de către Anglia a datei acordării garanției.

O abatere de la practica britanică

La 13 aprilie 1939, primul ministru englez, Neville Chamberlain, în Camera Comunelor, și ministrul de externe englez, viconte de Halifax, în Camera Lorzilor, au anunțat garanția astfel: „De aceea, profit de ocazie pentru a spune în numele lor [miniștrilor] că guvernul Majestății Sale acordă cea mai mare importanță evitării tulburărilor prin forță sau amenințare cu forța a *statu-quo*-ului în Mediterana și în Peninsula balcanică. În consecință, ei [membrii guvernului] au ajuns la concluzia că, în eventualitatea întreprinderii oricărei acțiuni care ar amenința în mod clar independența Greciei și a României și căreia guvernele grec sau român ar socoti vital să-i reziste cu propriile lor forțe naționale, guvernul Majestății Sale se va simți obligat să dea de îndată guvernului grec sau celui român, după cum va fi cazul, tot sprijinul ce-i stă în putință”.

Garanția engleză acordată Greciei și României, împreună cu cea anterioară dată Poloniei, a reprezentat o abatere de la „practica și tradițiile normale” ale Angliei, ea luîndu-se astfel angajamente ferme de sprijinire a unor țări europene.

Forma finală a garanției, așa cum a fost făcută publică, avea — după părerea unor istorici români și a unor surse românești — două aspecte principale: un caracter unilateral și condiționarea ei numai de o amenințare a independenței României. Acordarea unilaterală elibera România de orice obligație de a da asistență Angliei pe bază de reciprocitate, în eventualitatea unui atac. Cu alte cuvinte, România a obținut garanția fără nici o altă obligație decît hotărîrea ei, de la sine înțeleasă, de a lupta pentru propria sa apărare.

EPOCA MEIJI — restaurație sau revoluție?

ANDREI BUSUIOCEANU

La începutul secolului XIX, marile puteri europene, absorbite de expansiunea lor în alte zone ale Asiei, mult mai promițătoare și mai întinse, au considerat cele patru insule japoneze — Honshu, Shikoku, Kyushu și Hokkaido — o țară mică și săracă, care nu prezenta interes. La mijlocul veacului însă, ele nu au mai acceptat politica de autoizolare a Japoniei, socotită mult timp o zonă inaccesibilă, și i-au impus, sub presiune militară, tratate comerciale. La scurt timp după contactul cu pretențiile occidentalilor, Japonia a înțeles că mijloacele sale de apărare, îmbătrânite de atîta izolare, nu aveau șanse de izbîndă. Soluția adoptată de niponi a fost extrem de pragmatică: acceptarea crenatoare, în funcție de interese, a idelilor gîndirii moderne.

La mijlocul sec. XIX, populația arhipelagului se ridica la cca. 34 milioane locuitori, răspîndiți pe 350 000 km² de relief predominant muntos, cu seismicitate puternică. Numai 16 la sută din suprafața țării era cultivabilă. În ultimii ani ai șogunatului¹, 84 la sută din populație practica agricultura. Clima oceanică, cu frecvente taifunuri, întregeste

¹ Timp de aproape opt secole (XII-XIX), în Japonia a funcționat un sistem de conducere cu două capete: șogunul, care exercita, de fapt, puterea în stat, și împăratul, avînd doar rolul de suveran nominal. Vezi și *Magazin istoric*, nr. 2/1979.

În imagine: experți europeni fac o demonstrație tehnică în fața japonezilor.

tabloul condițiilor ce impuneau japonezilor o mare adaptabilitate și o deosebită inventivitate.

Marea nobilime niponă (daimyo) cuprindea trei compartimente sociale: a) *fudai* (vasali ereditari), care reprezentau marea masă a nobilimii, fiind descendenții celor care recunoscuseră supremația familiei șogunale Tokugawa înainte de anul 1600 (deși dețineau feude mici, ei jucau un rol important în politica șogunală și participau efectiv la conducere); b) *shimpan*, ramuri colaterale ale familiei Tokugawa¹, mult mai independente față de șogun, deținători unor mari domenii (*hanuri*), dar excluși de la guvernare; c) *tozoma*, posesorii unor terenuri întinse, aflate în zone periferice ale arhipelagului nipon (unii dintre ei nutreau sentimente tradițional ostile față de șogunat).

Samurarii, casta războinică, reprezentau *mica nobilime*, cuprinzând 5-6 la sută din populație. Ei aveau diverse profesii, chiar comercianți și oameni de afaceri, și beneficiau de rente ereditare. Posedând o pregătire intelectuală superioară, samurarii s-au dovedit foarte receptivi la nou.

Țărănimia, organizată într-un fel de obști sătești aservite, ducea o viață deosebit de grea. După o formulă de epocă, nu era lăsată nici să trăiască, nici să moară, pentru că era absolut necesară. Legați de glie, țăranii datorau seniorilor 40 la sută din recolta obținută. De asemenea, plăteau nenumerate impozite, pînă și pe numărul de ferestre. La mijlocul sec. XIX, în rîndurile țăranimii se înregistrează o diferențiere socială, ceea ce facilitează îmburghezirea unora și pauperizarea celor mai mulți, fenomen care a provocat nenumerate răscoale.

Negustorii erau profund disprețuiți în Japonia sec. XIX. Trebuiau să poarte veșminte distincte și să locuiască în afara cartierelor rezervate samurailor. Pe măsură ce schimburile comerciale s-au intensificat și viața urbană s-a dezvoltat, puterea economică a negustorilor a crescut foarte mult.

Robii, numiți *eta*, reprezentau numai 2 la sută din populație.

Datorită în mare parte păcii interne stabilite de șogunatul Tokugawa, economia niponă era relativ avansată, baza ei constituind-o agricultura. Viața urbană s-a dezvoltat: Edo avea, la începutul sec. XIX, un milion de locuitori, urmat de alte două orașe foarte mari, Osaka și Kyoto (Capitala de vest). Pe scurt, Japonia a înregistrat o înflorire a forțelor de producție, dar beneficiarii nu au fost nobilii, legați de producția de orez și cheltuindu-și banii la Curte; ei au pierdut treptat puterea economică, făcînd tot mai mari datoriile la negustori și cămătari. Pasul următor, pierderea puterii politice, era iminent.

Un pescar — înalt demnitar

În 1811, șogunatul a înființat o instituție care se ocupa exclusiv cu traducerea celor mai semnificative lucrări ale culturii moderne. Școli cu profil asemănător s-au creat și pe domeniile nobililor tozoma. Ideile astfel răspîndite au jucat un rol important în istoria zbuciumată a Japoniei din a doua jumătate a sec. XIX.

Perioada dintre anii 1853, cînd a apărut prima escadră americană în rada unui port japonez, și 1867, cînd a început epoca Meiji, este cunoscută în istoria Japoniei sub numele de *bakumatsu* (*bakufu* = șogunat, *matsu* = sfîrșit), adică sfîrșitul șogunatului. În 1853, ca un semn evident de slăbiciune, șogunul a făcut apel — pentru prima oară după 250 ani — la toți daimyoi, pentru a-i consulta în legătură cu pretențiile americanilor. Cei mai mulți dintre nobili au răspuns negativ la consultarea făcută de șogun. Totuși, în anul următor, tratatele comerciale cu americanii s-au încheiat. Încă de la prima presiune mai serioasă a străinilor, în timpul tratativelor cu comandorul american Matthew Perry, din 1854, japonezii și-au dovedit capacitatea de a adapta la situații noi și ingeniozitatea ieșită din comun. Tratatul s-a purtat în olandeză. Japonezii s-au folosit în secret de serviciile unui pescar autohton, care știa limba engleză. Îmbrăcat ca un demnitar, pescarul a participat la masa tratativelor, facilitîndu-i șogunului cunoașterea exactă a pretențiilor americane. Prin tratatul comercial semnat la Kanagawa, niponii au deschis navelor S.U.A. numai două porturi, Shimoda și Hakodate, de mică importanță.

În acest prim moment de contact cu lumea capitalistă dezvoltată, în întreaga țară și mai ales în sudul ei, exista o stare revoluționară. Începînd de la daimyo și pînă la ultimul țăran, toți erau nemulțumiți de politica șogunală, care le îngrădea libertatea de mișcare. Între 1783 și 1787 avuseseră loc numeroase răscoale țărești, provocate mai ales de foametea care bîntuia în întreaga țară, iar anii 1850-1870 au înscris un uriaș val de mișcări antifeudale.

Mai ales cînti dintre marile domenii (*hanuri*) au reușit să-și modernizeze structurile economice, dezvoltîndu-se în tipare capitaliste și asigurîndu-și astfel superioritatea asupra șogunului, înglodat în datorii. Este vorba despre hanurile Satsuma și Hizen din insula Kyushu, Choshu, în extremitatea vestică a insulei Honshu, Tosa, în sudul insulei Shikoku, și Mito, la 100 km nord de Edo.

¹ Perioada Tokugawa (1603-1867), începută prin guvernarea șogunului Ieyasu Tokugawa, a adus restabilirea unității imperiului, pentru o vreme îndelungată, și promovarea comerțului interior.

În continuarea acțiunilor sale de cedare, șogunul a chemat la Curtea sa din Edo reprezentanți ai șhippanilor, care adesea aveau păreri opuse lui. Ei s-au lansat în intrigi, lupte pentru putere și pentru moștenirea șogunatului. În același timp, fudaii, vasalii ereditari, pînă atunci singurii admiși la Curte, s-au considerat nedreptățiți, aruncîndu-se în vîltoarea intrigilor și a asasinatelor politice, foarte frecvente, dealtfel, în întreaga istorie a Japoniei. Aceste aspecte au contribuit și mai mult la deteriorarea instituției șogunale.

Campionii luptei antișogunale

Conștient de raportul exact de forțe, regimul șogunal era înclinat spre deschiderea Japoniei. Coaliția națională, respectiv șhippanii și tozoma, era izolaționistă, cel puțin în teorie. Ea și-a îndreptat privirea spre curtea împăratului, suveranul nominal, ca simbol de rezistență împotriva monopolului șogunal asupra puterii politice. În 1858, consulul Townsend Harris, trimis oficial al guvernului Statelor Unite, l-a convins pe șogun că este preferabil un nou tratat cu americanii, înainte ca japonezii să fie forțați să accepte unul cu Marea Britanie, așa cum procedase aceasta din urmă în China. Prin tratat, s-au stabilit: deschiderea porturilor Kanagawa și Nagasaki, schimb de ambasadori între cele două țări, taxe vamale moderate, privilegiu extraterritorial pentru cetățenii americani. În același timp, S.U.A. trebuiau să pună la dispoziția Japoniei nave, armament și experți. La scurt timp, niponii au încheiat tratate similare cu Olanda, Rusia, Marea Britanie și Franța. Angliei i s-au deschis două porturi, în care aveau acces și navele americane, Kanagawa și Nagasaki, Rusiei — Shimoda, Hakodate și Nagasaki, iar Olandei și Franței — Kanagawa, Shimoda, Nagasaki și Hakodate. Fiind niște tratate inegale, străinii au realizat mari profituri în Japonia, mai ales din schimbul aur-argint. Scurgerea rapidă a aurului japonez ca și cererea mare de mătase și ceai au provocat puternice fluctuații ale prețurilor. Pătrunse pe piața niponă, mărfurile străine au ruinat industriile autohtone respective, provocînd mari dificultăți economice și accentuarea crizei politice.

Cum împăratul nu a aprobat Tratatul din 1858, șogunatul s-a văzut nevoit să treacă din nou la o conducere autoritară. În 1863, campionii luptei antișogunale, hanurile Choshu și Satsuma, au pornit la acțiuni fâțișe împotriva străinilor. După asasinarea cîtorva dintre ei, s-a trecut la bombardarea navelor străine sosite în porturile japoneze. Într-un răstimp extrem de scurt, flota marilor puteri a distrus instalațiile strategice de pe coastele celor două hanuri. Marile puteri au cerut despăgubiri așa de mari nu hanurilor Choshu și Satsuma, ci șogunului, care deținea monopolul politicii externe, încît acestea nu se puteau plăti. S-a oferit ca alternativă reducerea taxei de import de la 20 la 5 la sută, ceea ce a avut un efect negativ asupra evoluției economice a Japoniei, dar a grăbit declanșarea revoluției împotriva șogunatului. Ea a început în hanul Choshu, unde Takasugi Shinsaku organizase puternica armată de chiheitai, adevărată armată revoluționară în care predominau elementele țărănești. În anul 1865, șogunul s-a hotărît să-și trimită acolo trupele, pentru a-i supune pe rebeli; a fost necesar nu mai puțin de un an pentru a-și aduna toate forțele, care au angajat lupta în iulie 1866. Armata populară din Choshu a înfrînt categoric armata șogunului, care a și murit în august același an, fiind înlocuit de Tokugawa Keiki, fiul daimyoului din hanul Mito, prieten al hanurilor din sud-vest, care și-a retras armata.

În februarie 1867, împăratul Komei a murit. L-a urmat la tron fiul său Mutshuhito, în vîrstă de 15 ani. Tinerii samurai din clanurie sud-vestice ale țării, care controlau acum treburile politice, l-au determinat pe șogun, și el neinteresat în rezistență, să abdice. La 3 ianuarie 1868, împăratul a proclamat preluarea puterii și abolirea șogunatului.

Conducerea era exercitată de un grup restrîns de samurai din clanurile sud-vestice și de cîțiva demnitari de la Curte, cu vederi înaintate. Evenimentul este cunoscut în istorie sub numele de „restaurația Meiji”. Unii cercetători traduc acest cuvînt prin „cîrmuire luminată”, de la *Mei* = lumină. De fapt, *Mei* și *Ji* sînt două particule sacre, atașate numelui împăratului, după o veche tradiție chineză, moștenită de japonezi.

Statutul samurailor

Purtători ai ideii că talentul este superior originii sociale, conducătorii Japoniei din anul 1868 au îmbrățișat concepții revoluționare. La 14 martie 1869, s-a difuzat o proclamație solemnă, confirmare a reîntoarcerii la puterea imperială. Ea cuprindea, printre altele, următoarele puncte: a) principalele probleme de stat vor fi discutate public, hotărîrile luîndu-se numai în cadrul unor mari adunări deliberative; b) în adoptarea deciziilor de interes public, nu se va face distincție între membrii claselor superioare și cei ai claselor de jos ale societății; c) se vor acumula cunoștințe dobîndite de la alte națiuni, asigurîndu-se astfel bunăstarea imperiului; d) populația este invitată să-și urmeze vocația naturală.

În cadrul modernizării politice, economice și militare a arhipelagului, noii guvernanti au considerat drept măsuri indispensabile supunerea nenumăratelor hanuri și abolirea sistemului feudal de stratificare socială. În martie 1869, noii conducători i-au convins pe daimyoi să restituie domeniile lor împăratului. Majoritatea nobililor s-au simțit apoi obligați să li imite, iar cei care nu au făcut-o de bunăvoie au fost siliți cu forța armelor. Numiți guvernatori ai vechilor hanuri, daimyoi primeau sub formă de salariu a zecea parte a veniturilor la care renunțaseră. Doi ani mai târziu, o reformă și mai radicală a desființat definitiv feudele, țara fiind împărțită în prefecturi aflate sub controlul direct al Capitalei. Daimyoi nu mai păstrau nimic din vechile privilegii. Primeau de la stat indemnizații, ceea ce asigura împăratului docilitatea interesată a seniorilor decăzuți.

Mai dificil de reglementat s-a dovedit a fi statutul samurailor. Încă din 1866, în hanul Choshu se luase inițiativa de a-i amesteca cu elemente țărănești în grupe de pușcași, ceea ce spulberase mitul lor de clasă războinică și asigurase victoria asupra șogunatului. În 1869, rentele lor ereditare s-au redus la jumătate. În 1871, s-a decretat egalitatea în fața legii a tuturor cetățenilor, inclusiv a robilor. Doi ani mai târziu, guvernul a instituit serviciul militar obligatoriu. În armată, organizată după model francez, apoi german, au fost recrutați țărani. În 1873, samurarii au fost obligați să renunțe la spadă, până atunci semnul distinctiv al statutului lor social privilegiat. Tot atunci, rentele lor ereditare au fost convertite în salarii, mai mici decât rentele. În cadrul noului regim, samurarii, datorită educației lor alese și experienței politice, și-au rezervat totuși întreaga putere în stat. Ei au furnizat cadrele armatei, marinei și poliției, instituții cărora le-au conferit un mare prestigiu. Unii au intrat în viața culturală punându-și amprenta asupra pulsului societății nipone. Mulți dintre ei nu au reușit să se adapteze, coborînd vertiginos treptele sociale. Nealiați și acum cu țărăimea, ei au fost înfrinți definitiv de armata nouă a statului, în care predominau elementele țărănești.

Viermi de mătase și căi ferate

Pe plan economic, japonezii nu au acceptat decât foarte rar creditul străin. În schimb, au acordat salarii foarte mari experților străini, pentru ca astfel să fie la curent cu cele mai noi cuceriri științifice ale lumii.

Avîntul economic rapid al Japoniei a mai avut o bază specifică: sericicultura care, în deceniul al șaptelea al sec. XIX, a cunoscut o dezvoltare fără precedent, după ce, în Europa, o molimă distrusese culturile de viermi de mătase. În plus, perfecționări autohtone au asigurat Japoniei un loc important în lume în exportul de mătase, ceea ce a contribuit la crearea unei balanțe comerciale active.

Industrializarea țării, cel mai spectaculos aspect al epocii Meiji, a fost înfăptuită în următoarele condiții: a) participarea masivă a statului, prin subsidii și ca întreprinzător, în domeniile industriei și bancar; în 1880, statul a vîndut industriisilor numeroase întreprinderi din proprietatea sa, la prețuri incredibil de reduse; b) predominarea marelui capital particular, investit în întreprinderi capitaliste gigantice; unele dintre ele descindeau din marile case comerciale ale perioadei șogunatului, cele mai multe însă au luat ființă în primii ani ai epocii Meiji, cu sprijinul substanțial al guvernului; c) abundența mîinii de lucru, salarii mici, condiții mizere de muncă; d) existența a numeroase întreprinderi mici, aproape lipsite de capital, dotate cu mijloace tehnice învechite, bazate în principal pe munca membrilor familiei; e) îngustimea pieței interne, din cauza vieții de mizerie a maselor și, în consecință, setea de piețe externe; f) puternice tendințe expansioniste și militariste.

Guvernul a acordat o atenție specială industriei grele: a crescut producția de cărbune, fontă, oțel, energie electrică. Dacă în 1872 a intrat în exploatare prima cale ferată Tokio-Yokohama, în 1900 rețeaua de căi ferate depășea 4 500 km, dintre care 1 000 erau proprietate de stat. Începînd din anul 1880, orașele au fost legate între ele prin rețea telegrafică, iar mai târziu prin rețea telefonică.

Cum am putea caracteriza deci începutul epocii Meiji? Ca o simplă restaurație a puterii imperiale sau ca o revoluție burgheză? Toate elementele aduse mai sus în discuție constituie argumente ale faptului că în Japonia anulul 1867 a început o revoluție burgheză: puterea de stat a nobilimii feudale a fost înlocuită cu cea a burgheziei, relațiile de producție feudale cu cele capitaliste.

Așa cum arăta prestigiosul istoric japonez H.K. Takahashi, revoluția Meiji a realizat unitatea națională, abolind regimul seniorial și ordinea feudale, întocmai ca revoluția franceză, dar, spre deosebire de aceasta, a instaurat o monarhie absolutistă și nu o democrație liberală.

Revoluția industrială, de mare amplitudine, a introdus Japonia, la începutul sec. XX, între marile puteri care își disputau reîmpărțirea lumii.

MICROCRONOLOGIE A EPOCII MEIJI

Împăratul Mutshuhito, care a inaugurat epoca Meiji

Negustori europeni la Yokohama

Caricatură la adresa vestimentației de inspirație europeană

Una dintre primele locomotive nipone

1867	La restaurarea puterii monarhice, împăratul Mutshahito publică o ordonanță, care instituie o nouă organizare administrativă și proclamă controlul absolut al monarhului asupra tuturor departamentelor guvernamentale.
1868	Împăratul se angajează, în „Jurământul cu cinci articole”, să respecte opinia publică, să dezvolte relațiile cu străinătatea și să cucerească cunoștințele universale. Edo devine capitală sub numele de Tokio ¹ (capitala de Est).
1869	Seniorii restituie domeniile lor tronului.
1870	Se desființează clasificarea socială în războinici, țărani, meșteșugari și negustori. Unii războinici pătrund în rândurile nobilimii, alții devin <i>shizoku</i> (descendenți ai samurailor), iar alții <i>heimin</i> (oameni de rând).
1871	Diviziunile administrative întemeiate pe fostele domenii feudale sînt abolite și înlocuite cu prefecturi, avînd fiecare în frunte un prefect, numit de guvernul central.
1872	Se instituie în toată țara școli primare publice și se inaugurează prima cale ferată japoneză, care leagă Tokio de Yokohama.
1873	Se înlocuiește calendarul lunar cu cel solar occidental. Se interzice portul sabiei.
1874	Itagaki Taisuke, conducător politic influent, prezintă guvernului o petiție, cu scopul de a constitui un parlament ales de către popor, ceea ce provoacă mișcări în favoarea drepturilor poporului și a unui parlament național.
1887	La Tokio se introduce curentul electric.
1889	Se promulgă Constituția Meiji, structurată după constituția prusiană, și se instaurează un sufragiu limitat.
1890	Se inaugurează prima sesiune a Parlamentului național și se formează un guvern constituțional.
1894	Conflicte de interese în Coreea declanșează războiul chino-japonez.
1895	Războiul cu China se încheie prin victoria Japoniei. La Tokio încep să circule tramvaie electrice.
1896	În Japonia, își face apariția cinematograful.
1899	La Tokio și Osaka se instalează primele telefoane.
1902	Se încheie alianța anglo-japoneză.
1904	Japonia declară război Rusiei.
1905	Japonia iese victorioasă din războiul ruso-japonez.
1910	Japonia anexează Coreea.
1912	Moare împăratul Mutshuhito. Urcă pe tron fiul său Taisho Tenno.

¹ Menționată pentru prima oară în sec. XII, cetatea Edo a fost fortificată în 1457 și a cunoscut o mare dezvoltare la sfîrșitul sec. XVI și între anii 1603-1868, ca una dintre principalele reședințe ale șogunilor din familia Tokugawa.

vărata cheie a emblemei ne-o dau strigătele de încurajare ale suporterilor: Up the Hammers! Up the Iron! (Hai ciocănarii! Hai forjele!), care nu desemnează niște ciocane oarecare, ci pe cele minuite de muncitorii forjelor, pe vremea cînd Londra era unul dintre marile centre mondiale ale construcției navale. Căci West Ham United nu este o grupare oarecare înființată de cîțiva tineri dornici să practice sportul lor preferat, ci creația deliberată a unei mari întreprinderi industriale: Thames Ironworks, adică „Forjele Tamisei”.

West Ham United nu este numai un club de fotbal, ci și o societate anonimă. Într-adevăr, la 5 iulie 1900, clubul este înregistrat în mod oficial sub denumirea de West Ham United Football Club Limited. Articolul 1 al statutelor preciza că obiectivul noii societăți era de „a prelua pe seama sa și a continua toate activitățile asociației sau clubului cunoscut înainte sub numele de Thames Ironworks Football Club”. De ce fusese nevoie de un nou statut și de o schimbare de nume?

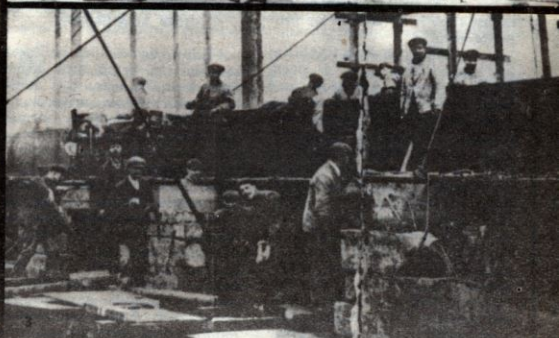
Derivative pentru dezmoșteniții soartei

Întreprinderea Thames Ironworks, situată în cartierul docurilor, era proprietatea lui Arnold F. Hills. De mai multe decenii, Thames Ironworks, ultimul dintre marile șantiere navale ale Londrei, era sfîșiat de concurența șantierei de pe riul Clyde: 6 000 muncitori în 1860, numai 3 100 la sfîrșitul secolului. În același timp, se înregistrau puternice mutații sociale. În 1892, circumscripția a trimis în Parlament un deputat, pe sindicalistul Keir Hardie. Sindicatele se străduiau să-i organizeze pe docheri, ca și pe muncitorii calificați. Chiar în rîndurile burgheziei se ridi-

1. Arnold F. Hills în mijlocul unui grup de lucrători

2-3. 1903. Forjele și șantierele navale ale Tamisei

4. Echipa clubului West Ham United, în 1900

cau glasuri care denunțau suprapopulara și insalubritatea West Ham-ului. Mizerie, șomaj, teama zilei de mâine, cu obișnuitul lor cortegiu de plăgi sociale, aceasta era soarta locuitorilor celor două cartiere. Și să nu uităm jalnicul spectacol al copiilor destinați de timpuriu străzii și bandelor ei de vagabonzi.

În fața situației, reformatorii au găsit o soluție: muncitorilor și copiilor lor le trebuie mai multe activități sportive! Ideea era o emanatie cît se poate de logică a epocii victoriene¹, în care se pretindea că soluția tuturor calamităților societății se află într-o simplă formulă: „a munci bine, a te destinde bine”. Expresia cea mai pură a acestei doctrine au fost acele public schools² și universități, unde tinerii erau învățați nu numai să se ocupe de propria lor carieră, dar și să răspundă cu vîntul bun printre săraci și ignoranți. Din această ultimă idee, s-a născut și aceea că trebuie făcut ceva în ajutorul dezmoștenitorilor soartei, mai ales de teamă că, într-o bună zi, ei să nu se hotărască să-și ia soarta în propriile mâini.

Cu greu ne putem închipui un produs mai tipic al acestei clase dominante victoriene și al acestui tip de educație, ca proprietarul lui Thames Ironworks. Educat la Harrow³, Hills și-a terminat studiile la Oxford și a intrat în consiliul de administrație al șantierelor, după ce moștenise averea tatălui său. Era și sportiv: fusese campion al Angliei la alergări pe distanța de o milă (1 609 m); apoi reprezentase, ca fotbalist, universitatea și țara sa. Profund convins că a munci din greu este o necesitate și că numai practicarea unui sport aspru ajută la formarea caracterului, el considera că exercitarea unei funcții de răspundere îi conferă datorii speciale, de pildă, aceea de a îndruma pe cei aflați în grija lui spre activități folositoare lor personal, dar și societății. Astfel, gh-

dea el, se va putea combate anarhismul muncitorilor.

În 1895, o grevă masivă a paralizat șantierele. Ostil unor asemenea acțiuni, ca oricare alt industriaș de altfel, Hills a manifestat, după încheierea conflictului, dorința de a crea în întreprinderea sa un oarecare spirit de cooperare, menit să stăvilească sindicalismul. De unde, organizarea unui sistem de participare la beneficii, adoptarea zilei de muncă de opt ore și, în sfîrșit, crearea în întreprindere a unei întregi serii de cluburi: muzică, teatru și, îndeosebi, fotbal. El a publicat, de asemenea, un săptămînal al șantierelor, *Thames Ironworks Gazette*. Aproape în fiecare număr, un articol semnat de Hills expunea un aspect sau altul al concepției sale despre relațiile patron-muncitori, proclama necesitatea de „a înlătura în mod definitiv orice urmă de resentiment, pe care l-ar fi putut lăsa recenta grevă”.

Spectatorii nu se mai înghesuie

Clubul de fotbal s-a creat în 1895, în urma unui anunț apărut în *Gazette*. S-a stabilit că el va folosi un teren din vecinătate și că va fi finanțat din cotizațiile susținătorilor săi și printr-o subvenție a întreprinderii. Succesul a fost rapid. Înscriindu-se peste cincizeci de amatori, s-au constituit două echipe. S-a luat apoi o decizie, care indica o oarecare orientare. „Din inițiativa jucătorilor, ne relatează *Gazette*, comitetul de direcție a fost alcătuit din jucători. Cîțiva gentlemen au fost deci solicitați să îndeplinească această importantă funcție, pentru care clubul n-are decît să se feliție”. Așadar, încă de la crearea sa, clubul era trecut sub semnul gestiunii, al managementului, am putea spune. De o parte jucătorii, de cealaltă, conducătorii: două categorii distincte, două clase sociale.

În anul următor, 1896, s-au adăugat noi jucători, în cea mai mare parte aduși de la cele mai vechi cluburi din cele două cartiere. Și a doua

parte a sezonului fotbalistic a fost la fel de strălucitoare ca și prima. În 1897, un eveniment: Hills a cumpărat un teren din apropierea docurilor și s-a apucat, în cinstea celei de-a 60-a aniversări a surii pe tron a reginei Victoria (1837-1901), să construiască un stadion. Rezultatul: superbul Memorial Ground, un loc demn din toate punctele de vedere de finala Cupei Angliei. Cu această ocazie, jucătorii au primit un nou echipament, s-au recrutat noi fotbaliști și s-au organizat numeroase meciuri. Iar comitetul de conducere a luat hotărîrea să-i asigure pe jucători împotriva oricărei pierderi de salariu în întreprindere, ca urmare a rănilor cîpătate în timpul jocului.

Astfel, în trei ani, Thames Ironworks Football Club a devenit cea mai bună echipă din tot East End-ul. Dar acum nu mai semăna deloc cu ceea ce fusese la început. Nu mai era nici o taină că principala rațiune a clubului era să învingă cele mai bune echipe de pe vremea aceea. Există totuși o problemă: spectatorii nu se mai înghesuiau deloc la porțile stadionului. S-a lansat atunci un apel către muncitorii din întreprindere. Dar degeaba. Într-adevăr, ce moti-ve aveau ei să se identifice cu acest club? Nu mai era „al lor”. Pasiunea lor pentru fotbal, începuse să se îndrepte spre alte echipe din cartier.

Conducătorilor nu le-a mai rămas decît o singură soluție: clubul să devină în mod oficial profesionist, ceea ce s-a întîmplat în 1898. În consecință, s-a înscris în divizia a doua a lui Southern League, principala categorie de fotbal din regiunea de sud a Angliei. (Înființată în 1894, ea era a doua mare divizie profesionistă, după Football League, creată în 1888.) Angrenaj care, firește, i-a determinat pe responsabili să facă totul ca clubul lor să treacă în prima categorie, începînd cu înlocuirea a 27 din 30 jucători ai sezonului precedent. De astă dată, cei noi nu erau nici din întreprinderea lui Hills, nici măcar din East End. Nu cunoaștem care erau onorariile jucătorilor în 1898, dar ar trebui să fim grozav de naivi

¹ Magazin istoric, nr. 1/1981.

² Școli secundare particulare (colegii), în care erau susținute și încurajate așa-zisele elemente de elită.

³ Localitate suburbană a Londrei, al cărei colegiu se bucura de un deosebit prestigiu.

dacă ne-am imagina că acești fotbaliști profesioniști din diverse colțuri ale Angliei, ale Țării Galilor și chiar din fundul Scoției au venit să joace în această echipă doar spre a savura plăcerile East Endului. Dealtfel, ei nici nu ascundeau că sînt profesioniști; după ce se termina sezonul, puțini dintre ei mai lucrau la Ironworks.

La Thames Ironworks Football Club, trecerea la profesionalism nu s-a făcut prea ușor. Lui Hills, recrutarea de către comitetul de conducere a unor fotbaliști profesioniști i-a provocat o adevărată dramă de conștiință. Plin de emfază, el a înfierat situația: „Asemeni vechilor romani din epoca decadenței, noi vrem, pe cît se pare, să fim artiști și sportivi, dar numai prin procură: angajăm o echipă de gladiatori, pe care o trimitem să dispute meciurile în locul nostru... Să nu conați pe mine că am să accept astfel de competiții”. Ce să facă totuși? Clubul acesta era mîndria și, într-un fel, copilul lui. Să renunțe pur și simplu însemna că accepta eșecul. A hotărît atunci să mențină clubul în viață, despărțindu-l însă complet de înțreprindere. De aici a și izvorit ideea creării acelei societăți anonime pe acțiuni, despre care am amintit. Divorțul era atît de net, încît Hills nu va fi membru al consiliului de administrație.

Printre cei zece membri ai acestui prim consiliu de administrație nu figura nici un jucător sau fost jucător al clubului, nici un muncitor. În schimb locurile erau ocupate de un antreprenor de păduri, proprietarul unei forjerii, doi ingineri, un gentleman care dispunea de „o oarecare avere personală” etc. Curioasă organizație acest consiliu: administratorii aveau mîna liberă asupra întregii gestiuni, ca și a orientării clubului; erau reeligibili la fiecare trei ani și aveau dreptul să se auto-delege la adunarea generală anuală a acționarilor. Toate acestea miroseau a oligarhie.

Introducere și traducere de
Paul B. MARIAN

ÎN BUCUREȘTI, ACUM 50 ANI

(Urmare din p. 45)

face pe marginea cheltuielilor din primul mare război mondial: „Primul război mondial, operă de distrugere și de moarte, a costat sume pe care nici nu ni le putem imagina în mod concret. Un milion de lucrători, plătiți în mod generos, ar fi putut să muncească la opere de creație timp de trei mii de ani cîte 44 ore pe săptămînă, dacă banii cheltuiți cu războiul ar fi fost întrebuințați pentru binele omenirii. S-au făcut calcule de mai mare actualitate: cele 15 milioane de șomeri, care se află astăzi în lume, ar fi putut să aibă salarii generoase pentru un timp de 200 ani!”

Diplomatul de la Geneva și Lausanne. Sub acest titlu, *Universul* din 21 iulie reproduce o convorbire cu Nicolae Titulescu a corpondentului la Paris al ziarului austriac *Neues Wiener Journal*, în care marele diplomat român se referă, de astă dată, la unele momente din activitatea sa și în care citim, între altele: „Eu însumi, diplomat de carieră, n-am fost educat pentru această carieră. Am început ca student în drept, stînd la Craiova, unde tatăl meu era președinte de tribunal, cu vază. Mai tîrziu am devenit profesor. Întîi la Iași, apoi la București și abia în timpul războiului am început să mă ocup de politica activă. În anul 1917, am fost numit pentru prima oară ministru [de finanțe]. Printre ceilalți miniștri cu barbă, păream foarte tînăr, așa că portarul ministerului de finanțe nu m-a lăsat să intru, cînd mi-am luat pentru prima oară slujba în primire. Și mai tîrziu mi s-a spus, de multe ori, că înfățișarea mea nu este ministerială.

Mă întrebați ce principii fundamentale m-au condus în cariera mea politică de un deceniu și jumătate. Nu se poate răspunde ușor la aceasta, fiindcă la tratative mă las condus de două reguli generale: în primul rînd dau totdeauna atenție, ca atitudinea mea să fie egală față de toți participanții și mă feresc să-mi exprim în decursul negocierilor simpatii sau antipatii. În rîndul al doilea, tînd mereu să mă pun în situația părții adverse, oricare ar fi ea, fiindcă numai în felul acesta este posibil de a înțelege într-adevăr punctul de vedere advers”.

Nu intenționăm să ne oprim în cuprinsul acestei rubrici — dealtfel spațiul nu ne îngăduie — asupra modului în care presa de acum 50 ani oglindește evenimentele internaționale. Dar nu putem să nu remarcăm insistența cu care aproape toate ziarele bucureștene apărute în această lună iulie 1932 — reflectînd îngrijorarea opiniei publice românești — urmăresc evenimentele care se petrec în Germania și care marchează rapida ascensiune a hitlerismului la putere. Toate ziarele comentează, de exemplu pe spații largi, măsura prin care așa-zisul „cabinet al baronilor”, condus de von Papen — făcînd jocul forțelor hitleriste — demite miniștrii și proclamă starea de asediu la Berlin și în întreaga Prusie¹. La 21 iulie, *Dimineața* scrie: „Hitleriștii amenință liniștea în Germania. Populația trăiește ceasuri de panică”. A doua zi, 22 iulie, același ziar apare în două ediții speciale, pentru a informa cititorii despre gravele evenimente ce se petrec în Germania și care „au provocat o agitație enormă în rîndurile partidelor moderate și de stînga. Hitleriștii încearcă în orașele mari să acapareze punctele strategice spre a opri mișcările de rezistență ale muncitorilor”.

„Cum evoluează criza din Germania. Hitleriștii pregătesc lovitură de stat”. Sub acest titlu, *Adevărul* din 26 iulie notează: „Partidul național-socialist se pregătește pentru desăvîrșirea loviturii de stat”. În cadrul aceleiași amplu grupaj apărut în coloanele ziarului, citim un șir de informații privind situația din această țară, cu titluri ca: „Măsuri contra presei. Concedierea funcționarilor. Procesul intentat de fostul guvern prusian”. A doua zi, ziarul înserează, alături de știri și comentarii proprii, relații din presa germană care reflectă gravitatea evenimentelor.

Rubrică de:
Cristian POPIȘTEANU, Valeriu BUDURU,
Ioana URSU, Ioan LĂCUSTĂ
Selecția fotografiilor: Radu Ion POPESCU

¹ Magazin istoric, nr. 4/1982.

POSTA MAGAZIN ISTORIC

— Cititorii noștri ne pot scrie fie pe adresa indicată, fie la Căsuța poștală nr. 1-702, București.

— Atragem din nou atenția tuturor celor care ne scriu că manuscritele și documentele anexe nu se înapoiază. În consecință, corespondenții noștri sînt rugați să-și păstreze copile corespunzătoare. De asemenea, ne vedem siliți să subliniem pentru cei care ne scriu de mină, adesea cu creionul și foarte necetăț, că le vom răspunde mult mai puțin prompt decît corespondenților care nu ne pun probleme de desclîrare a scrisului lor.

— Unii cititori ne pun — în aceeași scrisoare — zeci de întrebări de amănunt din istoria națională și universală. A le răspunde la fel de amănunțit ar însemna a redacta în fiecare lună încă cel puțin o revistă. Rugăm a ni se scrie mai concis și a ni se adresa eventualele întrebări numai pe marginea articolelor publicate.

— Cititorii care doresc să primească răspuns în scris la întrebările adresate redacției sînt rugați să includă în scrisorile lor un plic timbrat, pe care să-și scrie adresa completă.

PREMIAȚI

Primum din partea Ministerului educației și învățămîntului, Direcția științe sociale, activități educative și sportive:

La încheierea etapei pe țară a concursului de istoria României, desfășurat la Zalău, în perioada 5-11 aprilie 1982, Comisia centrală de organizare a acordat — ca premii — lucrările cu caracter istoric, precum și abonamentul pe un an de zile la revista Magazin Istoric, oferite de dumneavoastră următorilor elevi:

1. SURDUCAN TRAIAN, clasa a XII-a, Liceul de filologie-istorie „Simion Bărnuțiu”, din Șimleul Silvaniei jud. Sălaj;

2. RUSTOIU AUREL, clasa a X-a, Liceul industrial nr. 1, Cugir, jud. Alba;

3. FLOREA GELU, clasa a X-a, Liceul de filologie-istorie „Ady-Sincai”, din Cluj-Napoca;

4. SONNAT FLAVIA-RENETA, clasa a IX-a, Liceul de matematică-fizică „Lucrețiu Pătrășcanu”, din Bacău.

La rîndul nostru, adresăm călduroase felicitări tuturor elevilor premiați și participanți la această etapă a concursului de istoria României.

15 ANI

Cu prilejul aniversării a 15 ani de la apariția primului număr, ne-au mai adresat calde cuvinte de felicitare și de apreciere la adresa Magazinului Istoric numeroși cititori. Le mulțumim tuturor, chiar dacă, din lipsă de spațiu, nu putem menționa decît pe (civ.: IOAN VALER ANDREICA, din Bistrița, jud. Bistrița-Năsăud; ADRIAN EM. POPESCU, din com. Covrigi, jud. Gorj; IULIA CIOLACU-MIRON, din Focșani; ANGELA RAICHICI, din com. Belobresca, jud. Caraș-Severin; ROMEO TEIARU, din Iași; GHEORGHE ȘURIBARI, din București; IOAN NEGREA, din Brașov; GEORGETA CURPAN, din Tîrgu Ocna; GHEORGHE PEREA, din Sibiu).

Reținem, de asemenea, din scrisoarea trimisă de Societatea culturală „Mihai Viteazul”, din satul Crusovu, com. Brastavățu, jud. Olt, sub semnătura învătătorului pensionar ALEX. S. PREDETEANU: Noi și urmașii noștri sîntem și rămînem recunoscători revistei noastre mult așteptate.

DOUĂ COLECȚII PENTRU DOUĂ ȘCOLI

Prof. IONEL GEORGIAN, din com. Vlădești, jud. Argeș: Vă mulțumesc pentru deosebita amabilitate de a-mi face cunoscută prin „posta” revistei (nr. 3/1982) dorința de a procura o colecție completă Magazin Istoric. Am cumpărat deja două colecții: pentru Liceul Industrial nr. 1 (care pregătește specialiști pentru întreprinderea mecanică Muscel, unde se fabrică autoturismele ARO) și pentru Școala generală nr. 6, din Cîmpulung.

Prin dv. vreau să mulțumesc din toată inima celor ce mi-au scris, oferindu-mi colecțiile lor.

ÎN LAGĂR LÎNGĂ VIENA

Înmăresc revista Magazin Istoric încă de la primul număr, ne scrie TOADER SUȘTIC, din Sighetu Marmației. În nr. 2/1982, m-a impresionat foarte mult fotografia de la articolul Treptele de la Mauthausen, care îmi este foarte cunoscută.

Sînt născut în anul 1929. În luna decembrie 1943, în gara din Viena am fost arestat, fiindcă fugeam de la muncă forțată dintr-o localitate de lîngă Viena și voiam să ajung acasă, în comuna Rozavlea, jud. Maramureș. În ianuarie-februarie 1944 eram într-un lagăr de muncă în preajma Vienei. Eram înținți în bărci lungi, sute de oameni. Vedeam zilnic cum mureau oameni din cauza bălărilor cu vină de bou. Eu, avînd numai 14 ani, lucram în lagăr. Cînd nu aveam program de muncă eram pus să sar ca broasca prin curte. Cînd ni se împărțea supă sau ceaiul (apă caldă), dacă nu respectam anumite condiții, eram bătuti cu vină de bou. Mîncam cartofi nefierți, sfeclă nefiertă, alte legume tot nepreparate. În lagărul acela știu că erau oameni din diferite țări: iugoslavi, sovietici, polonezi, francezi, români din Ardealul ocupat de hithiști.

Pentru celelalte probleme cuprinse în scrisoarea dv. vă sugerăm să vă adresați Comitetului foștilor luptători antifasciști, str. Onești, nr. 5, București.

ALTE BĂI

VIOROL CRETU, student, din București: În compilarea articolului Băile — patru milenii vechine (nr. 3/1982) vă semnează că André Parrot, fost director al Muzeului Luvru, a descoperit o sală de baie, datînd din milenii II î.e.n., în palatul regelui Zimri-Lim, din orașul Mari (afiat pe teritoriul actualului Irak). Este vorba de o cameră de baie cu o instalație sanitară unică pentru arheologia orientală a acelei perioade. Deci „cele dintîi săli de baie” nu s-au descoperit numai la Knossos, Phaistos, și Tirint, în Grecia, cum se spune în articol, ci și în Orient.

AL 14-LEA RADU?

ION-TOIAGA PĂUN, din București, ne semnaleză că nu au fost treisprezece voievozi cu numele de Radu (nr. 2/1982), ci și un al 14-lea care a domnit în perioada octombrie 1521-ianuarie 1522. Într-adevăr, în octombrie 1521 a existat un Radu-vođa, cunoscut însă mai curînd sub numele Vlad sau sub porecla Drago-mir Călugărul. De aceea el ar trebui să figureze între voievozii cu numele Vlad (așa cum, dealtfel, este înscris în lista întocmită de Constantin C. Giurescu).

Cît privește pe Radu IIIe Haidaul, acesta a domnit într-adevăr în perioada noiembrie 1552-mai 1553. Intra-dovăz că nu a domnit ală lui Mircea Ciobanul. Iri-soavele emise de Radu IIIe volevod la 25 ianuarie 1553 și 29 martie 1553 constituie dovezi indiscutabile ale stăpînirii sale în Tara Românească. Întrerupt în noiembrie 1552, domnia lui Mircea Ciobanul va fi reluată în mai 1553; el a domnit pînă în februarie 1554, după care a părăsit țara și troul, pe care s-a urcat pentru a treia oară — între ianuarie 1558 și septembrie 1559.

POSTA MAGAZIN ISTORIC

NU BUCUREȘTI, CI SIBIU

RADU ARDELEAN, muzeograf, Muzeul Bruken-
thal, din Sibiu: Omnibuzul prezentat în planșa 3, din
nr. 2/1982 nu este din București, cum afirmă C. Săvu-
lesc, ci din Sibiu. În acest oraș omnibuzul electric a
fost dat în exploatare la 3 august 1904. Fotografia
publicată înfățișează un astfel de vehicul în Piața gării
din Sibiu. Ea a fost executată de Emil Fischer, membru
al unei asociații „dinastii” de fotografi, a căror impresi-
onantă colecție a intrat, în 1981, în patrimoniul Muzeu-
lui Brukenthal.

NEPLĂCERI REZOLVATE

Cititorii **ION PERIAN**, din com. Biled, jud. Timiș;
DIMITRIE BLIDARU, din com. Jldoara, jud. Timiș;
MIHAIL K. CONSTANTINESCU, din București,
ne-au semnalat unele deficiențe în primirea abonamen-
telor la Magazin Istoric.

Ca și în alte asemenea nedorite situații, am transmis
sesizările corespondenților noștri Direcției generale a
poștelor și telecomunicațiilor, din cadrul Ministerului
transportului și telecomunicațiilor, care ne-a comunicat,
sub semnătura dr. V. Schioprișan, director general
adjunct, rezolvarea operativă a reclamațiilor.

Mulțumirilor abonaților noștri, care au intrat în
posesia exemplarelor ce le lipseau, le adăugăm și pe ale
noastre.

LIMITAT

Deși interesante, documentele, însemnările, informa-
țiile și completările trimise de următorii corespondenți
se adresează unui număr prea restrâns de cititori pentru
a putea fi reproduse, în paginile revistei: **IOAN BĂSAI**,
din com. Costești-Pietreni, jud. Vâlcea; **LEON ABRAM-
MOVICI**, din Cimpulung Moldovenesc; **GHEORGHE I.
PITEA**, din com. Dîmbovicioara, jud. Argeș; **ION
NICULUȘCA**, din București; **MIHAIL CHITUC**, din
Băile Govora, jud. Vâlcea.

NU LA NOI

ILIE PANĂ, din Tirgu Cărbunest, jud. Gorj; **MAR-
CU BACHIN**, din Platforma Măgurele, Ilfov; **DAN
IOAN**, din Satu Mare; **OCTAVIAN CĂRĂBAS**, din
Brad, jud. Hunedoara; **D. ARSENE**, din Ocna Mures,
jud. Alba; **NICOLAE CIURCU**, din București; **AL.
BASARAB CHIRIAC**, din Brașov: Nu răspundem de-
cît întrebărilor referitoare la articolele publicate în Ma-
gazin Istoric. Vă rugăm să citiți textul introdus de
de la Posta Magazin Istoric, pe care îl publicăm în
fiecare număr, de foarte multă vreme.

CĂRȚI

MIRCEA MURĂRESCU, din Suceava; **ELENA
DUMITRIU**, din Pașcani; **TEODOR RADULESCU**,
din Constanța: Pentru procurarea lucrărilor prezentate
în cadrul rubricii Cărți sosite la redacție, adresați-vă
librăriei „Cartea prin poștă” din București str. Pitar
Moș nr. 5.

ION CIOBĂNESCU, din Medgidia; **PAUL MOGA**,
din București; **GHEORGHE SĂRĂCUT**, din com. Buz,
jud. Bihor; **VIOREL NISTOR**, din Turda; **SORIN MĂR-
GHITAS**, din Aleșd, jud. Bihor: Informații privind
modalitățile de cumpărare a unor cărți apărute în urmă-
re mai mult ani puteți obține adreându-vă serviciului
de anticariat din cadrul Centrelor de librării ale județelor
de care aparțineți.

NE-AU TRIMIS

GHEORGHE UNGUREANU, din Ploiești: o va-
rianță a cîntecului dedicat copilului Amilcar C. Sănu-
descu, cel care a desemnat eroul necunoscut al Româ-
niei, la 14 mai 1929, la Măreștii (nr. 1/1981).

Prof. **DIMITRIE BOB**, din Cluj-Napoca: o evocare
a episcopului Ioan Bob (1789-1830) de la Biala, luptător
pentru drepturile românilor transilvăneni.

Prof. **G.H. VIERU** și prof. **CONSTANTIN TILMA-
CIU**, din com. Stolicănești, jud. Olt: articolul Nicolae
Titulescu, Ion G. Duca și garda de fier.

GHEORGHE DRĂGOI, din com. Segarcea Deal,
jud. Teleorman: amintiri din cel de-al doilea război
mondial.

DUMITRU DOBRE, din com. Manasia, jud. Ialomi-
ța: câteva date referitoare la trecutul comunei Mana-
sia (sec. XVII-XIX).

GEORGE VAIDA, din Timișoara: o promisiune
despre locul de origine al Basarabilor.

CITITORI ȘI ARTICOLE

Pe marginea unor articole publicate în Magazin
Istoric, ne-au mai scris și cititorii: **DUMITRU BĂJAN**,
din Constanța; **GIGI CONSTANTIN**, din București
(Negrul Vodă între tradiție și istorie, nr. 2/1982); **NI-
COLAE KOSIŃSKI**, din București (Un genocid de
trei secole, nr. 3/1982); **ALECU CIUNGU**, din Focșani
(Piedoarii românești pentru pace, nr. 2/1982); **RĂDU-
CANU R. BADEA** din Tirgu Mures (Sfîrșitul Imperiului
habsburgic, nr. 12/1981, 1/1982).

ÎN PROBLEMA ABONAMENTELOR

ION GHERGHIESCU, din Timișoara: Deși cunoașteam
dinainte răspunsul, am dat curs cererii dv. și ne-am
interesat la organele de difuzare a presei. Ni s-a comu-
nicat că abonamentele la revista noastră se următoarele
cinci luni ale anului 1982 se pot face la TOATE oficiile
PTTR, la TOȚI factorii poștali și difuzorii din întreprin-
deri, instituții, școli etc., de la oraș și de la sat.

Cristian POPESCU

CERERI ȘI OFERTE

IOSIF GEORGE, cartier Valea Rosie, Bl. 18, sc. I,
et. II, ap. 11, Clujova, solicită: nr. 2/1967: 7-8/1968;
10/1970.

ION ALBU, com. Berzovia, nr. 310, jud. Caras-
Severin, solicită: nr. 1-3/1967.

ALEXANDRU POPESCU, str. Emil Racoviță,
nr. 24, ap. 45, București, solicită: nr. 8/1967.

GHEORGHE I. PERIAN, comuna Șugag, jud.
Alba, solicită: nr. 1/1971.

VALERIU PINTEA, str. Păcii, nr. 12, Bl. I, sc. A,
ap. 3, Zalău, jud. Sălaj, solicită: nr. 12/1979; 2, 4, 9,
11-12/1980; 3/1981; ofertă: nr. 2, 8/1967; 3/1969; 1,
3/1970; 7, 10-11/1972; 8/1973; 12/1975; 3/1976.

IOAN V. MORARIU, B-dul Șchitu Măgureanu,
nr. 27-33, ap. 122, București, solicită: nr. 1/1982.

REMUS-DORU ZĂHUT, Piața Decebal est, nr. 50,
Bl. T6, sc. A, ap. 4, Bistrița, jud. Bistrița-Năsăud,
solicită: nr. 1-4/1967; 5, 7-8, 10/1969; ofertă: nr. 10/
1968; 10/1972; 10/1975; 7, 10, 12/1976; 3, 8, 12/1977;
1-2/1978; 2, 6, 8-9, 12/1979; 2, 4-5/1980; 4/1981.

MIHAI COSTESCU, str. Măreștii, nr. 39 A, bl.
A12, sc. E, ap. 1, Suceava, ofertă colecția completă.

VASILE MARIN, str. Clocșca, nr. 9, Arad, ofertă
colecția 1967-1980.

EUGENIA BÎRZEANU, Calea Dorobanților, nr. 69,
et. II, București, ofertă colecția completă.

Important! În curînd, concursul Magazin Istoric, ediția a II-a 1982.
Bibliografie: colecția revistei pe anii 1981 și 1982.

CONTENTS (Romanian History) M. MUŞAT Historical Events for the Romanian Spirituality • 1910. The X-th Congress of the Workers Movement • GH. DAVID Peter the Lame • M. ALI EKREM Romanians in Old Turkish Sources • I. POPESCU-PUTURI History, Teaches • THE XV-th ICHS: History and Peace • V. CÂNDEA Foreign Collections on Romanian Past • V. IONAŞ The City of Deva • In Bucharest, 50 Years Ago • D.B. FUNDERBURK The Tilea Affair (III)

SOMMAIRE (Histoire roumaine) M. MUŞAT Événements historiques pour la spiritualité roumaine • 1910. Le X-e Congrès du mouvement ouvrier • GH. DAVID Pierre le Boiteux • M. ALI EKREM Vieilles sources turques sur les Roumains • I. POPESCU-PUTURI Enseignements de l'histoire • Le XV-e CISH: L'histoire et la paix • V. CÂNDEA Collections étrangères sur le passé des Roumains • V. IONAŞ La Cité Deva • À Bucarest, il y a 50 ans • D.B. FUNDERBURK L'Affaire Tilea (III)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) М. МУШАТ Исторические события румынской духовности • 1910. X Съезд рабочего движения • Г. ДАВИД Пётр Хромой • М. АЛИ ЕКРЕМ Румыны в древних турецких источниках • И. ПОПЕСКУ-ПУЦУРЬ Уроки истории • XV МКИИ: История и мир • В. КЫНДЯ Иностранные коллекции о прошлом румын • В. ИОНАШ Крепость Дева • В Бухаресте, 50 лет тому назад • Д.Б. ФОНДЕРБЕРК Дело Тилиа (III)

INHALT (Rumänische Geschichte) M. MUŞAT Geschichtliche Ereignisse in der rumänischen Geistigkeit • 1910. Der X Kongress der Arbeiterbewegung • GH. DAVID Peter der Hinkende • M. ALI EKREM Rumänen in alten türkischen Quellen • I. POPESCU-PUTURI Geschichtliche Belehrungen • Der XV C.I.S.I.: Die Geschichte und der Frieden • V. CÂNDEA Fremde Sammlungen über die Vergangenheit der Rumänen • V. IONAŞ Die Burg Deva • In Bukarest, vor 50 Jahren • D.B. FUNDERBURK Der Fall Tilea (III)

SUMARIO (Historia romana) M. MUŞAT Acontecimientos históricos en la espiritualidad rumana • 1910. El Xº Congreso del movimiento obrero • GH. DAVID Pedro el Cojo • M. ALI EKREM Rumanos, en antiguos fuentes turcas • I. POPESCU-PUTURI Lecciones de la historia • EL XVº C.I.C.H.: La historia y la paz • V. CÂNDEA Colecciones extranjeras sobre el pasado de los rumanos • V. IONAŞ La fortaleza Deva • En Bucarest hace 50 años • D.B. FUNDERBURK El caso Tilea (III)

ABONNEMENTS : ILEXIM — Departamentul export-import presă, Bucureşti, strada
13 Decembrie, nr. 3, P.O.B. 136-137, telex : 11226

magazin istoric

Bucureşti, Intrarea Ministerului, nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poştal nr. 1, Căsuţa poştală 1-702, Cod 70 100.

REDACTORI : Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Dragomirescu, Ioan Lăcustă, Ioana Ursu-Năstăşel, Ana Maria Şerbănescu, Marian Ştefan
SECREȚAR RESPONSABIL DE REDACȚIE : Valeriu Buduru
PREZENTAREA ARTISTICĂ : Radu Ion Popescu
TEHNOREDACTOR : Anton Tănase
CORECTURA : Georgeta Apreotesel, Constanța Avram

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioscurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile P.T.T.R., factorii poştali și difuzorii din întreprinderi, instituții, școli etc., de la orașe și de la sate. Prețul unui număr — 6 lei, abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scintei” — București

سپاهیان پرندم و بیا

ویران همه پیش پا افتاده
بجای روان و کمر پا افتاده

三國船賽

